БАН - АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ИНСТИТУТ С МУЗЕЙ
КК - ДИРЕКЦИЯ МУЗЕИ,ГАЛЕРИИ
И АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ПРОУЧВАНИЯ
ОСК - ОКРЪЖЕН ИСТОРИЧЕСКИ МУЗЕЙ - ШУМЕН

АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ОТКРИТИЯ И РАЗКОПКИ ПРЕЗ 1980 Г.

XXVI Национална конференция в гр. Преслав
/резюмета и доклади /

ПОСВЕЩАВА СЕ НА 1300-ГОДИШНИНАТА ОТ
СЪЗДАВАНЕТО НА БЪЛГАРСКАТА ДЪРЖАВА

СОФИЯ - 1981

РЕДАКЦИОННА КОЛЕГИЯ:

проф. Велизар Велков / отговорен секретар /,
ст.н.с. Румен Катинчаров, ст.н.с. Димитър Овчаров
Елена Владикова /секретар/

Н.Сираков, С.Иванова, С.Сиракова, Ив.Гацов

РАЗКОПКИ НА МУСЕЛИЕВСКОТО ПАЛЕОЛИТНО НАХОДИЩЕ, ПЛЕВЕНСКИ ОКРЪГ

През 1980 г. продължиха археологическите проучвания на палеолитното находище при с.Муселиево, Плевенски окръг .

Работата на експедицията е съсредоточена в изпълнението на три основни задачи:

1. Продължаване на разкопките в основния изкоп. В югоизточна посока е продължен основния профил, където са означени 17 нови еднометрови сектора. Общо квадратната площ обхваща площ от 70 кв.м., на които е достигната дълбочина от 235 до 250 см от повърхността. Установени са четири основни литостратиграфски единици, които в общи линии отговаряг на стратиграфската последователност, разграничена в предишните сезони. Една от по-важните характерни особености е липсата на по-съществени възможности за ясно разграничаване на два льосови пласта, които вече бяха установени със сигурност от досегашните проучвания. По-голямо съсредоточаване на кремъчни артефакти е фиксирано в третата /отгоре надолу/, литостратиграфска единица, т.е. в петна от червеникави и тъмнокафяви глини между средни и по-големи варовикови блокове.

Общият брой на намерените артефакти е 366, от тях различни типове оръдия 12 броя, ретуширани отломъци и фрагменти от ретуширани отломъци - 22 броя, листовидни двустранно обработени оръдия и техни фрагменти - в различна фаза на обработка - 15 броя, ядра - 7 броя, характерни отломъци -

1 брой, неретуширани пластинни отломъци и техни фрагменти-237 броя, люспи от обработка на двустранните оръдия - 72 броя.

2. Сондажно проучване на хълма над основния изкоп. С помощта на булдозер С100 е направена траншея, съединяваща главния изкоп с най-високата точка на хълма, североизточно от изкопа. На дъното на образуваната траншея са означени четири квадрата, всеки със страна 2,5 м, разположени един от друг на около 5-6 м. В резултат на експлорацията са оформени шурфове или изкопи, в които са постигнати следните дълбочини: шурф № 4 - 670 см дълбочина - льосова фракция без артефакти.Шурф № 3 - 670 см дълбочина, където е разкрита повърхността на огромен варовиков блок. На дълбочина около 400 см са разкрити тъмнокафяви глинести прослойки, примесени със ситен и среден варовиков чакъл. В тях са открити кремъчни артефакти. Шурф № 2 - 550 см дълбочина - открити са няколко артефакта. Шурф № 1 - до 500 см дълбочина - прослойки от червеникава глина, примесена със ситен варовиков чакъл са открити три артефакта, между които едно мустиерско ядро.

3. Терененни разузнавателни проучвания.
Целта на разузнавателните проучвания е да се инедтифицират: а/ всички находища на кремъчни праисторически артефакти в околността; б/ да се направи опит за установяване на местата, откъдето е добивана кремъчна суровина. Открити са пет находища на праисторически кремъчни артефакти.

С.Иванова, Н.Сираков, Ив.Гацов, Д.Райчев, Г.Райчев

ТЕРЕННИ ОБХОЖДАНИЯ И СОНДАЖНИ ПРОУЧВАНИЯ В РАЙОНА НА ХИЖА "ОРФЕЙ", С.БОРИНО, СМОЛЯНСКИ ОКРЪГ

През 1980 г. са проведени проучвания в района на х."Орфей", организирани от Музея на Родопския карст - град Чепеларе. Пред експедицията стояха следните задачи:

1. Установяване на стратиграфията и характера на находките при обекта "Трансформатора". За целта са направени сондажни изкопи на площ от 16 кв.м., в които е изяснена стратиграфската последователност на отложенията при находището. От най-горните пластове от тази площ са разкрити около 1000 артефакта типични за къснопалеолитните култури от края на плейстоцена и началото на холоцена.

2. Установяване на стратиграфията и характера на археологическите паметници в долината на р.Кремаклиев дол и на обекта "Чакалото". За целта в района е започната реализацията на система от сондажи, изясняваща стротиграфията на горните пластове, включващи холоценски и късноплейстоценски отложения. При това са разкрити и три находища на палеолитни артефакти, като археологическите паметници от тези обекти се отнасят към два периода: по-ранен (среден палеолит) и по-късен (вероятно от края на късния палеолит).

3. Обхождане и проучване чрез стратиграфски сондажи на запазените пещерни седименти на пещерите в долините на реките Изворска, Буйновска и Триградска. За изпълнението на тази задача са обходени и проучени чрез малки сондажи 11 пещери в долинита на споменатите реки. В нито една от пеще-

рите не са открити археологически паметници, датиращи от периоди по-ранни от енеолита. В някои от пещерите дебелината на седиментите е значителна. Те са подходящи за заселване през древността. Това налага продължаването на сондажите в дълбочина за достигане на скалното дъно, а също така за пълното изясняване на стратиграфията и за установяване на наличието на артефакти от по-ранни епохи.

Ив.Гацов, С.Иванова, С.Сиракова, М.Сираков

ТЕРЕННИ ОБХОЖДАНИЯ И СОНДАЖНИ ПРОУЧВАНИЯ ВЪВ ВАРНЕНСКИ И СИЛИСТРЕНСКИ ОКРЪЗИ

През 1980 г. бяха извършени теренни разузнавателни сондажни проучвания във Варненски и Силистренски окръзи .

1. От известните праисторически находища са обходени и описани всички известни палеолитни и мезолитни обекти: Сулуджите, Слънчево I, Слънчево II, Страшимирово, Белослав II, Канарата, Баново.

2. В местността "Харамията" в района на находището Баново са направени сондажни изкопи и е установена в общи линии стратиграфията му.

3. В пещерата "Темната дупка" е установено, че при предишните изследвания не са проучине изчерпателно стратиграфията и съдържанието на пещерните седименти до скалното дъно.

4. Във фондохранилището и в експозицията на ОИМ - Силистра са инвентаризирани всички кремъчни артефакти,които

са отнесени към средния и късния палеолит, а също така към следплейстоценските култури.

5. При инвентаризацията и началния типологически анализ на колекцията от с.Попина, Силистренски окръг е установено наличието на псевдоартефакти, както и артефакти от периода на средния и късен палеолит.

К.Кънчев

ИЗДИРВАНЕ НА РАБОТИЛНИЦИ ЗА КРЕМЪЧНИ ОРЪДИЯ НА ТРУДА

През 1980 г. е проведена експедиция за издирване на кремъчни и палеолитни находища и работилници за кремъчни оръдия в Шуменски, Разградски и Русенски окръзи. Нови кремъчни находища не бяха зарегистрирани. Локализирани са само няколко палеолитни находища. Внимание заслужават ново откритите работилници за кремъчни оръдия, установени в м. "Чуката", отстояща на 2-3 км северно от Разград. "Чуката " представлява неголям горист хълм с посока - изток-запад . Нашето обхождане започна от онзи пункт, където "Чуката" дълбоко се прорязва от шосето за с.Дянково, при което са образувани ясни профили за стратиграфски наблюдения. Там личат многобройни изветрели и преотложени кремъчни конкреции в горнокредитните наслоявания. От този пункт експедицията е продължила на запад по билото на "Чуката". В гората са открити десетки древни и по-късно изкопани шахти за добиване на кремък. При обхождане на близката обработваема площ е установено, че тя е гъсто осеяна с кремъчни пластини и отло -

мъци. Всички те са с халколитна техника на изработване.

Сред изораната нива, в един участък от 4-5 ара, се открива голям брой от различни кремъчни изделия. Сред тях се открояват ядра в различна степен на експлоатация, чиито брой достига няколко стотици. Значителен е и броят на различните по големи отломъци от подготовката, поправката и експлоатацията на ядрата.

По същия път и направление е открита втората,третата и четвъртата работилница, отстоящи една от друга на около 300-400 м. Най-голяма по площ е четвъртата, най-западна работилница, която заема площ от 3-4 дка и се ограничава западно от неголям овраг. Там изобилстват ядрата, праядрата, отломъците и пластините. Налице са множество конкреции със следи от опити за ядруване.

Палеолитни материали на "Чуката" не бяха открити. Кремъчната индустрия в тези новооткрити работилници има подчертано халколитен характер. От там са взети ядра и други изделия на отцепването, които са вече включени в еталонната колекция при Археологическия институт с музей.

Г.Георгиев, К.Кънчев

РАЗКОПКИ НА НЕОЛИТНОТО СЕЛИЩЕ КРАЙ С.ЧАВДАР,СОФИЙСКИ ОКРЪГ

Целта на разкопките на неолитното селище край село Чавдар, през 1980 г. беше да се изчерпят последните културни наслоявания с оглед окончателното завършване на теренните проучвания. В изпълнение на тази дадача, работата бе съсредоточена в следните участъци на селището:

1. Североизточен сектор. В този сектор за кратко време бяха доизчерпани последните културни наслоявания на най-ранния VII строителен хоризонт, на площ 765 кв.м. Те се оказаха сравнително по-слабо наситени с масов материал и находки.

2. Южен сектор. Проучени са културните наслоявания на V и VI строителен хоризонт, на площ 1335 кв.м. През времето на VI строителен хоризонт застроената площ е само 200 кв.м. и се намира в западната половина на сектора. Културните наслоявания на V строителен хоризонт в по-голямата част от този сектор лежат върху стерилна глина. През времето на най-ранния строителен хоризонт тази част на могилата е била необитавана площ. Петият строителен хоризонт, е фиксиран от основите на четири пещи, няколко подови замазки , изпечени от пожар и от обилните следи от изгнило дървено дюшеме на няколко жилища. Едно от тях /с четириъгълна форма/ бе най-добре очертано. То е с размери 7,5 х 5 м и застроена площ от 37,5 кв.м. Към V строителен хоризонт се отнася единственото хокерно погребение на жена. Ориентирана е на североизток, а краката - на югозапад. По бедрените кости са октрити следи от червена охра.

Наслояванията на VI строителен хоризонт залягат върху стерилна глина. Те бяха фиксирани от основата на глинена пещ и следите от дървения под на жилище, при което се очертаваха следите от изгнилите дъски от "дюшемето", със средна ширина 25 см.От този участък произхожда огромен по количество масов материал и редица интересни находки.

3. Северозападен сектор. До 1980 г. в този участък не бе работено. Там машините при мелиоративна работа са унищожили културните наслоявания на I, II и III строителен хоризонт. Върху площ от 750 кв.м. започваха изчерпването на културните наслоявания на IV и V хоризонт. Установено е, че жилищата от IV строителен хоризонт в този сектор образуват една редица с посока изток-запад и са разположени върху най-високия участък на околния терен и се намират върху стерилна глина. От южната и северната страна на тази редица се разкриха големи ями, от които са черпили глина за домостроителството и керамичното производство. Така образуваните трапове, в последствие, били използувани като боклучни ями.

Петият строителен хоризонт е слабо застъпен, тъй като се простира на ограничена площ и се фиксира от основите на глинена пещ и жилище. В северозападния сектор културни наслоявания от VI и VII строителен хоризонт не бяха открити.

В резултат на приключилите разкопки се изясни следната стратиграфска ситуация на културните наслоявания:

I строителен хоризонт от 0 до 0.30 м
с дебелина 0.30 м

II строителен хоризонт от 0.30 до 1 м
с дебелина 0.70 м

III строителен хоризонт от 1 до 1.30 м
с дебелина 0.30 м

IV строителен хоризонт от 1.30 до 1.60 м
с дебелина 0.30 м

V строителен хоризонт от 1.60 до 2.00 м
с дебелина 0.40 м
VI строителен хоризонт от 2.00 до 2.45 м
с дебелина 0.45 м
VII строителен хоризонт от 2.45 до 3.00 - 3.15 м
с дебелина 0.45 - 0.55 м

Установена бе планировката на отделните селища.Открити са и следи от земен ров ограждал селището. Всички жилища, построени в ниските участъци на селището са имали дървени "дюшемета". Направени са и други важни научни наблюдения.

Намерени са многобройни интересни находки от кост /лъжички, длета, сърп, въдица и др./от камък /големи тесли, брадви, мотики,длета и др./, от кремък /зъбци от сърпове, ножове и др./ и обилен керамичен материал, много добре изработени цели и фрагментирани съдове с рисувани орнаменти, зооморфни и антропоморфни съдове, рисувани похлупаци, глинени печати, идоли и др. Придобит е огромен палео ботанически и остеологически материал, сред който се откроява огромния рог на бос примигениус.

Г.Георгиев, В.Николов

РАЗКОПКИ НА НЕОЛИТНОТО СЕЛИЩЕ КРЕМЕНИК КРАЙ ГР.САПАРЕВА БАНЯ, КЮСТЕНДИЛСКИ ОКРЪГ

Както през предишните кампании, така и през 1980 г. разкопките имаха сондажен характер. На площ от 100 кв.м бяха разкопани пластовете от късния и средния неолит /кв.O_{12}–O_{15}/, а на още 100 кв.м /кв.P_{12}–P_{15}/ беше довършено разкопаването на раннонеолитния пласт, започнато през миналата година.

Установени бяха осем жилищни хоризонта. В тях е представена материална култура с три главни етапа на развитие. Долните четири хоризонта се отнасят към ранния неолит, следващите три – към средния, а най-горният – силно разрушен – към късния неолит.

В жилищните хоризонти от ранния неолит бяха разчистени останки от основи на пещи. Окончателно беше проучена пещта от III хоризонт в кв.P_{15}, която е била преустроявана. Останките от основата на първата пещ са били използувани за пълнеж в основата на втората. В кв.P_{12} беше разчистена основа на друга пещ /от II хоризонт/, лежаща върху стерилна земя. Основата й е била изградена като правоъгълник с дебели глинени стени, изпълнен с дребни камъни. Личат дупките от дървената конструкция. Отворът е бил на югозапад.

Сигурен план на жилище не беше установен, а само отделни дупки от колове. Разчистени бяха големи части от подовите замазки на двете жилища /с преустрояваната пещ в кв.P_{15}/ от III хоризонт. И двете са унищожени от пожар. Второто е построено по очертанията на първото. При втория пожар цялото жилище е паднало назад /на изток/, като западната страна е покрила голяма част от пода. В това пространство е открито голямо количество овъглено жито. Западната стена /сравнително добре запазена/ е имала височина около 1.50 м. През жилището е разчистена голяма боклучна яма, в която са намерени повече от 10 фрагментирани тежести за стан и няколко къса от хромелни камъни.

При разкопаването на среднонеолитния пласт е открито подово ниво, което обаче не е било покрито от специален пласт подова замазка /кв.O_{14}/.

При разкопките са открити много каменни, няколко костени и нито едно кремъчно оръдие на труда.

В раннонеолитния керамичен комплекс преобладават грубите и фините монохромни съдове. Фрагменти от фина рисувана керамика се срещат сравнително рядко. Украсата е нанесена с кремава или кафява боя. Среднонеолитните фини керамични съдове обикновено имат биконечна форма и са покрити с ангоба, в която е примесен и графит.

Между многобройната керамична пластика безспорно най-голям интерес представлява фигура на бременна жена, препасана с колан, който е снабден с две странични токи. Намерена е в пласта от средния неолит.

Най-голям интерес между находките предизвиква грубо изработен керамичен модел на двускатно жилище от средния неолит. Дължината му е 11,5 см, а височината - 6,5 см. Това дава основание да се предположи, че през средния неолит в жилищната архитектура е настъпила известна промяна. Къщите вероятно са били много паянтови и затова досега от Кременик почти липсват данни за техния строеж.

Бяха направени около 400 м траншеи за търсене на некропол. Гробове не бяха открити, но бяха установени приблизителните размери и топографията на обекта. Селищата на древните обитатели в Кременик са възниклани в един плитък дол с посока изток-запад. Вероятно първо е заселен северният му скат, а после и южният, където II хоризонт е върху стерилна основа. Ширaната на селищата е била не повече от 50 м, а дължината /по дола/ - около 80 м.

Културата на неолитното селище Кременик край Сапарева баня има характеристики, които позволяват да бъде синхронизирана с неолитните култури в съседните райони. Специално раннонеолитният пласт се синхронизира с Азабегово II-IV /по М.Гарашанин/, Врършник II-IV и Зеленикoво I в Македония.

М.Чохаджиев

РАЗКОПКИ НА ПРАИСТОРИЧЕСКОТО СЕЛИЩЕ ДО С.ГЪЛЪБНИК, ПЕРНИШКИ ОКРЪГ

През 1980 г. се завърши проучването в сондажи № 1 и 2 от двете страни на новото корито на р.Блато. Установи се, че дебелината на културния пласт е 3.70 м, където са разграничени осем строителни хоризонта. Те са силно разрушени от ями с различна големина. Най-ранните хоризонти не са проучени, тъй като попадат под сегашното ниво на водата.

В централната част на селището - между старото и новото корито на реката е маркиран квадрат с размери 20 м х 20 м, ориентиран по основните посоки на света. В северозападната и югоизточната му част са направени два сондажа с размери 10 м х 50 м. През този сезон е достигнато на дълбочина до 1,35 м. Констатирано е, че културният пласт е нарушен при селскостопански работи и ями, направени през античността и средновековието. Разчистено е и едно погребение от XI в. Чрез тези проучвания е изяснена ситуацията, която ще се наблюдава при цялостното разкопаване на означения квадрат.

При обхождане на терена е установено, че северната част на селището достига до старото корито на реката. Очистена е една малка част с дължина 7,50 м на левия бряг. В профила се виждат ненарушени части от културния пласт.

Досегашните наблюдения показват, че в Гълъбник се проследява почти цялостното развитие на ранния неолит, който се покрива от средно и къснонеолитни хоризонти, изцяло разрушени в по-късно време. Най-ранните хоризонти показват един неизследван досега етап по долината на р.Струма, който е близък с началото на групата Анзабегово-Вършник. По-нататъшното развитие е аналогично на Старчево IIа-б - Кремиковци I и Градешница /Мало поле/.

П.Станев

РАЗКОПКИ НА НЕОЛИТНОТО СЕЛИЩЕ ДО С.САМОВОДЕНЕ, ВЕЛИКОТЪРНОВСКИ ОКРЪГ

Селището е разположено върху средно висока тераса на територията на съвременното с.Самоводене и е ограничено на изток от високия бряг на р.Янтра, а на юг от вливащ се в нея поток. На запад то е пресечено от магистралата В. Търново-Русе, а на север е прорязано от ж.п.линията триажна гара Г.Оряховица – гара Ресен.

През 1980 година продължиха проучванията в централната част на селището /сектор V/ с цел пълното изясняване на вертикалната стратиграфия на културните напластявания. Разкопките се провеждат върху площ от 1700 кв.м.

Сондажът в кв.V_{4-5} и V^{a}_{1-2} бе разширен в южна посока. Средната дебелина на културните напластявания в тази част на сондажа е 4 м. Разграничените три културни пласта се отнасят както следва: стар неолит – IX, X и XI строителен хоризонт, преход към средния неолит – VIII и VII хоризонт, среден неолит – I, II, III, IV, V и VI хоризонт. Културният пласт от стария неолит е синхронен на културната група Караново II в Тракия, Овчарово в Североизточна България, Градешница – неолитното селище в Северозападна България, култура Криш в Румъния. Културният пласт от прехода към средния неолит е синхронен на Караново II–III в Казанлъшката селищна могила и Ясатепе в Тракия, а този от средния неолит е синхронен с Караново III /Веселиново/ в Тракия, Усое I в Североизточна България, Дудещи в Румъния и Винча А в Югославия.

В останалите квадрати на селището са проучени I и II строителен хоризонт от културния пласт на средния неолит.

Л.Перничева, И.Кулов

РАЗКОПКИ НА ПРАИСТОРИЧЕСКОТО СЕЛИЩЕ КРАЙ С.БЪЛГАРЧЕВО, БЛАГОЕВГРАДСКИ ОКРЪГ

През 1980 г. проучванията в Българчево продължиха и в двата сектора. В северния сектор е работено на площ 400 кв.м. В най-серевната му периферия на дълбочина около 0,70 м е разкрито голямо струпване на плочи и ломени камъни на площ 15 х 8 м. В рамките на това съоръжение се очертаха няколко овални и елипсовидни сектора, състоящи се от площадки, оградени с изправени и полегнали плочи. Размерите им са различни, с максимален диаметър до 2 м. В очертаните площадки няма следи от горене, което изключва вероятността да се касае за огнища. В пласта около тях е намерено голямо количество къснонеолитна керамика и няколко култови предмета. Вероятно се отнася за някакви култови места на селището. В южната част на сектора е проучен пласт до края на средния неолит, в който се очертават редици от колове на две неопожарени правоъгълни селища.

В южния сектор са разчистени няколко ями от средния неолит, нарушаващи раннонеолитния пласт. Една от ямите е имала вероятно култово предназначение. Периферията й е маркирана с каменни плочи. В нея е намерено голямо количество специфична за района среднонеолитна керамика, глинени идоли и други култови предмети. На дълбочина 1,10-1,30 м е започнато проучването на раннонеолитен пласт, по всяка вероятност един от късните му етапи. Разкрити са слаби следи от жилищни съоръжения и ями. В керамичния комплекс и идолната пластика има някои елементи на сходство с културата Старчево. Фината керамика е предимно сива и черна, загладена и полирана. Рисуваният орнамент се среща много рядко.

М.Кънчев, Т.Кънчева

РАЗКОПКИ НА ПРАИСТОРИЧЕСКОТО СЕЛИЩЕ ОТ КЪСНИЯ НЕОЛИТ, ЗАПАДНО ОТ НОВА ЗАГОРА

През 1980 г. продължиха спасителните разкопки на праисторическото селище от късния неолит, западно от Нова Загора. Разчистени са окончателно всички ями в централния сондаж и две пещи от III строителен хоризонт.

На 150 м южно от централния сондаж е направен изкоп с размери - 12 х 8 м. В северната част на изкопа са разчистени основи на жилище, които навлизат под западния и северния профил. Жилището е било доста стабилно. Някои от късовете опожарена стенна мазилка имат дебелина 0,22 м.

Открити са голям брой фрагменти от глинени съдове с врязан и инкрустиран орнамент. Заслужават внимание два съда, украсени с врязан орнамент, инкрустиран с бяла материя.Преобладават биконичните съдове- чаши, паници, дебелостенни съдове. Украсата се състои от канелюри, врязани линии, точки, резки, пъпки и др.

Разкопките на селището дават важни данни за живота на населението през късния неолит и прехода към енеолита.

Х.Тодорова, Т.Димов, Ив.Вайсов

АРХЕОЛОГИЧЕСКО ПРОУЧВАНЕ НА ПРАИСТОРИЧЕСКИЯ НЕКРОПОЛ ПРИ С.ДУРАНКУЛАК, ТОЛБУХИНСКИ ОКРЪГ

През 1980 г. продължиха разкопките на праисторическия некропол на западния бряг на Дуранкулашкото езеро. Той е оставен от населението живяло на Големия остров през енеолита, а така също и от обитателите на неолитното селище открито на брега на езерото през 1978 г.

Некрополът беше открит чрез разузнавателни сондажи през 1979 г., а през 1980 г. започна регулярното му проучване. Разкопаният сектор е с дължина 75 м и широчина - 5 м. По дължината си той е ориентиран север-юг.

В горния хумусен слой до дълбочина 0,60-0,80 м са разкрити останки от антични и ранносредновековни градежи. Те лежат плитко под повърхността и са силно разрушени при обработката на земята. Някои от тях се ловят само в субструкция.

След изчерпване на чернозема е достигнато до жълта льосова почва, където са открити два вида праисторически съоръжения:

а/ струпвания от на място счупени керамични съдове, които условно са наречени керамични "килими". Около тях се откриват множество разхвърляни животински кости. Те лежат на границата между чернозема и льоса в близост до погребенията. Това са останки от извършените в некропола погребални обряди, за които може да се изгради определена представа на базата на стратиграфските наблюдения и открития инвентар.

б/ открити и проучени са общо 38 праисторически погребения. Те са ориентирани север-юг. В десет от тях скелетите са положени в свито положение /хокери/, в двадесет и две - изпънати по гръб, а в шест от откритите гробове не успяхме да установим начина на полагане на трупа поради силно разложените скелети.

Четири от откритите погребения датират от енеолита, а останалите се отнасят към времето на късния неолит. Дативорката се базира на открития погребален инвентар от керамични съдове, накити, оръдия на труда и други, и на антропологически наблюдения.

Проучванията на праисторическия некропол при с. Дуранкулак ще дадат своя принос за изясняване на редица проблеми, свързани с относителната и абсолютна хронология на късния неолит и енеолита в тази част на страната, а така също и на праисторическите култури по поречието на Долния Дунав.

Илка Ангелова

РАЗКОПКИ НА СЕЛИЩНА МОГИЛА ТЪРГОВИЩЕ, ТЪРГОВИЩКИ ОКРЪГ

През 1980 г. започнаха спасителните разкопки на селищна могила Търговище. Тя е разположена върху първата незаливна речна тераса по десния бряг на р.Варна. Могилата е ниска и едва забележима. В близкото минало върху нея е имало парници за отглеждане на зеленчуков разсад, кирпичен навес, а наскоро през нея са прокарани два напоителни канала, които са разрушили горните хоризонти на могилата.

Проучена бе площ от 3600 кв.м на дълбочина около 0,50 м. След вдигане на орницата на отделни места са открити големи струпвания от горели мазилки, примесени с много керамични фрагменти и животински кости. Изцяло бе проучен I жилищен хоризонт, който се оказа опожарен. В него са открити седем по-добре запазени жилища. Те имат правоъгълна форма. Размери: дължина 6-9 м, широчина 4-6 м. Ориентирани са югоизток-северозапад. Между жилищата се очертават улици широки по 1 м. Разкритите пещи имат правоъгълна форма и размери 1/1,10 м. Всички жилища са леко вкопани в следващия жилищен хоризонт.

Интерес представлява жилище № 6, на което стените са украсени с жълта и червена боя.

Открити са 1190 находки от камък, кремък, кост и рог. Голям е броят и на керамичните фрагменти, които както и находките датират хоризонта към края на средния и началото на късния халколит.

Ст.Чохаджиев

РАЗКОПКИ НА ПРАИСТОРИЧЕСКОТО СЕЛИЩЕ В ЧАШАТА НА ЯЗОВИР "ДЯКОВО", КЮСТЕНДИЛСКИ ОКРЪГ

Праисторическото селище е разположено на стръмно възвишение, наречено "Градището", на около 2 км североизточно от с.Дяково. По-голямата част от селището е унищожена от ежегодните промени в нивото на водата в язовира.

Опасността от заливане и пълно унищожаване на селището наложи през 1980 г. да се проведат спасителни разкопки.

Направени бяха четири сондажа, на предполагаемите незасегнати от строителството места, с обща площ 216 кв.м.

Селището е било разположено терасовидно по склона на възвишението и има четири строителни хоризонта. Проучени бяха четири жилища от два хоризонта, между които няма стратиграфско прекъсване.

Жилищата са вкопани в меката скала – изветрял диорит и имат правоъгълен план. Строени са от забити в земята колове и плет измазан с глина. Две или три от стените на всяко жилище се опират в скалата, която им е служила за опора.

В жилищата се откриха малко количество оръдия на труда. Внимание заслужава открития нов тип меден клин.

Жилищата са опожарявани и представляват затворени комплекси с богат керамичен материал. Характерни са големите съдове-хранилища. Те са с биконична форма и имат врязана украса със следи от инкрустирана бяла боя. До голяма степен тя се приближава до украсата – тип Градешница. Фината керамика е представена от съдове с рисувана с графит и врязана украса, понякога в комбинация с плитки канелюри. Често се среща и вдлъбнатата украса.

Целият керамичен материал от Дяково показва доминиране на късноенеолитни форми и украса, но успоредно с тях продължават да съществуват почти в равно количество и поранни белези, а някои съдове съчетават елементи от ранноенеолитни – култура Градешница и късноенеолитни форми –

култура Криводол. Керамичният инвентар от селището няма точни аналогии с публикуваните материали от приетата за първа фаза на културата Криводол, което показва, че той е един по-ранен етап, осъществяващ прехода от ранния към късния енеолит.

Т.Г.Иванов

АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ПРОУЧВАНИЯ НА СЕЛИЩНАТА МОГИЛА И НЕКРОПОЛ ПРИ С.РАДИНГРАД, РАЗГРАДСКИ ОКРЪГ

Целта на разкопките през 1980 г. беше да се довърши проучването на селищната могила и некропола.

В областта на селището се работи по изясняването на укрепителната система. За целта са заложени по четири сондажа /общо 8/ по дължина на западната и южната оградна стена. Сондажите са с широчина 1,50 м и дължина 6 м. Това се наложи с оглед уточняването на открития през 1977 г. предполагаем ров. Ровът се установи във всички сондажи, като се уточни неговата дължина, широчина, дълбочина и местоположение. Той започва на 0,50 м северно от северозападния ъгъл на палисадата и отстои на 5 м от западната й страна. Средната му дължина е 2,5-3 м, а широчината - 3 м. Край югозападния ъгъл извива и след това върви успоредно на южната стена, в началото на 6 м от нея, а след това на 5 м. Тук дълбочината му е малко по-малка - от 2 до 2,5 м, като широчината се запазва. Срещу южната порта ровът се прекъсва от пътека с широчина 1,5 м в горния край и 2 м в долния.

Това стъпало е изпълнявало не само комуникационни функции. То е спирало също така и изтичането на събраната от дъждовете вода в рова по наклонената му южна част. Като се има предвид, че денивелацията между западната и южна порта е около 1,5 м, то в рова може да се събира вода с дълбочина 1,5 м. Южната част на рова прекъсва до югоизточния ъгъл на укрепителната система.

В този си вид ровът се свързва с първите три селища /ранен и среден халколит/, след което постепенно се е запълнил, без да са полагани системни грижи за неговото почистване. От външната си страна е бил фланкиран от нисък вал с височина 0,5-1 м, облицован отвън със средни и дребни ломени камъни /със сигурност установен само на западната страна/.

В областта на некропола се проучи около 1,5 дка перспективна площ /общо около 2,2 дка/. Бяха открити 11 погребения /общо 21/, от които едно се отнасяше към средно-халколитните селища, а 10 към къснохалколитните. Североизточната част от некропола попада под антично селище /II-III в./, поради това в тази част проучването беше преустановено. Като се има предвид, че тук гъстотата на погребенията е най-голяма /средно разстоянието между гробовете е от 1 до 3 м/, може да се предположи, че по-голямата част от некропола остава именно под това селище.

Всички погребения са в положение хокер на ляво и глава на изток /с известни отклонения на североизток и югоизток - 60° до 120°/. Откриват се на дълбочина от 0,30 до 1,65 м от съвременното ниво на терена. Погребалният дар се състои от глинени съдове, накити и по-рядко оръдия. При преобладаващата част от мъжките погребения се поставя пробита брадва-чук. Те са и със сравнително по-богати гробни дарове. В два случая имаме посипване с червена охра, а при 30% от погребенията около трупа се откриват нарядко въглени. Местоположението на инвентара не показва отлики от известните ни погребения в североизточната част на страната.

М.Кънчев, Т.Кънчева

РАЗКОПКИ НА СЕЛИЩНАТА МОГИЛА ДО С.СЪДИЕВО, СЛИВЕНСКИ ОКРЪГ

Разкопките на селищната могила до с.Съдиево продължиха и през 1980 г. Работи се в сондажния изкоп от 1977 г., като е направено разширение на север и запад. Достигнато е на нивото на III строителен хоризонт.

Разкрити са изцяло и частично основите на пет жилища. Те са били изградени от забити в земята дървени колове, преплетени с пръти и измазани с глина. В три от жилищата са разчистени части от глинени стени, а във всяко жилище - късове отухлена стенна мазилка, в която личат следи от замесената с глина слама. Подът на жилищата е изграден от жълтеникава, силно трамбована глина. Много добре е запазен подът на жилище № 3 /в почти цялото жилище/. Във всички жилища са открити основи на пещи. Най-добре запазена е пещта в жилище № 1, която е с правоъгълна форма. Интерес представлява намереното в едно от жилищата голямо, вкопано глинено с правоъгълна форма съоръжение за съхраняване на зърно. В него е намерено голямо количество овъглена пшеница. В жилището са разчистени и няколко по-малки съоръжения за съхраняване на зърно, свидетелствуващо за силно развито земеделие. В друго жилище са открити 32 цели и фрагментирани овални глинени тежести за стан. Тук е намерена и силно разрушена стенна мазилка, украсена с линии, рисувани с червена боя. В едно от жилищата са намерени седем цели и фрагментирани идоли и три костени амулета. Тук не е установена замазка от пещ. Това обстоятелство дава възможност да се предположи, че помещението е имало култов характер.

Намерени са доста оръдия на труда от камък, кремък, кост и рог. Голямо разнообразие показват оръдията от кост: шила, мотички, търбички, длета и др; а така също и от кремък.

Най-голямо е количеството на керамиката. В едно от жилищата са намерени над 40 цели и фрагментирани глинени съдове. Най-често се срещат: паници, чаши, купи, големи съдове - с биконична и полусферична форма. Съдовете са богато украсени с врязан инкрустиран орнамент, графит, бяла боя. Интересни са многобройните похлупаци, дръжките на два от които представляват модели на жилища. Уникално е зооморфното съдче с форма на яребица.

Намерени са и голям брой култови предмети: цели и фрагментирани идоли от глина, мрамор и кост, костни амулети, фрагменти от култови масички и глинен предмет с врязана украса. Някои от идолите са недовършени, което означава, че са изработени в селището.

Проведените разкопки дадоха нови, ценни данни за живота на населението през каменномедната епоха в Тракия.

Ив.Иванов

АРХЕОЛОГИЧЕСКИ РАЗКОПКИ НА ВАРНЕНСКИЯ ХАЛКОЛИТЕН НЕКРОПОЛ

Археологическите проучвания на Варненския халколитен некропол през 1980 г. се проведоха на площ от 350 кв.м. Открити са нови 26 гроба. С тях общото число на разкритите гробове достигна 179.

Създаденото от самото начало деление на гробовете в три основни групи позволи и новооткритите да бъдат отнесени към тях както следва:

а/ символични гробове - 1 гроб. Той е от т.н. гробове с ритуално натрошаване на костите. Все още не са направени антропологически изследвания в лабораторни условия.

б/ гробове със скелети в изпънато положение по гръб - 3 гроба. И трите са с инвентар. В двата има по 5 вида находки - мед, камък, спондилус, минерал и глина.

в/ гробове със скелети в свито положение на едната страна /т.н. хокери/ - общо 9 гроба. Сред тях един е в свито положение по очи. В два гроба са намерени сравнително по-богати находки от злато, мед, минерал, кварц и др. В единия гроб заедно с мънистата бяха открити 417 предмета.

Към последните две групи гробове трябва да бъдат включени и 13 гроба с разрушени скелети /при по-късни строителни и земни работи/.

От намерените в гробовете предмети /само в два гроба няма находки/ се срещат почти всички известни от некропола видове. Бяха открити 18 златни предмета, 12 от мед, 8 кремъчни, 11 каменни и много мъниста от минерал и кварц. Глинените съдове са 66 броя, на по-малко от 30% могат да бъдат възстановени или определени по форма.

М.Чохаджиев

РАЗКОПКИ НА ПРАИСТОРИЧЕСКОТО СЕЛИЩЕ В КВ."ЛЕНИН" НА ГР.ПЕРНИК

През 1980 г. се завърши проучването на централната част от праисторическото селище. Разкопани са нови 400 кв.м, с които изследваната площ достигна 1200 кв.м. В северната и южната част на проучвания участък, непосредствено под тревния пласт са открити нови ями, вкопани в жълтата стерилна пръст. В тях са намерени фрагментирани материали от енеолита и античността, като само в две има погребения на животни. Особено внимание заслужава и единственото човешко погребение. То е открито непосредствено под тревния пласт до южната част на централния профил. Както и на откритите през миналия сезон 18 скелета, ориентацията е запад-изток. Гробни дарове или лични вещи не са намерени. Под човешкия скелет има скелет на кон, разположен в яма с неправилна кръгла форма и диаметри 2,97 м х 3,10 м. Под костите на човешкия и над животинския скелет се откри глинена паничка, която може да се отнесе към IV-III в. пр.н.е. Това е единствената досега находка, със сигурна стратиграфия.

В западната и южна част продължи проучването на периферията на възвишението от чакъл и пясък. Западната му част е дъговидно извита и образува огромна вдлъбнатина с дълбочина до 1,50 м. Тя е изпълнена с пръст и многобройни фрагментирани находки от енеолита.

Новите проучвания потвърждават предположението, че върху възвишението през късния енеолит възниква селище, което влиза в ареала на културата Криводол–Салкуца. Само няколко фрагмента от съдове и човешки фигурки могат да се отнесат към културата Градешница. След известно прекъсване, животът е продължил през ранната бронзова епоха, на етапа, синхронен с културната група Магура – Коцофени – Костолац. Тези праисторически селища са унищажени, вероятно, през късната желязна епоха от ями, в някои от които има животински погребения. По–късно върху тях е създаден некропол. Датирането му е много трудно, тъй като около скелетите не се намериха никакви находки. Ориентацията и положението им имат християнски ритуал.

Л.Перничева

СОНДАЖНИ ПРОУЧВАНИЯ НА ПРАИСТОРИЧЕСКОТО СЕЛИЩЕ КРАЙ С.КОЛАРОВО, БЛАГОЕВГРАДСКИ ОКРЪГ

Къснохалколитното селище в м.Мусовица, при с.Коларово е разположено на нисък плосък водораздел, който се спуска към заливната тераса на р.Струмешница. Площта, която заема селището е малка - около 130 м дълга и 50 м широка. Природно е много добре защитено.

През 1980 г. са заложени два сондажа в източната и западната част на селището. В западния сондаж, дълъг 10 м и широк 4 м е разкрита част от каменна конструкция от ломени, необработени камъни, здраво споени с глина. Конструкцията е разкрита на дължина 10 м и продължава към североизточната периферия на селището. Вероятно се касае за част от неговата укрепителна система.

Източният сондаж има площ 145 кв.м. Културният пласт е дебел до 0,65 м. На дълбочина 0,45 м е открита основата на един опожарен хоризонт с части от две жилища. Жилищата са градени с плет и глинена замазка. Само някои от основните им колове са били укрепени в конструктивни ями в материка. В южната част на жилище №1, което е имало приблизителни размери 8 х 5 м е разкрита измазана с глина площадка. Жилище №2 само отчасти попада в рамките на сондажа. В него е открито стопанско съоръжение с основи на два глинени питоса и глинена оградна стеничка. В непосредствена близост с жилищата са открити няколко ями с овална и неправилна форма, служили за зачистване на развалините от опожаряване на един по-ранен етап на живот, както и за отпадъци.

Керамичният материал от горелия хоризонт по форма и орнаментални мотиви датира селището към късния халколит, по-точно типологически към ареала на групата Криводол - Салкуца - Бубани - Хум I. Наблюдават се някои елементи на сходство с групите Црнобуки и Шуплевец в Югославия. Материалът от обработвания горен слой и от някои ями показва наличието и на един по-късен етап, в който наред с къснохалколитните елементи се срещат спорадично и някои белези, характерни за керамиката от ранната бронзова епоха.

В.Гергов

АРХЕОЛОГИЧЕСКИ РАЗКОПКИ НА ПРАИСТОРИЧЕСКОТО СЕЛИЩЕ В М."РЕДУТИТЕ" ПРИ С.ТЕЛИШ, ПЛЕВЕНСКИ ОКРЪГ

Археологическите разкопки през 1980 г. се проведоха в северния сектор на площ от 800 кв.м. Трети строителен хоризонт беше разкрит на площ от 200 кв.м в западния край на обекта. Интерес представлява жилище № 26 от II хоризонт. Същото е опожарено. Запазени са стените и тавана в деструкции, които позволяват да се вземат точните размери на жилището. Отчасти те позволяват жилището да бъде реконструирано. Разкопките през 1980 г. както и през предшевствуващите сезони ни предоставиха изключително разнообразен археологически материал. Разкриването на голяма площ на трети хоризонт - култура Телиш - спомогна за решаване на редица проблеми, свързани с мястото, датировката и неговото значение в етнокултурния комплекс Криводол - Салкуца - Бубани - Бакърно гумно. На този етап от проучванията с известни резерви можем да дадем следната релативна хронология: "Телиш - I" лежи след "Бубани Хум - I A". "Телиш - I" може да синхронизираме със "Салкуца - II B". "Салкуца - II C" вече бележи упадък.

Хиатусът между "Телиш - I" и "Телиш - II" съвпада по време със "Салкуца - II С".

"Телиш - II" е синхронен на "Салкуца - III", а "Телиш - III" на "Салкуца - IV".

В.Илчева

АРХЕОЛОГИЧЕСКИ РАЗКОПКИ НА ПРАИСТОРИЧЕСКО СЕЛИЩЕ В М."ВОДОПАДА" КРАЙ С.ХОТНИЦА, ВЕЛИКОТЪРНОВСКИ ОКРЪГ

През 1980 г. продължиха разкопките на праисторическото селище в м."Водопада" край с.Хотница, Великотърновски окръг, разположено на 2,5 км западно от селото, на десния бряг на р.Бохот.

Продължи работата по доизчерпването на започнатите през миналия сезон квадрати II_{1-20} и същевременно обекта беше разширен на изток с 9 нови квадрата - $III_{6,\ 7,\ 8}$, $III_{11,\ 12,\ 13}$, $III_{16,\ 17,\ 18}$. В кв.II_{20} беше доизчерпан културния пласт, който има неравномерна дебелина и достига на изток най-голяма дебелина до 1 м. Ясно бяха разграничени два жилищни хоризонта. Изясни се ситуацията около застъпващите се пещи № 11 и 12. Пещ № 11 се отнася към I жилищен хоризонт, пещ № 12 - към II жилищен хоризонт. Разкрити са и основите на пещи № 16 и 17, отнасящи се към II жилищен хоризонт.

Намерени са оръдия на труда от камък, кремък, кости и рог на елен и голямо количество керамичен материал.

Селището в м."Водопада" намира най-близки паралели с материалите от култура Чернавода I и съдържа някои елементи на култура Чернавода III, установена в Северна Добруджа. Селището се отнася към най-ранния период на бронзовата епоха у нас.

Ив.Панайотов

РАЗКОПКИ НА МОГИЛЕН НЕКРОПОЛ ОТ БРОНЗОВАТА ЕПОХА ПРИ С.ПЛАЧИДОЛ, ТОЛБУХИНСКИ ОКРЪГ

През 1980 г. продължи проучването на могилния некропол от бронзовата епоха при с.Плачидол, Толбухински окръг.

Разчистени са пет нови погребения, които потвърдиха наблюденията от 1979 г. Бяха открити също два каменни антропоморфни паметника и доразчистена дървената четириколка от погребение № 1 в могила I.

Могилният некропол при с.Плачидол дава нова информация за разпространението на ямната култура на юг от р.Дунав и за характера на тази култура в Североизточна България.

Р.Катинчаров, В.Мацанова

РАЗКОПКИ НА СЕЛИЩНАТА МОГИЛА ПРИ С.ЮНАЦИТЕ, ПАЗАРДЖИШКИ ОКРЪГ

Системните разкопки на селищната могила при с. Юнаците продължиха и през 1980 година.

Проучени са IX и част от X строитетелен хоризонт /само в южния сектор на могилата /. Те се разграничават в културния пласт, отнасящ се към бронзовата епоха, на дълбочина от 2,80 м до 3,35 м. В двата строителни хоризонта частично се определиха границите на две жилища. Освен тях бяха зафиксирани пет района на жилища, покрити в по-голямата си част с едри късове обгоряла стенна мазилка. Внимание заслужава жилището от X строителен хоризонст, на което с положителност се установи източната, северната и апсидно извитата западна стена. Нарушеният културен пласт в периферията на могилата не позволи да се определи южната му стена. Жилището е ориентирано с посока изток-запад. Но за разлика от досега проучените, апсидата е не на източната, а на западната стена. То е с дължина 12 м и ширина 7,50 м. Подът му е изграден от силно трамбована пръст, като на места са запазени следи от глинена мазилка с дебелина 1 см. В него се разчистиха основа на силно разрушена пещ, три изградени на място зърнохранилища и доста находки.

Данните и наблюденията за формата и начина на изграждане на пещите не показват различия от това, установено в по-горните хоризонти.

В жилищата и констатираните райони на жилища се разчистиха осем изградени на място зърнохранилища. Пет от тях са с кръгла форма, две с правоъгълна и едно с елипсовидна. От особен интерес е питусът, разкрит в жилището от X строителен хоризонт. При него за пръв път в селището бе установено наличието на отвор в основата му с ширина 15 см.

Откриха се малко оръдия на труда, изработени от камък, кост и рог на елен. Каменните оръдия на труда са предимно работни екземпляри. Изключение прави една каменна бойна брадва, от която е запазена цилиндричната тилна част, завършваща с два полусферични израстъка, украсени със седем врязани концентрични полукръга.

В проучените строителни хоризонти се намериха доста цели и фрагментирани глинени съдове. Сред тях най-голям е броят на различните видове паници. Сравнително често се срещат урновидни съдове, украсени с хоризонтална релефна лента или ръб, прекъснати с ямички и резки. От особените форми глинени съдове заслужава да се споменат откритите два аскоса, няколко глинени лъжички /тип 1-2 от Езеро/ и "черпак", снабден с полукръглия израстък с четири дупки за закачане. Аскосите намират своите относителни аналогии сред материалите от раннобронзовия некропол до Берекетската селищна могила при гр.Стара Загора, селищните могили при с.Огняново, Пазарджишки окръг и с.Езеро, Сливенски окръг, XI-IX строителен хоризонт, което показва употребата на тези форми както през стария етап на раннобронзовата епоха, така също и през ранната фаза на среднобронзовата епоха на Балканския полуостров. Необходимо е да отбележим, че се срещат макар и все още рядко фрагменти от глинени съдове, украсени с отпечатъци от усукан шнур. Този орнамент е характерен за късния етап на раннобронзовата епоха /Езеро B_2/.

Продължават да се откриват в голямо количество глинени прешлени с най-разнообразна форма. Намери се и една глинена"макара". Тя е подобна на тези, открити в Езеро /II и XI строителен хоризонт/. Известно е, че находки от този тип, са твърде разпространени в селищните могили от ранната бронзова епоха в Македония.

За пръв път в IX строителен хоризонт се намери глинен модел на бойна брадва, от който е запазена само цилиндричната тилна част, завършваща с дисковидно разширение, украсено с коси нарези. Той е аналогичен на глинените модели на брадви тип 11 от Езеро /IV строителен хоризонт/.

Получените резултати имат важно значение за изясняване на въпросите, свързани с вътрешната периодизация на селището и прехода от края на ранния към средния период на бронзовата епоха в Северозападна Тракия.

Р.Катинчаров, М.Кънчев, Т.Кънчев

РАЗКОПКИ НА СЕЛИЩНАТА МОГИЛА В ГР.НОВА ЗАГОРА

Спасителните разкопки на селищната могила от бронзовата епоха в Н.Загора продължиха и през 1980 г. Работи се на западната и източната половина на могилата. В западната половина бе проучен VI строителен хоризонт, а в източната е изчерпан изцяло културният пласт от VIII строителен хоризонт.

В VI хоризонт на западната половина се разкриха частично основите на четири жилища. Те са изградени от забити в земята дървени колове, преплетени с пръти и измазани с глина. В три от жилищата се разкриха запазени части от основите на глинените стени. Около тях се разчистиха късове отухлена стенна мазилка. Подът е изграден от силно трамбована жълтозелена глина. Под глинената замазка на едно от жилищата са били поставени дървени греди за изолиране на влагата. Във всички жилища са открити засводени пещи. Замазките на някои от тях са били подновявани на няколко пъти. Две от пещите имат в периферията си дупки от забитите пръчки, служещи за скелет на свода.

В едно от жилищата се намериха 25 цели и фрагментирани пашкуловидни глинени тежести за отвесен тъкачен стан. В друго жилище се откриха седем кръгли основи на питуси с диаметри от 0,50 до 0,75 м и дебелина на стените до 0,03 м. По всяка вероятност помещението е служело за стопански нужди. В питусите се намери овъглено зърно.

При разкопките се откриха сравнително малко на брой оръдия на труда, изработени от камък, кремък, кост и рог на елен. Заслужава внимание мотичката от еленов рог. Значителен интерес представляват и намерените предмети с култово предназначение: костен амулет, фрагмент от култова масичка, модел на боздуган от глина с недопробита дупка, глинени дискове, глинен модел на колело и др.

Най-голямо е количеството на керамиката. Съдовете са с различна форма и големина. Преобладават паниците със завит навътре ръб на устието, каните, чашите, аскосите, урните и похлупаците.

Резултатите от археологическите проучвания на селищната могила от бронзовата епоха в Нова Загора дадоха много ценни данни за живота на населението през средната бронзова епоха в Тракия.

Р.Катинчаров, А.Йоцова

РАЗКОПКИ НА СЕЛИЩЕ ОТ КЪСНАТА БРОНЗОВА ЕПОХА ДО С.БАЛЕЙ, ВИДИНСКИ ОКРЪГ

Разкопките на праисторическото селище до с.Балей, Видински окръг продължиха и през 1980 г.

Започна проучването на югозападния сектор на селището на дълбочина от 0,10 до 0,50 м. Както и в югоизточния сектор на селището, в резултат на продължителната обработка на почвата, почти изцяло е унищожен I строителен хоризонт. II хоризонт е нарушен от големи ями, отнасящи се към I строителен хоризонт. Разчистени бяха пет ями с различни размери - диаметрите им са от 1,20 м до 1,50 м. Във всички ями се намериха фрагменти от съдове, характерни за I строителен хоризонт /главно орнаментирани, като в повечето случаи украсата е запълнена с бяла материя/, кремъчни и каменни оръдия на труда, пепел и въглени.

Независимо от ямите и значителното разбъркване на II строителен хоризонт бяха проучени доста съоръжения. Получени са ценни данни за плана, начина на изграждане и вътрешното устройство на жилищата през късната бронзова епоха в Североизточна България. Установени са два цялостни плана на жилища. Едното жилище е ориентирано изток-запад и е изградено от забити в земята дървени колове, преплетени с пръти и измазани с дебел слой глина, примесена със слама. Коловете са имали диаметри от 0,07 до 0,10 м и са забити на разстояние от 0,15 до 0,25 м. Жилището се състои от правоъгълно помещение с дължина 6,70 м и широчина 3,50 м, като западната стена е извита дъгообразно и образува апсида. Входът на жилището се намира на източната стена и е широк 0,90 м. На около 1 м източно от задната апсидна стена са разчистени доста късове от силно горяла глинена замазка , което ни позволява да предположим, че тук е била изградена основата на пещта.

Другото жилище има същия план и начин на изграждане. То е с размери: дължина 7,20 м и широчина 2,80 м. На 1,20 м южно от апсидната стена е разчистена основа на силно разрушена пещ или огнище. Тя е изградена направо върху тънък слой от жълта глина с дебелина от 0,04 до 0,05 м. Жилището е ориентирано север-юг. Входът му се намира на южната стена и е широк 1 м.

Разчистени бяха и четири пещи, които дават възможност да се установи начина на тяхното изграждане. В основите на всички проучени пещи са наредени фрагменти от глинени съдове, под които има дебел слой от дребен чакъл. Подовата замазка е много добре загладена и силно напукана от високата температура.

Броят на оръдията на труда, намерени във II строителен хоризонт е значителен. Те са изработени от камък,кремък, рог на елен и бронз.

Най-голям е броят на кремъчните оръдия. Те са изработени от сравнително дебели, не добре оформени пластинки с едър и стръмен ретуш.

Каменните оръдия са представени главно от чукалки /18 броя/, гладилки и хромелни камъни.

Интерес представляват оръдията на труда и оръжията, изработени от бронз - шило с костена дръжка и триъгълен връх на стрела.

Намерени бяха и два фрагмента от глинени модели на брадвички, традиция наследена от ранната бронзова епоха.

Най-голямо е количеството на глинените съдове, които имат различна форма и големина. Дебелостенните съдове са изработени от глина, примесена с по-дребни и по-едри песъчинки. Повърхността им отгоре е била надраскана с по-плитки или по-дълбоки бразди, върху които е нанасян тънък слой от добре пречистена глина. Най-често се срещат големи съдове, снабдени с две или четири езически дръжки.

Фините съдчета са изработени от добре пречистена глина. Те имат черна, сивочерна, жълта или жълтокафява загладена, често полирана повърхност.

Най-голям е броят на чашите с една дръжка. Повечето от тях имат по три симетрично разположени изпъкналости по тялото /букели/. Голям е броят и на дълбоките паници със силно завит навътре ръб на устието.

Друг тип съдове, който се явява за пръв път през ранната бронзова епоха и продължава да съществува и през късния период са съдовете със сферично тяло, висока цилиндрична шия и силно профилиран навън и широк отгоре ръб на устието.

Един от най-важните и характерни елементи на керамиката през този период е украсата, състояща се от набодени линии, канелюри, врязани линии, щамповани кръгчета и др.

Необходимо е да се отбележат и глинените модели на лодки, някои от които са снабдени с езичести израстъци.

Значителен е броят на глинените човешки фигурки , повечето от които са украсени.

Съдовете и фигурките от праисторическото селище до с.Балей намират точни паралели сред материалите открити в некрополите Кърна, Гърла Маре, Островул Маре /Румъния/ , Дубовац, Жуто Брдо /Югославия/ и др.

Х.Тодорова

АРХЕОЛОГИЧЕСКИ РАЗКОПКИ НА ГОЛЕМИЯ ОСТРОВ КРАЙ С.ДУРАНКУЛАК, ТОЛБУХИНСКИ ОКРЪГ

Проучванията в района на Големия остров край Дуранкулак, Толбухински окръг, продължиха и през 1980 г. Работено е в южния склон на острова, където са разкрити останки н на няколко средновековни сгради, сред които и една юртообразна. По протежение на целия южен бряг е констатирана ранносредновековна укрепителна стена, запазена на места до 1 м. височина. Двулицев градеж на кал, със запълнител от дребни камъни. Открити бяха и малка врата в източния край и входните съоръжения в западния край на острова. Малък средновековен некропол е разкрит на южния бряг на острова. Погребения в каменни кутии с изправена плоча с начертан кръст при краката.

Елинистични основи на сгради и множество амфори и печати бяха открити в района на пещерното светилище на Кибела, в южния и югозападен край на острова.

На южния склон почти изцяло е проучено селище от късната бронзона епоха. Селището е защитено от северните ветрове с масивна стена с циклопски градеж, разрушена при земетресение през втората фаза на селището. Разкритите апсидни сгради са с каменен цокъл и имат кръгли огнища, хромелни съоръжения и стопански пристройки. Сградите се групират в четири комплекса, които се развиват в четири синхранни етапа и имат сходна типология и стратиграфия. Разграничени са най-ранен /оранжев/ период, втори /зелен/период, трети /розов/ период и четвърти /жълт/ период. Първите три се отнасят към културата Кослоджени - Сабатиновка и датират към III B_2, III C_1 и C_2 етапи от късната бронзова епоха в Елада /края на XIII - XII векове пр.н.е/. Последният етап се отнася към етапа Сихляну / Пребабадаг/ и представлява преход към ранната желязна епоха в Добружда. Четирите периода на селището илюстрират континюитивната линия на развитие на трако-гетските племена в Добруджа от бронзовата към желязната епоха.

Ат.Пейков

АРХЕОЛОГИЧЕСКИ РАЗКОПКИ НА НЕБЕТТЕПЕ В ПЛОВДИВ

Археологическото проучване на Небеттепе в Пловдив продължи и през 1980 г. Работи се в източния и северозападния сектор на обекта. Целта е да бъде свалена насипаната през 1937 година тераса и да се достигне до стратиграфски разположени пластове.

В източния сектор се разчистиха основите на жилищна сграда и добре запазено водохранилище към нея от средновековието с размери: дължина - 3,5 м, ширина - 2,2 м и дълбочина - 2 м.

Откритите 110 керамични фрагменти поради липса на стратиграфия са отнесени типологически към съответните епохи - от ранната бронзова епоха до Възраждането.

Интерес предизвиква глиненият фрагмент от култов предмет - перваз за огнище, украсен с шнуров орнамент.

С окончателното зачистване на терасата в двата сектора ще се създаде възможност за проучване на стратиграфски разположените пластове от бронзовата и старожелязната епоха.

М.Чичикова, Кр.Стефанова

РАЗКОПКИ НА ТРАКИЙСКИЯ МОГИЛЕН НЕКРОПОЛ В М."ДЕВЕТТЕ МОГИЛИ" КРАЙ ЯЗ."Г.ДИМИТРОВ", КАЗАНЛЪШКО

През 1980 г. продължиха спасителните разкопки на тракийския могилен некропол в м."Деветте могили" край яз.

"Г.Димитров", Казанлъшко.

Продължи проучването на могила № 6. Работата беше съсредоточена в югоизточния и югозападния сектор на могилата. Пръстта на могилния насип е чиста, без културни останки и има кафявочервеникав цвят. И в двата сектора се откриха останки /ивици от бяла пръст/ с дебелина 0.60 - 0.80 м, които се явяват на дълбочина 0,90 и 2.10 м от върха на могилата.

Централно погребение не бе открито. И през тази кампания не се достигна до девствен терен в центъра на могилата, където се очаква да се намери първоначалното погребение. Открити бяха само две вторични погребения от късноантичната епоха. Първото /означено с № 4/, тъй като се следва миналогодишната номерация, се намери при свалянето на реброто Център-Юг на дълбочина 1,90 м от върха на могилата. Ориентирано е север-юг. Следващото погребение № 5 се откри при свалянето на същото ребро на дълбочина 0,95 м от върха на могилата и е с ориентация изток-запад. Скелетите са силно разложени, поставени в пръстта без оформени гробни съоръжения и без гробни дарове.

В.Найденова

МОГИЛЕН НЕКРОПОЛ ДО ГР.ТРОЯН

Разкопките на некропола са започнати през 1979 г. През този сезон бяха разкопани две могили:

Могила II, височина 1,50 м, диаметър 17 м. Могил -

ният насип е от пръст, по периферията обграден с един ред едри плочести камъни. В южната половина към центъра е натрупана малка каменна могилка, при която са използувани по-едри камъни, удължена в посока север-юг. Между камъните се откриха отделни ситни въгленчета. На нивото на терена, под каменната могилка се намериха много ситни парченца от кости, както и следи от два разложени железни предмета (ножчета?).

Могила IV, височина 0,40 м, диаметър 13 м. Могилният насип е смъкнат при обработката на почвата, а около една трета от могилата липсва. В запазения западен край се вижда, че е била оградена по периферията с един ред плочести камъни. В югоизточната част близо до центъра се откриха силно разрушени човешки кости. До тях са били положени копие и меч /силно разложени и оксидирани/, както и фрагменти от натрошени керамични съдове, работени на ръка.

Могилите се датират от ранната желязна епоха.

П.Делев

РАЗКОПКИ НА НАДГРОБНА МОГИЛА В М."ТУЛПАН" ПРИ С.ЗАБЕРНОВО, МАЛКОТЪРНОВСКО

Разкопките се провеждат в рамките на експедиция "Странджа". Могилата в м."Тулпан" е една от най-големите в района на Малка Търново /височина 9 м, диаметър около 40 м/. В рамките на сезона 1980 г. беше разчистена периферията в южната половина на могилата и започна прокопаването на двуметрова траншея с посока изток-запад. В насипа на могилата се срещат материали от ранножелязната епоха. Разкопките ще продължат през 1981 година.

Г.Гинев

РАЗКОПКИ НА МОГИЛА № 3 ПРИ С.КРАЛЕВО, ТЪРГОВИЩКИ ОКРЪГ

През 1980 г. продължи проучването на надгробна могила № 3 от некропола при с.Кралево, Търговищки окръг. Проучена е почти цялата подмогилна площ, с изключение на малък участък от северната периферна част на насипа. Открити са нови ритуални ями, вкопани в здравия терен, но друго гробно съоръжения, освен открития през 1979 г. гроб, не е открито. Допълнителните стратиграфски наблюдения на пластовете дават възможност да бъде променено досегашното схващане, че гробът от 1979 г. е вторичен по отношение на могилата. Оказа се, че той е основното погребение и има пряка връзка с жертвените и риуалните ями.

Г.Китов, П.Теодосиев, П.Павлов

НАДГРОБНИ МОГИЛИ В СЕЛИЩНА СИСТЕМА ЛОВЕЧ

Започна проучването на една могила край с.Смочан и бяха разкопани 8 между селата Горан и Слатина. Въз основа на материалите в един разрушен вторичен гроб могилата край Смочан може да се отнесе общо към V-IV век пр.н.е.

Могилите между Горан и Слатина са насипани през бронзовата епоха, като в една от тях са извършени и 21 средновековни погребения.

Проучени са 29 гроба от ранната и късна бронзова епоха с общо взето еднотипен ритуал - вкопаване в терена или в могилния насип на неголеми правилни гробни ями , покрити с 8 или 9 напречно или надлъжно поставени дървени греди. Труповете са били полагани в положение "хокер" или близко до него, някои силно разкрачени в резултат на сляганeто на насипа. Три скелета са намерени без черепи. Гробният инвентар се състои от златни и сребърни обици , огърлици от сребърни, костени и кварцови мъниста, каменни и бронзови оръдия на труда, два глинени съда и др. по-незначителни предмети. По правило в гробовете се намират бучки червена или виолетова охра, а костите са частично или изцяло оцветени в червено. Скелетите са с необикновено големи размери. Документираните погребални обичаи и гробни съоръжения намират аналогии в срубната и ямна култура от Южна Русия, както и в някои некрополи от България и Централна Европа.

Беше проучена и една огромна подмогилна шахта с дълбочина 6,15 м, в която гроб не беше намерен. По стените на ямата са регистрирани следи от оръдие на труда наподобяващо съвременната кирка.

Некрополът между Горан и Слатина е най-големият и най-богат некропол с трупополагане от бронзовата епоха , проучван досега у нас.

В.Любенова

ТРАКИЙСКА КРЕПОСТ В МЕСТНОСТТА "ГОЛЕМИЯ КРЪСТ", С.БОСНЕК, ПЕРНИШКИ ОКРЪГ

По повод на разрушителен иманярски изкоп до крепостната стена на високопланинска крепост при с.Боснек /местн."Големия кръст" и "Кръста"/ през 1980 г. бяха направени сондажни разкопки. Крепостта, от която на повърхността личат съвсем слаби следи е известна на Ив.Велков, който я свързва с рудодобива тук. Тя има почти елипсовидна форма, изтеглена в посока югоизток-северозапад. Нашата задача бе да установим стратиграфическата структура, т.е. данните за времето на нейното съществуване с оглед на обитаването й в римската епоха. Чрез направените разкопки бе установено, че крепостта е съществувала, в IV-III в.пр.н.е. и е загинала вероятно по време на келтските нашествия /монети на град Истиея (313-265 г.пр.н.е.) в опожарения слой на разкопките/.

Крепостната стена е дебела 1,90 - 2 м, градена от ломен камък суха зидария, с пълнеж от по-дребни камъни. Бе разчистена една от кулите, която има почти квадратна форма /3 х 3,40 м/ вътрешни размери. На пода в центъра на кулата е изграден глинен жертвеник /есхара/ с диаметър 0,85м и с неопределена форма, върху чиято повърхност с пръст е изписан знак Х.

Керамиката е местна, с много примес на слюда, работена предимно на ръка.

М.Чичикова, В.Найденова

РИМСКИ И РАННОВИЗАНТИЙСКИ ГРАД НОВЕ – ИЗТОЧЕН СЕКТОР

През 1980 г. се работи на два обекта:

1. Сграда западно от крепостната стена, където продължиха спасителните разкопки. Беше разчистен югоизточния ъгъл на периостилния двор с каменна настилка и се установиха размерите му – 16,25 х 8,75 м. Писцината в средата на двора е с размери 5,75 и 4,75 м. Тя е оградена с добре издялани каменни блокове, по средата на които минава плитък жлеб за легло на парапети. През един втори период от живота на сградата басейнът е бил запълнен и застлан с плочи на нивото на двора. Сондажът в североизточния му ъгъл показва, че е с дълбочина 0,65 м, а стените му са замазани с три реда червена хоросанова замазка.

Продължи разчистването на източната част на сградата, където ясно личат следите от силен пожар. Намерените материали потвърждават хипотезата, че сградата е била разрушена и опожарена при нашествието на готите през 250–251г. След известно прекъсване на живота, той е продължил към край на III, началото на IV в., когато е била построена нова голяма сграда. Последната е загинала вероятно през 376г.

От построената през V в. базилика се разчисти част от южния кораб и още 6 погребения от свързания с нея некропол.

Към периода VI–VII в. се отнася малък параклис, построен върху разрушената базилика.

2. Източна порта на Нове I. Беше разкопана северна-

та кула, при която е запазен добре най-ранният строителен период на крепостната система. Цялата площ на кулата е запълнена с ломени камъни на бял хоросан, а външното лице е оформено с каменни блокчета.

Разчисти се и част от главната улица с посока изток-запад, при която бяха установени три периода.

Ст.Парницки-Пуделко с колектив

РИМСКИЯТ И РАННОВИЗАНТИЙСКИ ГРАД НОВЕ - ЗАПАДЕН СЕКТОР

Продължи разкриването /започнато през 1976 и 1978 г./ на раннохристиянската трикорабна епископска базилика от V-VI в., която е разположена на западната страна на форума. Беше разкрит целият централен кораб, както и западните и източните части на страничните кораби. Откриха се много фрагменти от мраморния парапет, който отделя презвитерия от централния кораб, както и други архитектурни детайли. Беше открита и мраморна плоча с релеф, представящ кръст и два овена. Намериха се също така два фрагмента от латински надписи и един гръцки надпис.

От външната страна на базиликата до северната страна на презвитерия се намериха зидове оп помещение, което е било свързано с нея.

В западния край на базиликата се направиха сондажи, за да се открие атриума.

Л.Русева-Слокоска, Л.Стайкова

РАЗКОПКИ В ПАУТАЛИЯ

Археологическото проучване през 1980 г. бе съсредоточено ва Градската крепостна стена, сектор север-Г /север 5^1/ и архитектурен комплекс, на терена за реконструкция на Художествената галерия, като продължение на разкопките от 1979 г. По-важните резултати са следните:

1. Разкрити бяха 8 м от куртината на стената в западния край на сектора. Потвърди се становището за единния градеж в известните техники opus quadratum, opus vittatum mixtum, с четириредов тухлен пояс, запазени два във височина. През ранновизантийската епоха секторът показва промяна в конструкцията на стената. Във височина тя продължава само с дебелината на първата си стена, принадлежаща към цокъла от 1,75 м; втората успоредна на вътрешната страна, с нишата-отстъп и пристенни стълбове е унищожена от долепените помещения от сгради от ранновизантийската епоха.

2. Доизясни се вътрешното лице при мястото на чупката в резултат на денивелацията и смяната на нивата. За превръзка с каменната редова зидария се използуват допълнителни пояси от по три реда тухли, извън четириредовия пояс от смесената зидария.

3. В източната половина на сектора, в каменния пояс на смесената зидария над първи тухлен пояс при вътрешното лице, в оригиналния градеж, се разкриха симетрично разположени 7 гръцки букви, оформени от тухли и фрагменти тегули. Допълнителното проучване ще реши въпроса дали буквите са част от

вите са част от посветителен надпис, или са числени знаци, свързани със строителни мерни единици.

4. Разкритата нова част в западната половина повтаря известното от миналана кампания. Ширината на обикалящата улица "интервалум" е заета от помещения 3 и 3^1 от IV в., които в VI в. претърпяват преустройство и в допълнително градените стени оформят с тухли триъгълни гробни камери – общо 12, със следи от трупоизгаряне / в 5 от камерите/, без погребален инвентар.

Каналите 1, 2 и 3 като стратиграфия с монети и фрагменти керамика се отнасят към времето II–VI в., което отговаря на строителните периоди на Градската крепостна стена на Пауталия.

Разкритите сектори ще бъдат запазени в приземен етаж на Художествената галерия.

В.Велков, Л.Гетов, М.Домарадски, Д.Гергова-Домарадска, Г.Лазов, Н.Танчева-Василева, д-р Сл.Чолаков, Ил.Кръстев, арх. Д.Съсълов

РАЗКОПКИ В КАБИЛЕ

През 1980 г. продължиха разкопките в различни сектори на тракийския град Кабиле, разкриващи различни периоди от неговото съществуване. Продължават проучванията и на некропола. Проучва се селищната могила Ясатепе, на 2 км юго-източно от Кабиле, за да се разкрие развитието на поселищния живот преди възникването на града.

На акропола на Кабиле се разкрива разположението на свещенните скали-светилища и на сградата /резиденция/ на местния владетел. Очертаха се скални пътеки, изработени по предварителен план, които водят навътре в селището, свързват сградите и скалите-светилища. Върху втората-скала-светилище, разположена северна от скалата с изображението се откриха също три дълбоки улеи, които заедно с още един от централната скала, и с трите от скалата с изображението се втичат в едно, издълбано в скалите до резиденцията на владетеля място, т.е. общият брой на тези улеи , свързани с определени култови действие е 7. Край изображението на Артемида-Фосфорос бе установено изображение на лъвска глава в анфас, на лъвска лапа и кривака на Херакъл. Тези изображения намират известни аналогии в изображенията върху наскоро откритите монети на Спарток. На акропола се откри много добре запазена и добре изработена бронзова статуйка на Аполон / II век от н.е./

При проучване на крепостната стена по северния склон на Зайчи връх бе изцяло разкрита и проучена една кула, запазена до 2 м височина. Тя е строена в периода от втората половина на IV век до началото на III век, и е част от укрепителната система на града, създадена след Филип II.Тази кула е един от малкото добре запазени паметници на ранноелинистическата фортификация във вътрешността на Тракия.

В северната част на сектор V, северно от разкрития римски хореум бе установено, че има плътни застройки от силно разрушени сгради от римско и късноримско време. Сравнително по-добре бе запазена едната от тях, която има в план

Г-образна форма и се състои от три отделни помещения. Находките са в границите от средата на II до първата половина на V век. Открити бяха и добре запазени водопроводи, водещи от района на Базиликата към укреплението на "Хисарлъка". Преупотребени в сградата бяха открити два латински надписи: единията - е официален, строителен от 136 г., другият посветителен. И двата отбелязват лагеруването на Кохорс II Луцензиум, която е била на лагер в Кабиле през II век.

Проучена бе могила VI със запазена височина 3 м. В югозападния й сектор се откри гроб с погребение, извършено чрез трупополагане. Открит бе разнообразен и богат гробен инвентар: железен меч /махайра/, железен канделабър , два погребални венци, железна стригила, глинена лампа, глинени съдове / две кани, кантарос, купа и паници/, сребърна драхма на Александър Велики. Погребението е на мъж и се датира в края на IV век пр.н.е.

Продължиха разкопките в сектор VI, доразкриващи разкритата вече баня. Проучен бе изцяло планът на сградата и бяха снети културните напластявания във вътрешността на помещенията. Установи се, че през V - VI век банята не е функционирала, и частично разрушените й помещения са били използувани за жилища. Във вътрешността на едно от помещенията се откриха основи на по-ранни зидове, оформящи някакво помещение-градено с ломени камъни на калов разтвор. В пласта от този градеж се откри бронзова монета на император Каракала.

При разчистването на погребения от средновековния некропол в северната част на кварталите около крепостната стена при СЗ порта на града се оформиха помещения. В някои от тях се откриха дъна на питоси. В ляво от портата е разположена верижна сграда, състояща се от пет помещения, а в дясно от четири помещения. Те са градени от средни по големина камъни на кална спойка. Множество фрагменти от късно антична керамика, желязна фибула, меч, бойни топки, прешлени, оръдия на труда датират тези сгради в периода IV-VI век.

При проучването на средновековния некропол през 1980 г. бяха открити нови 25 погребения. Общият брой на разкритите досега погребение достигна 280: 110 погребения на деца, 12 на юноши, 80 на жени, 78 на мъже. Антропологическият анализ направен от д-р Н.Кондова и д-р Сл.Чолаков показва пъстър ентически състав: варианти на европейската раса, както грацилни медитерански расови типове, така и по-груби серевни и прото-европоидни форми. Характерно е и наличието на контактни расови типове между европоидната и монголоидната раси, като монголоидните примеси са слабо изразени. Намереният инвентар отнася некропола в периода XII - XIV век.

При проучванията на Ясатепе, насочени чрез сондаж да се изясни структурата на могила бяха открити различни материали от римско време, от елинистическата епоха, от ранножелязната епоха, от бронзовата епоха - главно от ранобронзовата епоха. Отделни материали са открити и от късния неолит.

Л.Ботушарова, Е,Кесякова

РАЗКОПКИ ДО ПЛОЩАД "ЦАР ШИШМАН" В ПЛОВДИВ

През 1980 г. проучванията чрез разкопки продължиха със задача да се изясни плана на застройка III-запад към улицата с тротоари, а така също да се установи и месторазположението на източната порта по изоставеното трасе на Маркаврелиевата крепостна стена. От проучванията през миналогодишните кампании се видя, че крепостната стена на Филипопол от IV в. на н.в., в тази площ под Трихълмието , се отклонява от трасето на крепостната стена от II в. на н.е. и направената корекция в трасето е във връзка с изграждането на нова порта на града. Работата се съсредоточи в площите на западното амбулацио към улицата с тротоари и помещения №№ 3, 2 и 1 от застройка III-запад.

Археологическите разкрития принадлежат на куртината на Маркаврелиевата крепостна стена с портата и изходната артерия /улица "Тримонциум"/, на водопроводната и канализационната мрежа свързана с планировката и застрояването през IV в. на н.е. Останките от портата се намериха наслоени от комплекса от IV в. Градежът е запазен най-вече в субструкция до равнището на банкета. От суперструкцията са останали само два сиенитни квадъра от източната страница на портата и част от долния ред квадрова зидария на куртината.

Придобитите резултати дават възможност да се направят следните констатации:

1. Източната порта на Филипопол от II в. на н.е. е еднодерна и се оформява в дебелината на куртината.

2. Улица "Тримонциум" – трасирана преди изграждането на Маркаврелиевата крепостна стена, е пригодена за изходна артерия на източната порта от II век.

3. Източната порта на Филипопол от IV в. на н.е. като сграда представлява едно преустройство на арката на града от II в.

4. Застройка III-запад по план и разположение към крепостната стена съответствува на казармените помещения разположени към източното амбулацио на улицата с тротоари. Този характер на застрояването се запазва до края на V в. на н.е.

Е.Кесякова

РАЗКОПКИ НА УЛИЦА "МАЛИ БОГДАН" В ПЛОВДИВ

Спасителните археологически разкопки на ул."Мали Богдан" в Пловдив през 1980–1981 г. са продължение на спасителните археологически разкопки от 1973 г. когато във връзка с изграждането на първото крило на обществена сграда се разкри едно кардо със застрояването от двете му страни.Спасителните археологически разкопки през тази година се заложиха от западната страна на проучвания терен със задача да се направи пълно археологическо изчерпване на терена определен за разширение на тази сграда.

В площ от 200 кв.м. се откриха останки от градеж , които принадлежат на две застройки от два различни строителни периода. С първото застрояване се свързва само един широк зид / дебелина 1,70 м/ в западната част на площта. Той бележи западната фасадна стена на масивна сграда разположена към кардото установено при спасителните археологически разкопки през 1973 г. Сградате се очертава само от фасадните стени - източна, западна и северна и обхваща площ от около 700 кв.м. Издигната е в началото на IV в.

Сградата свързана с второто строително ниво е с правоъгълни помещения, малки по обем. Тя не повтаря плана на първоначалната застройка. Двете строителни нива указват за два последователни момента на застрояване в площта като горна граница е първата половина на V в.

М.Станчева

АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ПРОУЧВАНИЯ НА ЗАПАДНАТА ПОРТА НА СЕРДИКА /СОФИЯ/

Проучването на стратиграфията на пропугнакулума имаше за цел да се изясни относителната, а по възможност абсолютната хронология. На това място са запазени всички напластявания от VI век до края на XIV век. Разликата в н вата е 1,40 м. При входа на западната порта се запазиха всички прагови нива, а на протежение от около 10 м към вътрешността нивата бяха оголени последователно, стъпаловидно. В най-далечния /към изток/ достъпен пункт е разкрита д настилка от VI век, а между нея и прага на XIV век са ра чистени итапите на насипване на улицата. Стратиграфията се обвързва с големи исторически събития - настаняване на Бе българското население, византийски обсади, поправки през II българско царство, ниво след влизането на османците.

Освен това бе завършено изследването на скосената северозападна част на крепостната стена. Резултатите дават най-богата информация за средновековната история на крепостта с преустройството й.

Т.Иванов, А.Балканска, Т.Ковачева, Г.Кабакчиева,
Хр.Попова

РАЗКОПКИТЕ В УЛПИЯ ЕСКУС

От , юни до 20 август 1980 г. продължиха разкопките и проучванията в римския и ранновизантийския град Улпия Ескус при с.Гиген, Плевенски окръг. Обект на изследванията бяха: декуманусът, който ограничава от север гражданската трикорабна базилика и форумния комплекс, и северния кораб и източното помещение на базиликата.

Улицата имала дълъг живот, защото са се напластявали няколко чакълести настилки, върху които има коловози от коли и колесници.

Северната стена на северния кораб има отвътре полукръгли и правоъгълни ниши, в които навярно са стояли статуи. В североизточния ъгъл беше открит неизвестен вход на двукрила врата. Следователно влизането в северния кораб е ставало през два входа: западния и северния.

Дължината на кораба е 72,60 м и широчина 3,60 м. Беше разкрита източната напречна стена на северния кораб, която е продължение на тази на средния и южния кораб.

Беше открита част от парапетната плоча между кариатидите на втория етаж на средния кораб, върху която са запазени релефен лавров венец и вътре в него релефен бюст на жена.

Отчасти беше разкрито източното помещение на базиликата. Върху южната страна на южната стена бяха открити стенописи с геометрически орнаменти, които се отнасят към помещение, разположено навън от базиликата.

В горния пласт от 0,20 до 1,20 м от горната повърхност бяха открити глинени подови замазки на старобългарски жилища, а върху декуманусa и базиликата - погребения чрез трупополагане по християнски обряд от времето на Първата българска държава.

Т.Иванов, Л.Русева-Слокоска, Л.Стайкова

РАЗКОПКИ В ГЕРМАНИЯ /ДН. САПАРЕВА БАНЯ/

През 1980 г. /от 11 август до 14 септември/ продължиха разкопките в римския кастел и ранновизантийския град Германия /дн.гр.Сапарева баня, Кюстендилски окръг/. Обектът на изследванията беше фортификацията и по-точно трасето на източната крепостна стена на юг от южната порта. Беше разкрита и проучена ивица дълга 40 м и широка 10 м, която лежи върху развалините на двете крепостни стени: първоначалната /вътрешната/ от края на II век и втората /външната/ стена от времето на Юстиниян I. Беше отнет горният пласт с дебелина до 1,60-1,80 м и се достигна до разрушената повърхност на двете стени. Самото разкриване на стените ще стане през 1981 г. Целта е да се достигне югоизточният ъгъл на крепостта.

Перпендикулярно на вътрешната стена, долепени с фуга до нея, бяха открити два успоредни зида от камък и кал, които са затваряли вероятно казармени помещения.

Горелият пласт от вътрешната страна на стените показва опожаряване и разрушаване в края на IV в. или началото на V в.

Откритата керамика се отнася към римската и ранновизантийската епоха. Град Германия бил разрушен в края на VI в.

И през тази кампания бяха намерени фрагменти от глинени съдове /гърнета/ от времето на Първата българска държава, свидетелство за възникването на старобългарско селище върху развалините на Германия. Изглежда, че селището е запазило своето име, защото Германия се споменава в документи от IX в. като епископски център.

Източната стена с портата се подготвят за предстояща консервация.

Т. Иванов, М.Цочев, Н.Недялков

РАЗКОПКИ В НИКОПОЛИС АД ИСТРУМ

Археологическите разкопки и проучвания траеха близо четири месеца /от 10 юли до 31 октомври/. Те бяха съсредоточени в следните обекти: 1. Т.н. "термоперипатос",

2. Ареата на агората, 3. Площта западно от булевтериона и 4. Одеонът.

1. Термоперипатос. Беше разкрита изцяло северната част, която се състои от две входни помещения /североизточното и северозападното/ и 13 магазина - всичките с еднакви размери: 3,40 /изток-запад/ х 3,20 м /север-юг/. В магазините се откри голямо количество разнообразни по предназначение, форма и украса керамика, между които много лампи , стъклени съдове и др. В пръстта, изхвърлена в миналото при ограбване на строителен материал бяха намерени, бяха намерени повече от 100 малки цилиндрични глинени тръбички /височина 0,095- 0,13 м/ от стенно отопление.

2. Беше разкопана южната част на ареата на агората под открито небе - дължина 42 м и ширина 10 м. Слезе се на дълбочина до 0,70 м. Не бяха открити правоъгълните варовикови плочи от настилката на агората. Те също били ограбени в миналото.

3. Според проучванията и заснеманията през 1927 г. западно от булевтериона се маркираше малък правоъгълен храм, ориентиран изток-запад с вход от изток. Новите разкопки показаха, че такъв храм не съществува. Касае се за правоъгълен двор, заграден от четирите страни. В северната му част върви каменен стилобат на колонада /посока изток-запад/. Влизането в двора е ставало през широк вход на южната стена.

4. Във връзка с предстоящите консервационни работи бяха предприети почиствания и разкопки на Одеона, който заема югозападния край на западната част на комплекса на аго-

рата. Навсякъде се слезе до нивото на околовръстните магазини и на орхестрата. По такъв начин се изясни планът на сградата.

Я.Младенова, Й.Атанасова с колектив

РАЗКОПКИ В РАЦИАРИЯ

През 1979 г. до западната крепостна стена бе разкрита ранна крепостна стена, с кула изградена от вътрешната страна на куртината. Стената бе проследена на дължина 17 м. През 1980 г. от тази стена бяха разчистени още 35 м. Градена е от ломени и обработени камъни, свързани с бял хоросан. Над основата градежът е бил от големи обработени камъни. Средната ширина на стената е 1,60 м.

На 30 м северно от кула № 1 се откри втора кула – № 2, издаваща се също навътре от куртината. Има почти същите размери както кула № 1. Вътрешната й дължина е 4,30 м, а ширина 3,50 м. Стените са дебели 0,70–0,80 м. Градежът е монолитен – от големи каменни блокове / 1,00 x 0,60 м, 1,25 x 0,55 м/, свързани с бял хоросан на тънка фуга. Кулата е преизграждана неколкократно. На източната стена, в североизточния ъгъл има вход, широк 1,40 м. Стените на кулата са запазени максимално на 1,60 м над прага на входа. Подът не е запазен, откриха се няколко петна от хоросановата му подложка. Намерените материали показват, че кулата е използувана и през късната античност, но с видоизменени функции. Кулата няма банкет, основата й завършва на 0,80 м под прага на входа, а крепостната стена на 0,50 м от същото ниво.

По-късната крепостна стена при изграждането й е била долепена до ранната стена, но на места е застъпила големи блокове от суперструкцията й.

Констатира се едно по-късно надстрояване на ранната крепостна стена, което е станало вероятно към втората половина на VI в. Тази трета стена е легнала върху платното на ранната стена, като на места не я застъпва изцяло. Зидана е набързо от различни по размери камъни, някои вторично употребени.

Източно от крепостните стени се откриха напречни зидове от постройки. Някои от тях са разрушени при градежа на ранната крепостна стена, други са по-късни от нея.

Започна се разкопаването на нов сектор в северозападната част на града, където се очаква да излезе ъглова кула. Тук се стигна средно на 1 м от повърхността. Разкриха се късни зидове на кал, много разрушени. Очертаха се и части от помещения с масивни зидове.

Бе разширен сондажът долу в низината, северно от Калето, където се попадна на части от сгради. Бяха открити два пода с едър теселатум. Разкри се една сводеста гробница и два зидани гроба, без всякакъв инвентар, ограбени.

В с.Държаница бяха направени проучвания на водопровода на Рациария. Бяха разкрити части от два водопровода, успоредни, единият от глинени тръби, а от другия само хоросановата подложка, с отпечатъци на редиците от тухли.

Ал.Димитрова-Милчева, М.Ваклинова, Г.Кузманов,
арх.К.Вачева

РАЗКОПКИ ПО НИКОПОЛИС АД НЕСТУМ

От м.юни до м.октомври 1980 г. се проведоха първите археологически разкопки на римския и ранновизантийски град Никополис ад Нестум, разположен на 6 км североизточно от гр.Гоце Делчев. Усилията на колектива бяха съсредоточени в проучването на укрепителната система на града. Разкрити са около 280 м, три издадени навън от куртината кръгли кули, разположени при чупките на стената и южната порта, която се вдава навътре в града през една широко отворена полудъга. Две почти квадратни кули, разположени в краищата на полудъгата са бранили портата. Изкачването към платформата на кули 3 и 4 е ставало по еднораменна стълба, разположени едната от запад, другата от изток.

Градежът на куртината и кулите е в смесена зидария с пояси от четири реда тухли и едри късчета счукана тухла в хоросан. Формата на издадените навън кули и откритите находки показват, че разкритата крепостна стена на Никополис ад Нестум била построена след средата на IV в. и разрушена през VI в. По-късно, на мястото на разрушения град израстнало средновековно селище. Археологическите разкопки установиха цялостни приправки на куртината и кулите през средновековието /X-XIV в./. Едно съкровище от 22 монети намерени в стената на източната кула на портата, както и наличието на значително количество фина трапезна керамика, говорят за активен живот на това място през средновековието. При разчистването на стената се попадна на значително количество керамика принадлежаща на различни исторически епохи /IV–XIV в./. Най-ранната монета произхождаща от разкопките е сечена в Анфиполис и се датира от времето на император Август.

По време на разкопките се направиха теренни обхождания на местността и поречието на р.Канина от ст.н.с. Николай Джамбазов. Бяха открити 20 екз. кремъчни оръдия от палеолитната епоха, които намират особено близки аналогии в находките от раннопалеолитното находище до гр.Никопол на р.Дунав.

Сп.Машов

КРЕПОСТ АВГУСТА ПРИ С.ХЪРЛЕЦ, ВРАЧАНСКИ ОКРЪГ

През 1980 г. продължи проучването в югозападната част на обекта. Проучена бе площ от около 350 кв.м източно от западната порта на крепостта. В проучената площ бе разкрита част от декуманус максимус с посока запад–изток. От запазената част в източната половина на сектора бе установено, че е изграден от трамбован чакъл и малки късове строителна керамика. От север и юг е ограничен с бордюр от необработени варовикови камъни, като за целта са подбирани по дълги, плоски камъни. Ширината на уличното платно заедно с бордюра достига до 5,60 м. В участъка пред портата, настилката заедно с бордюра е почти напълно разрушена от съвременни изкопи.

Проучванията обхванаха и част от инсула северно от декуманус максимус. Там бяха открити части от три сгради. В западния край на сектора градежът маркира два строителни периода, с най-общи хронологически граници втората половина III до средата на VI в. Начинът на изграждане на всички открити зидове е еднакъв - дребен ломен камък, като за спойка е използувана кал. Дебелината на стените се движи в границите от 0,60 до 0,80 м.

Находките в проучената част бяха твърде оскъдни. Преобладават монети от два периода - IV и VI в.

Макар и ограничени по обхват, проучванията през тази година за първи път дадоха частична представа за градоустройството и пътната настилка на късноантичната и ранновизантийска крепост Августа.

Г.Александров

РАЗКОПКИ НА КРЕПОСТТА МОНТАНА /МИХАЙЛОВГРАД/

През 1980 г. продължиха разкопките както за доизясняване размерите, елементите и особеностите на крепостта Монтата, така и за културните напластявания от енеолита до средновековието включително.

Известно бе от надпис, че през 258 г. под ръководството на Публий Аелий Антонин, трибун на III "Сборна кохорта" била "изградена из основи главната порта с кула". Миналата година бе разкрита тази порта. Тя била с двукрила врата, осите на която са се въртяли в дупки на запазените мраморни блокове. Над нея бил изграден мраморен фронтон. Първоначално портата била широка 3,50 м, след което е стеснена. Портата се фланкира само от южната стена от кула, която се споменава в надписа. Тя има оригинална, силно издължена капковидна форма. Лицевата й част е полукръгла, характерна за кулите от III в., а задната издължена част завършва с остър ъгъл. Вероятно в края на IV в. от изток и юг била изградена протейхизма с по-широка порта срещу първата, също с двукрила врата и с мраморни блокове за осите.

На високата част на крепостта, източно от най-голямата кула, бяха разкрити четири големи масивно изградени правоъгълни казармени помещения, с различни по време две нива на тухлени и хоросанови подове.

След първото успешно нападение срещу Монтата славяните се заселили в изоставената крепост. Върху най-широката част от нейния терен те създали свое селище с характерните жилища, пещи и подници, с находки от керамика и оръдия на труда, като с нов крепостен зид разполовили античната крепост. По това време е преустроено едно от казармените помещения. В средата било устроено малко правоъгълно помещение с тухлен под и дълъг канал за изтичане вода вън от казармената сграда. В югоизточния ъгъл се появило полукръгло помещение със задигнат под, с мраморен кръгъл купел пред него, а от запад - голямо тухлено огнище. Това вероятно са останки от езическо култово съоръжение. Старобългарска керамика от песъчлива глина и украса с врязани линии и съвсем малко правена на ръка датира съоръжението най-общо в VIII-IX в.

М.Кънчев, Б.Борисов

РАЗКОПКИ НА НАДГРОБНАТА "ГОНОВА" МОГИЛА В ЗЕМЛИЩЕТО НА БИВШЕТО С.ТЪРГОВИЩЕ, СЛИВЕНСКИ ОКРЪГ

През 1980 г. бе проучена надгробната "Гонова" могила. Тя се намира в землището на бившето с.Търговище, което сега попада в чашата на охладителното езеро на ТЕЦ "Марица-Изток 2". От могилата е запазена около 1/4 част, а останалата е била изкопана при строителството на стената на споменатото езеро.

Няколко години след това от южния профил са паднали няколко кости от погребение, медни мъниста и един обсидианов нож.

Могилата е висока 2,70 м и е имала диаметър при основата около 17 м.

В могилния насип се откриха няколко струпвания от ломени камъни.

След изчерпване на насипа в основата на могилата, почти в центъра, се откри погребение. То е извършено чрез трупополагане в свито положение - хокер. Костите на погребението са силно разрушени вследствие на киселинните почви, от които е направен могилният пасип. Погребението е ориентирано с глава на юг. По костите му личаха следи от червена охра. Гробен инвентар в него не се откри, което до голяма степен затруднява точната датировка, но най-вероятно е откритото и споменатото разрушено погребение, в което са открити медните мъниста и обсидиановия нож да се отнасят към късната бронзова епоха, откогато датират първите могилни погребения в района.

М.Кънчев, Б.Борисов

РАЗКОПКИ НА НАДГРОБНАТА "МАРТЕВА" МОГИЛА ДО С.КАРАНОВО, СЛИВЕНСКИ ОКРЪГ

През 1980 г. бе проучена надгробната "Мартева" могила. Тя отстои на 1 км северозападно от с.Караново и се намира в непосредствена близост до проучвания античен обект. Могилата се отнася към 26 могилния некропол на близкия обект. Тя има височина 5,5 м и диаметър при основата 27 м.

В могилата се откриха пет погребения. Четири от тях са извършени чрез трупоизгаряне, а едно чрез трупополагане. Прави впечатление фактът, че три от погребенията са кремирани извън могилата, а само едното от тях е кремирано на място.

Най-ранните погребения се откриха в основата на могилата. При едното изгорените кости са събрани в глинен долиум, който е поставен в специално изкопана яма, а гробните дарове са наредени около него. Второто погребение е кремирано на място, за което съдим по силно изпечената отухлена глина. След изгарянето е било оформено гробно съоръжение. То има правоъгълна форма и е изградено от ломени камъни. В основата на жертвената клада се откриха голямо количество пепел, въглени, горели кости, гробни дарове, между които и римска републиканска монета от 107 г.пр.н.е, която дава възможност погребението да се отнесе към края на II и началото на I в.пр.н.е.

Останалите погребения са извършени направо в могилния насип, без специално гробно съоръжение. В едно от тях се намери монета от 61 г.пр.н.е.

По намерените материали и монети откритите погребения в надгробната "Мартева" могила могат да се отнесат към I в.пр.н.е.

М.Цанева, Т.Стоянов

СПАСИТЕЛНИ РАЗКОПКИ В СОЗОПОЛ, ОБЕКТ "КУЛТУРЕН ДОМ"

При изкопни работи в сутерена на Културния дом през лятото на 1980 г. се попадна на останки от църква. Предприетите спасителни разкопки имаха за цел тяхното проучване и културните пластове под тях. Получените досега данни показват, че се касае за малка еднокорабна църква, с полукръгла абсида, без притвор, ориентирана изток-запад. Била е в голяма степен засегната при строежа на Културния дом. Разрушена е цялата южна стена, югоизточният и североизточният ъгли. Стените на северозападния ъгъл сключват ъгъл 80°, което показва, че църквата не е имала точно правоъгълен план, а може би е бил асиметричен. Външната й дължина, с абсидата и чупката при входа, е 9,30 м, а ширината около 5,85 м. Дебелината на западната страна и абсидата е 0,7 м, а на северната стена - 0,8 м. Градежът е от ломени камъни с бял хоросан. Тук там са вградени и парчета от тухли и тегули. Църквата е изградена върху насип и затова основите, широки 1 м, са фундирани от големи камъни, върху които започва изграждането на зидовете. В северозападния ъгъл стените са с височина в субструкцията до 0,42 м и в суперструкция до 0,53 м. Вероятно вън и вътре лицата на стените са били измазани с хоросан. В пласта, съответстващ на височината на субструкцията на църквата, вътре и вън от нея се откриват фрагменти от сива, чернолакова, римска, ранновизантийска и средновековна белоглинеста и сграфито керамика. При тези данни, засега, като се имат предвид подобни по план църкви при с.Герман, Беренде и църкви № 17 и 18 на Трапезица в Търново, църквата се датира най-общо IX-XIV в.

Проучванията в следващите пластове показват, че тази част от провлака, свързващ древния град с материка, е била използувана още в античността. В дълбочина от около 1 м в очертанията на църквата и вън от нея бяха разкрити 10 цели и следи от още няколко погребения, извършени на различни нива и по различен начин. Най-ранно е било това в каменна гробница направена и покрита с плочи от бял камък. Има вътрешни размери 1,84 х 0,52 х 0,50 м. Вероятно от елинистическата епоха, гробницата е преизползувана през римската епоха. Вътре на дълбочина 0,43 м бе разкрито двойно погребение. Датира се III-IV в.н.е. Северно от църквата бе разкрито детско погребение в гроб със стреховидно поставени тегули. Датира се в IV в.н.е. И двата гроба са ориентирани северозапад-югоизток. Останалите погребения са християнски - ориентирани изток-запад, почти без инвентар. Останали са пироните от ковчезите. Датировката им се вмества в периода от V до IX в. Под пластта с погребения в централната част на изкопа в църквата се откри настилка с дебелина 0,3 м от неголеми ломени камъни. Тя, както и каменната гробница, лежи върху пласт от трамбована глинеста пръст съдържаща трошляк от бял камък и тук-там по-едри ломени камъни. Този пласт е с дебелина 0,1 - 0,2 м. Положен е хоризонтално върху пясъчен пласт, в който на дълбочина около 0,4 м излиза вода на морското ниво. В пласта около и над каменната настилка са открити болшинството от намерените 17 монети. Сред тях една бронзова на Филип II, 5 на Аполония /350-306 г./.

Във всички пластове под църквата се съдържат много фрагменти от амфори, вносна антическа и йонийска керамика, керемиди, както и местна сива керамика. Характерно е, че сред фрагментите от луксозната керамика преобладават такива от килекси и скифоси. Някои от тях имат графити. Един от тях съдържа епитета или географското име ΤΑΥΡΙΟ(Σ)

В средата на февруари се откриха източно от църквата нова каменна гробница и зид от ломени камъни - суха зидария. Проучванията продължават.

Г.Кузманов

РАЗКОПКИ НА КЪСНОАНТИЧНИЯ КАСТЕЛ ЯТРУС ПРИ С.КРИВИНА, РУСЕНСКИ ОКРЪГ

През 1980 г. продължиха разкопките на голямата късноантична сграда, разположена североизточно от базиликата на кастела. В общи линии бе установен планът, размерите и вътрешното разпределение на постройката, като същевременно бяха получени данни за нейното предназначение. Сградата е построена от ломени камъни на калов разтвор, оформящи висок цокъл, върху който са се издигали кирпични стени. Била е покрита с плоски тегули и имбрици. Вътрешна стена разделя сградата на две почти еднакви помещения, свързани помежду си с три входа. По централната надлъжна ос на двете помещения са поставени грубо оформени каменни бази за дървени подпорни греди. Подът на северното помещение е бил с гредоред, следи от чието опожаряване бяха открити по време на разкопките. В същото помещение са били изградени кирпичени площадки, вероятно като подпори за плотове покрай северната и източната стени. Откритите в помещението 10 цели и фрагментирани хромели, две струпвания на горяло зърно, както и преобладаващия сред керамиката амфорен материал, позволяват да се допусне, че сградата представлява своеобразна мелница, в която се е работело с множество ръчни мелници. Южното помещение, в което находките са значително по-малобройни, вероятно е служело за складиране на докарваното за смилане зърно.

Една колективна монетна находка, укрита под пода на сградата, съдържа най-късни монети от Хонорий което показва, че разрушаването на сградата следва да се свърже с хунското нападение над кастела. Придобитият от разкопките, предимно керамичен материал, дава ценна информация за съответния комплекс от V в.

Д.Джонова, В.Миланов

РАЗКОПКИ НА КЪСНОАНТИЧНАТА КРЕПОСТ "КАЛЕТО" В БЕРКОВИЦА

През 1980 г. продължи цялостното проучване на културния пласт от югоизточния сектор на крепостта. Тук денивелацията е твърде голяма и културният пласт е свлечен по наклона до стерилна пръст. Запазена е само част от него към вътрешността на крепостта.

И през тази година се разкриха отделни едноклетъчни сгради,със сравнително малки размери, изградени от ломен камък с кална спойка. Стените са разкривени, с лоша зидария, неправилни и с максимална дебелина 0,60 м. Тези сгради са наредени много близо една до друга и са вкопани от 1,00 до 1,30 м в земята в северната част. Те са наредени в един ред и следват линията на вътрешната крепостна стена.

Културният пласт е еднослоен. Преобладава късноантична керамика.

Д.Джонова, М.Радева

РАЗКОПКИ НА КЪСНОАНТИЧНАТА КРЕПОСТ "ХЪРСУЛ ГРАД" ПРИ С.КИПИЛОВО, СЛИВЕНСКИ ОКРЪГ

През 1980 г. продължи почистването на насипа от строителен трошляк пред западната и северната потерна, в коридорите от северозападния сектор на крепостта. Тук този пласт достига на места до 3 м дебелина и по-голяма част от работата беше насочена към неговото разчистване. Археологическите материали, разкрити в и под него датират от късната античност - IV-VI в. и от средновековието - VIII-X в. и XII-XIV в. Животът през средновековието е потвърден и от венециански монети от XIV в.

През тази година бе проучен цялостно и културния пласт от казармената сграда. Археологическите находки датират от същите епохи. Изясни се, че през средновековието, входът между двете помещения на сградата е бил зазидан.

Д.Митова-Джонова

РАЗКОПКИ НА КЪСНОАНТИЧНАТА КРЕПОСТ "МАРКОВА МЕХАНА" ОТ ТРАЯНОВА ВРАТА - ИХТИМАНСКО

През 1980 г. бе проучена площ от 700 кв.м. от вътрешния двор на крепостта, както и отделни сектори от крепостната стена.

При цялостното проучване на културния пласт вътрешността на крепостта се установи, че културният пласт е твърде малък и че е свлечен от атмосферните води към южната част на крепостта. Това е нарушило до известна степен и стратиграфията. Данните за обитаването на крепостта през късната античност - IV-V в., и през средновековието - VIII-X в. се потвърдиха. Прави впечатление неимоверно големият брой на долиуми, разкрити тук, установен по различните по форма и големина фрагменти от периферийните им кантове.

Между материалите от средновековието особено внимание заслужава откритото погребение в центъра на крепостта с регистрирано вярване във вампиризъм. При погребението още са отрязани главата и ходилата, като главата е поставена до врата, но ходилата са изхвърлени. По-късно, след много години, гробът е отворен отново и част от костите на крайниците са извадени и поставени над потискащия ги камък.

Сондажите и цялостните проучвания на крепостната стена разкриха, че по цялото протежение на северната крепостна стена е изградена аркада носена от масивни, зидани четиристранни стълбове. Коридорът под аркадата е постлан с хоросанова мазилка. Вероятно в тази аркада са били складирани долиумите.

К.Маджаров, М.Маджаров, И.Йовчев

РАЗКОПКИ В ДИОКЛЕЦИАНОПОЛ /ХИСАР/

През тази година продължиха археологическите проучвания в Диоклецианопол. Разкопките се проведоха в квадрат северно от казармените постройки. Разкрита бе изцяло една късноримска жилищна сграда с перистилен двор, която заема площ 1962 кв.м. В нея са разположени 25 помещения. Суперструкцията на зидовете й са градени в "смесена зидария" на четириредов тухлен пояс. Зидарският хоросан е примесен с трошени тухли.

Източната фасада на сградата е оформена с колонада, принадлежаща на портика. Запазени са на място каменните бази, поставени върху непрекъснат зид /стилобат/.

Западно от портика са разположени шест малки помещения с входове от източната страна. Най-вероятно това са малки магазинчета, разположени до портика, в които е търгувал самият собственик на сградата. След магазините на запад следват две големи и две малки помещения. Дълъг коридор, разположен между помещенията, е давал възможност да се проникне във вътрешността на сградата от изток. Влизането от север също е ставало посредством два коридора, които по-късно са били зазидани с камъни на калов разтвор. Подобен коридор е давал възможност да се влезе в сградата и от южната страна. В западния краен зид се откриха два входа в близост един до друг от които се е влизало в най-голямото помещение, което най-вероятно е било тържествената зала /триклиниума/ на сградата. В двете страни на тази зала са били разположени спалните и кухненските помещения. Поредицата помещения, разположени в южната страна, най-вероятно са имали стопански характер.

В централната част на сградата е бил разположен обширен правоъгълен перистилен двор. При разкопките се откриха на място каменните бази на колонадата, поставени върху здрава пръст без стилобат. Намерените сегментни тухли около тях показват, че колоните са били зидани. По всяка вероятност постройката е била едноетажна.

Стратиграфските наблюдения при разкопките на сградата установиха два културни слоя. Първият, който стига на дълбочина до 0,6 м от горното ниво се състои от пръст, при месена с разрушена зидария, сред която се срещта фрагменти и цели съдове от средновековна керамика /IX-X в./. В някои случаи тази керамика се открива на по-голяма дълбочина и се смесва с по-долния късноантичен слой. На лице са вкопани средновековни български жилища в късноримските и ранновизантийските помещения.

Вторият културен слой е на дълбочина от 0,6 м до 1,5 м. Той се състои от разрушена зидария и много фрагменти от късноантична груба сивочерна и фина червена керамика.

От архитектурния анализ е видно, че е налице една голяма градска жилищна сграда с перистилен двор-резиденция на богат местен земевладелец от късната античност.

Стиловите белези, стратиграфските наблюдения и находките сочат нейното изграждане към втората половина на IV в.

К.Койчева

РАЗКОПКИ НА КЪСНОАНТИЧНА КРЕПОСТ НА М.ГРАДИЩЕ, ГАБРОВО

Разкопките на м.Градище бяха проведени от 14 април до 30 септември 1980 г. Разкрит последният участък от крепостната стена / КС III/, с което е изяснен планът на крепостта. Стената загражда платото от север, изток и юг, като само западната непристъпна страна, естествено укрепена с висока отвесна скала не е укрепявана. В план крепостта е с очертания на четириъгълник ориентирана с дългата си ос север-юг и заема площ 24 дка. Общата дължина на стената е 340 м.

От север и юг, в силно наклонения и скалист терен, стената се установява само по частично запазения емплектон. Най-стабилно е укрепена източната страна на платото. Установени два строителни периода:

I период /след средата на IV в./. Изградена крепостна стена с две кули /правоъгълна и -образна/ и два входа. Разстоянието между последните е 131.30 м. Входовете са със сходно планово решение и размери /вход № 1 е широк 3.20 м и дълъг 11,20 м; вход № 2 е широк 3,40 м и дълъг 9,20 м/. Дълбокият входен проход е оформен посредством странични зидове, наддаващи се пред крепостната стена. Те са свързани със землен насип /вал/, минаващ успоредно на крепостната стена. Самата стена е с ширина от 2,00 до 3,10 м, като стесняването, наложено от особеностите на терена е осъществено посредством две чупки от към вътрешното лице. Зидът е граден в смесена зидария с четири реда тухли.

II период. Освен частичните преустройства по крепостната стена бива изградена и втора, външна крепостна стена /протейхизма/, обхващаща само част от крепостта / I и II участък, до порта № 1/. Като предна укрепителна линия на юг от портата продължава да функционира земления вал. В северния край крепостната стена и протейхизмата са свързани с напречен зид, в който се разкри страничен изход с ширина 1,60 м.

Във вътрешността на крепостта бяха разкрити още четири помещения / по реда на разкриването № 12,13, 14 и 15/. Те са провоъгълни с приблизителни размери 6,00 х 7,00 м., а зидовете са с ширина 0,75 м., градени на кал.

При работата са намерени различни по вид и предназначение материали. Керамиката може да бъде систематизирана към следните форми: гърнета, стомни, паници, амфори. Намерени са също строителни, битови, накитни предмети от желязо, мед, кост, стъкло и камък. Монетите са от времето на Юстин и Юстиниан.

Данните от работата през последния работен сезон потвърждават изводите относно датировката и етапите на строителство, включени в границите: втората половина на IV в. - началото на V в. и края на V в. - началото на VI в. При досегашната работа по укрепителните съоръжения и частичното проучване на вътрешнокрепостния терен не бяха установени останки по-късни от края на VI в.

Н.Танчева-Василева

РАЗКОПКИ НА РАННОХРИСТИЯНСКА ЦЪРКВА ПРИ С.ВОДЕН, ЯМБОЛСКИ ОКРЪГ

Духовният комплекс при с.Воден, Ямболски окръг , чийто археологически проучвания започнаха през 1979 г. и продължиха и през 1980 г., се състои от гробница с крипта и църква над нея / църква № 1/, разширена по-късно от едноапсидна в триапсидна /църква № 2/. През 1979 г. бе открита гробницата с мортарий и църква над нея /църква № 1/. Бе разкрита и част от северното /крило/ - кораб на църква № 2. През 1980 г. бе разкрит и южен кораб от църква № 2 .

Едноапсидната църква № 1 става централен кораб. Северната и южни стени на едноапсидната църква се отварят, за да може във вътрешното пространство да се съобщават северния с централния и южни кораби, а за поддържане на покривната конструкция се налага да се поставят колони - две редици по четири колони в страничните кораби. В триапсидната църква има стенописи.

Стенописи са запазени по стените на централната апсида, северната стена, по базите за колони и в нишите , орбазували се между корабите. По запазените фрагменти можем да заключим, че преобладаващите цветове са червен,охра,тъмнозелен, черен, тъмносин. Запазените стенописи са предимно от цокли с характерните вълнообразни линии и кръгове. Чрез по-големи и по-малки петна е предадена разно - цветна мраморна облицовка - т.нар. илюзионна украса. Стенописите са рамкирани, като така са отделени сюжетите. В дясно от входа , над цокъла са били изписани човешки образи-светци, от които са останали само нимбовете, изпълнени в червено. В северния кораб цокълът е в геометричен орнамент - в медальони, изпълнени в червено, са вписани триъгълници, изпълнени в тъмносиньо. Забележително са изпълнени няколко фрагмента, изображения на човешки очи.Живи, широкоотворени очи в светъл колорит, изразяващи мекота и задълбоченост, одухотворени, вероятно от образ на светец. Декоративният стил на фреските, човешките изображения,илюзионната украса са характерни за елинистическото изкуство на Предна Азия и Сирия, твърде рано проникнали по нашите земи, главно в гробничната християнска живопис.Въз основа на своя план църквата се отнася към раннохристиянските базилики от V в и първата половина на VI в. Тази датировка се налага и от факта, че след Юстиановата епоха Византия налага окончателно над полуострова своето културно влияние. Влиянието на Изтока е допускано в строеж и украса на църквите до началото на VI в. Кръглите отвън и отвътре апсиди, характерни за старите църкви в Сирия и вътрешна Мала Азия, концентричния цинтрон, сочат също строежът на църквата към V в.

Разширената през V в църква, във връзка с разпространението на християнския култ и съхраняваните мощи на висш духовен служител, обявен за светец след смъртта си ,в близост до известната крепост ПОТА МУКАСТЕЛ, се е наложило да бъде стенописана в духа на времето.

М.Станчева, К.Шалганов

СПАСИТЕЛНИ РАЗКОПКИ НА НЕКРОПОЛА ОКОЛО БАЗИЛИКАТА "СВЕТА СОФИЯ" В СОФИЯ

При преизграждането на бившата Държавна печатница в Изложбената палата Средец се откри неотваряна засводена гробница с три скелета и по-стари кости, събрани встрани . Изискано бе запазването й във вътрешен двор на палатата . Преместена е вече и съхранена.

При изграждането на паметника на Незнайния войн до южната фасада на Св.София и при изкопите за съоръженията за вечния огън се откриха 20 гроба от различен вид - зидани , засводени, семейни и единични, покрити с плочи или керемиди. От тях пет бяха съхранени като бяха изместени за представяне северно от църквата. Най-важният резултат е за пръв път постигнатото пълно изследване на един участък с установена стратиграфия на некропола от II в. до края на XIV в.

Ив.Венедиков, Г.Лазов

РАЗКОПКИ В М. "СПАСОВИЦА " ПРИ ГР.БЕЛОВО

През м.юли 1980 г. продължиха редовните археологически разкопки в м."Спасовица" в непосредствена близост до Беловската базилика.

Бяха разкрити три нови помещения, разположени в южната част на крепостта, като броят на разкритите помещения достигна 28. Продължи проучването на голямата постройка в централната част и разположените около ней по-малки помещения. Разчистено беше подовото ниво със следи от силен пожар на едно от помещенията, отнасящи се към третия строителен период. Заедно с фрагментирана битова керамика в горелия пласт се откри солид на император Маврикий Тиберий.

Доразкри се коридорът, разположен във вътрешната страна на южните помещения.

Между две помещения в югозападния ъгъл се разчисти малък резервоар с фина замазка от розов хоросан от вътрешната страна.

По стените на едно от южните помещения се откриха фрагменти от хоросанова мазилка с монохромно оцветяване, а в пласта около помещения № 10 се разкриха стенописни фрагменти с полихромна декорация.

Находките открити през 1980 г. включват предмети на бита и монети, които се отнасят към III-VI в.

М.Домарадски с колектив

ТЕРЕННИ ОБХОЖДАНИЯ В ДОЛИНАТА НА СРЕДНА СТРУМА

Теренните обхождания на левия браг на Струма се състояха от 30 март до 15 април 1980 г. В тях взе участие целия колектив, проучващ този район, т.е. 12 души археолози от София, Благоевград, Краков, Вроцлав и Познан. Изцяло са обиколени землищата на следните села: Левуново, Припечене, Ново Ходжово, Кономлади, Капатово, Кромидово, Хърсово, Враня, Марикостиново, Марино поле, Кулата, Чучулигово, Долно Спанчево, Катунци, Пиперица, Лехово, Яново, Петрово, Черешница,Храсна, Бельово, Калиманци, Голешево, общо 23 села.Започнати бяха обхожданията в землищата на селата Потово,Дзевгели, Златолист, Горно Спанчево, Ковачево, т.е. 5 на брой.

През този етап обект на обхожданията беше левия долинен склон на Струма. Проучени бяха заливната и всички останали тераси, долините, склоновете и терасите на левите притоци на Струма: Бистрица и Мелнишка река, както и притоци от по-малък порядък, и водораздели между тях. По този начин беше обхванато западното ниско и средно подножие на Пирин планина, около селата Ковачево, Г.Спанчево, Храсна и

Бельово беше започнато проучването на първия планински пояс на Пирин планина. Около с.Голешево бяха проучени северните склонове на Славянка. Проучваният район достигаше до 600 - 800 м максимална височина над морското равнище.

През м.септември бе организирано краткотрайно обхождане в землището на с.Пирин с цел да се събере информация за следите от праисторическия и античен живот във всички части на Пирин. Такива бяха открити.

Открити бяха общо около 280 археологически обекта, от които на този етап на обработване на материала може да отнесем: към праисторическата епоха - 33 обекта, към предримската - 17 обекта, към римската епоха - 6 обекта, към античността - 109 обекта, към късноантичната епоха - 5 обекта, към ранното средновековие - 4 обекта, към средновековието - 60 обекта, османски феодализъм - 106 обекта. 23 останаха неопределени. Някои от откритите обекти са с големи размери и изобилни остатъци от живот. Те са разположени на високи тераси на левите притоци на Струма или на плоски вододелни повърхнини. При с.Ковачево бе открито такова селище от праисторическата епоха, при с.Д.Спанчево и Петрово - от I хил.пр.н.е. Най-много големи селища са открити от времето на римското владичество при селата Дзевгели, Черешница, Ковачево, Петрово.

К.Порожанов

ПОДВОДНИ АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ЕКСПЕДИЦИИ ПО ЧЕРНОМОРИЕТО

През 1980 г. Базата за морски проучвания - Созопол работи в изпълнение на Дългосрочната програма за изследване на българското Черноморско крайбрежие. По-важни резултати са следните:

1. За пръв път се откриват оловни щокове и оловни стегачки от едни и същи дървени котви in situ. Тъй като и трите - открити при Маслен нос оловни щока са от "РИМСКИ" тип може да се предположи, че оловните стегачки са техническо въведение едва през римската епоха.

2. Нанесени на карта каменните котви, каменните и оловните щокове от българското Черноморие дават възможност да се предположи, че през III-II хил.пр.н.е. корабите са били гребно-ветроходни, а през I хил.пр.н.е. и насетне предимно ветроходни.

3. Изучаването на традиционната народна морска култура и на натрупания котвен материал говори за активна морска дейност на местното население от най-дълбока древност.

М.Лазаров, Г.Вилке, А.Кола

ПОДВОДНИ АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ПРОУЧВАНИЯ ПРИ ФАР ШАБЛА

Подводните археологически проучвания при фар Шабла, част от Програмата за подводно археологическо проучване на Центъра за морска история и подводна археология - гр.Созопол има за цел установяването на споменаваното в изворите "Карийско пристанище".

През 1980 г. бе проучен залива разположен южно от Естакадата на предприятие "Нефт и газ" с обща площ от около 250 дка. Изследванията показаха, че сегашната конфигурация на бреговата ивица е претърпяла изменения в течение на вековете и може да се предполага, че през античната епоха един скален риф, навлизащ засега навътре в морето на около 400 м е стърчал над водата и е защищавал удобен за приставане залив.

Намерените материали: каменни котви с три дупки /проучвания през 1979 г./, оловни щокове, хиоски, тасоски, хераклейски, родоски, синопски, амфори /цели или фрагментирани/, материали от римския период, амфори от ранновизантийската епоха показват, че заливът е бил използуван твърде интензивно за приставане на кораби още от средата на II хил.пр.н.е. чак до късната античност /V-VI в./.

Изглежда, че през Средновековието заливът пред сегашния фар Шабла е станал неудобен и е престанал да се използува.

П.Георгиев, Ст.Витлянов

СОНДАЖНИ ПРОУЧВАНИЯ В ГОЛЯМАТА БАЗИЛИКА В ПЛИСКА

През тази година разкопките на Голямата базилика в Плиска имаха за задача да се довършат предприетите преди две години проучвания във вътрешността на църквата. С няколко сондажа беше проверен характерът на фундирането в различни пунктове на базиликата. Установените различия в градежа на основите потвърждава изводите за строителната история на паметника. В сондаж, разположен в югозападния вътрешен ъгъл на т.нар. екзонартика беше установено, че под основите на първоначалните зидове, освен пилоти са били надлъжно поставени големи греди. С това характерът на подложката за основи на Голямата базилика се доближава до устройството на фундамента при Дворцовата базилика в Плиска.

Р.Василев

РАЗКОПКИ В СЕВЕРОИЗТОЧНИЯ ЪГЪЛ НА ЮЖНИЯ МАНАСТИРСКИ ДВОР ПРИ ГОЛЯМАТА БАЗИЛИКА В ПЛИСКА

Проучването в сектора е завършено. В тази част на двора са установени 9 пещи за вар. Открити са още 9 гроба, 8 от които принадлежат към християнския некропол, източно от църквата. В един от тях е открит лят меден кръст - енколпион с релефни изображения.

Непосредствено до северната абсида е разкрита част от голямо помещение с обществено предназначение. То е принадлежало на ранносредновековното селище и е датирано в IX век. Засега това помещение няма аналогии у нас.

Т.Балабанов

РАЗКОПКИ ЗАПАДНО ОТ ТРОННАТА ПАЛАТА

През 1980 г. продължи разкриването на южното разклонение на тайния ходник /в сектора между експозиционния изкоп около кула "Г" на Крумовия дворец, където бе пресечено това разклонение и участъка проучен през 1979 г./ и разкриването на терена между трите най-монументални постройки в дворцовия център на Плиска - Малкия дворец, Тронната палата и Дворцовата църква. Нивото, до което трябваше да се копае се определяше от тухлената настилка на площада, оформящ се между тези постройки. За разкриването на посочения участък от тайния ходник бяха проучени 10 квадрата западно от Тронната палата площ. Културният пласт над тухлената настилка в различните квадрати бе от 0,20-0,80 м. Находките в него - 9 монети и огромно количество фрагментирана керамика го датират в X и XI век. Запазената на места мазилка се състои от цели и фрагментирани тухли, положени в редове по посоките на света. В три квадрата тя бе разрушена от по-късни съоръжения /стопански и жилищни ями/. По трасето на ходника настилката бе пропаднала от 0,20 до 0,30 м. След техническо и фотодокументиране настилката бе демонтирана на местата където попада върху тайния ходник. На няколко места на дълбочина 0,20 м под горната настилка се откриха следи от по-ранна. Вероятно поради слягане на насипа в ходника първоначалната настилка е била изоставена, а слегналите участъци подравнени и отново застлани с тухли. В насипа под настилката, който се състои от черна пръст примесена с бучки хоросан и въгленчета се откриха само два фрагмента от обгоряла керамика /едениият с врязана украса, а другия със сив чиреп/. В профила на стените на ходника на няколко места под тухлената настилка се забелязва тънка горяла прослойка. На дълбочина от 0,60 до 1 м насипът от черна пръст постепенно преминава в жълта глина, която достига до пода на ходника /на дълбочина до три метра/. Покрай стените, където глината е обгоряла до червено, са запазени овъглени талпи от облицовката на ходника. Находките във ходника са твърде оскъдни - 5 железни скоби и няколко фрагмента от обгорял, силно деформиран глинен съд със сив чиреп. Върху устието е врязан с тънко острие знак . Подът на ходника е оформен от два пласта тухли - горният от 4 реда, а долният от 5 реда, така че върху отстъпите на долния ред, които са по-широки с по 0,15 м са лягали страничните облицовъчни талпи. Ширината на талпите е била от 0,22 до 0,40 м.

През м.април бяха направени 5 сондажа, с които се установи, че под тротоара оформен покрай западната фасада на Тронната палата съществуват ранни изкопи, чиито характер трябва да се проучи допълнително.

Т.Михайлова

ОБОБЩИТЕЛНИ РАЗКОПКИ НА ТЕРЕНА ЗАПАДНО ОТ КРУМОВИЯ ДВОРЕЦ

През 1980 г. бяха продължени разкопките на терена западно от Крумовия дворец и южно от оградната стена на Малкия дворец. Целта е да се изясни връзката между трите комплекса на дворцовия център. Разкопани бяха 1262,5 кв. м площ, с дебелина на културния слой от 0,50 до 1,50 м.

Тухлената настилка е разбита от по-късните строежи и съоръжения и следи от нея са запазени само на места. Може би се отнася до пасаж, свързващ трите звена на дворцовия център.

Късните строежи и съоръжения са част от следстоличния живот в центъра на Плиска. По начин на градеж и предназначение откритото се разделя на:

1. Сгради, строени със сполии и ломени камъни, споени с кал. Това са сгради № 1 /едноделна, четириъгълна/ и № 2 /верижна постройка, използуваща за гръб южната оградна стена на Малкия дворец/.

2. Полувкопани землянки и жилищни нива, маркирани с петна от подова настилка, огнища, хромели, отделни силно разрушени зидове и една пещ, вероятно за хляб, изградена от глина, с под от каменни плочи.

3. Ями в сграда № 2 и в южната част на разкопания терен, т.е. западно от сграда № 1 и една полуземлянка. По предназначение повечето от тях могат да се отнесат към т.н. битови или стопански ями.

4. Открити са и останки от различни други съоръжения - Т-образни "канали"; квадратни в сечение зиводе /бази за колони?/, изградени от тухли, споени с хоросан, несвързани с досега разкопаните сгради и съоръжения.

5. Три гроба /два в ями и един в зидана печка от тухли, споени с хоросан/. Ориентацията е християнска, но с отклонения в положението на долните крайници. Инвентар не е открит, освен две малки свързващи халки /от ризница/ от мед и злато при единия от скелетите, погребани в яма.

Освен многобройните фрагменти от битова керамика, както и цели и фрагментирани съдове, бяха открити и над 500 фрагмента от сфероконуси. Досега са реставрирани над 25 сфероконуса. Тяхното присъствие в и около сгради №№ 1 и 2 трябва да се има предвид при изясняване характера и предназначението им.

Многобройните находки от медни анонимни византийски монети /около 90/ от края на X-до средата на XI в. говорят за интензивен стопански и икономически живот в Плиска. За печенежкото нашествие от средата на XI в. свидетелствуват както повсеместните следи от пожари, липсата на по-късни монети, така и ограниченият брой по-късни битови материали, поддаващи се на относителна датировка. Това са предимно керамичните фрагменти, характерни за XII в.

Цв.Минков, П.Боев и Л.Кавгазова-Христова

АНТРОПОЛОГИЧНО ПРОУЧВАНЕ НА СРЕДНОВЕКОВЕН НЕКРОПОЛ ОТ ПЛИСКА

Некрополът е разкопан от ст.н.с. I ст.д-р Живка Въжарова, която го датира от IX век. В разкопките участвува антрополога Цв.Минков.

Представени са 14 скелета. Антропологичното проучване е извършено по съветските методи, а расовата диагностика - по методиката на Боев за европоидната раса и по съветските методи - за контактните раси.Серията е европоидна със слаби монголоидни примеси. Срещат се груби северни типови и протоевропейски расов тип, характерни за славяните и медитерански расови типове - характерни за траките, докато слабите монголоидни примеси трябва да се отдадат на прабългарите.

М.Ваклинова, Ир.Щерева

РАЗКОПКИ НА ДВОРЦОВИЯ КОМПЛЕКС В ПРЕСЛАВ

През м.април 1980 г. окончателно бе завършено археологическото проучване на терена, заключен между основните дворцови корпуси на Преславския дворец. Разкрити бяха изцяло около 1000 кв.м площ с голямо значение в определяне строителната история и хронологията на някои дворцови съоръжения, както и характерът на живота и неговата интензивност през различни исторически периоди. Заключенията, които могат да се направят по отношение на тази част от комплекса, се основават само на данните от последните проучвания, тъй като не разполагаме с документация от предишните работи на този терен.

Установява се, че всички съоръжения в тази част на Дворцовия център по време на застрояване са по-късни от главните и основни сгради. Те не са били предвидени в първоначалната концепция на застрояване.

Първият етап на строителна дейност представлява дългата стена, прекосяваща двора с посока запад-изток и свързваща двете дворцови сгради. Южно от нея върху масивни стълбове, подредени успоредно на външната стена на Западния двоцер вероятно е минавала аркада. Тази стена е разрушена и засипана след 963-969 г., от когато датира намерената върху останките й и под насипа монета. След затрупването й , южно от нея се изгражда верижна постройка, ограждаща настлан двор от около 400 кв.м откъм юг и свързваща двете големи сгради. Долната част на тази постройка е била от отворени отпред помещения вероятно засводени. Тогава вътре в двора между северната и южна ограждащи го постройки, пред фасадата на Западния дворец минава портик с колонада. Сградата има едно ново преустройство с разширение към юг, което почти изцяло заема останалото пространство между сградите. В XII в. тези постройки не се използуват. В двора от камъни и кал се построяват жилища или се вкопават землянки. Между тях има отпадъчни ями. Голям брой отпадъчни ями има и от следващия период - XIII-XIV в. В късното средновековие част от терена е служил за некропол, разположен над южния и източен дворцови площади. В османския период на терена на вътрешния двор са вкопани големи ями за вар, каквито изобилствуват в дворцовия град и в които изчезват декоративните материали от дворцовите постройки.

Д.Овчаров, Ж.Аладжов, Н.Овчаров

ДВОРЦОВАТА ЦЪРКВА В ПРЕСЛАВ

С разкопките през 1980 г. завърши първият етап от проучванията на Дворцовата църква в Преслав. Окончателно бе разчистена олтарната част от първоначалната базилика. Установи се, че тя е била оформена с три полукръгли отвън и отвътре апсиди. Подобно на останалите зидове и зидовете на апсидите са разрушени до основите и само на места са останали квадрати от суперструкцията. Последната е била изградена от едри блокове /някои с повече от 1 м дължина/, по някои от които са издълбани дупки за метални скоби. Всичко това говори за стабилен и монументален градеж, който отговаря на значителните размери на сградата.

Потвърди се първоначалното предположение за наличието на определена система на разполагане на мощните пиластри по външните лица на зидовете /общо 18/. Те са на приблизително еднакви разстояния един от друг и представляват комбинация от полукръгли и квадратни пиластри-контрафорси.

Изцяло проучена базиликата има дължина 32 м и ширина 17 м. Изследването на вътрешните размери доведе до извода, че първоначалната сграда е била добре пропорционирана и въз основа на това бе определен модулът, на базата на който е била изградена. Триделният наос е бил разделен от четири двойки варовикови колони, високи около 4 м. Във височина централният кораб се е издигал по-високо от страничните и е бил засводен. Външните зидове са били укрепени с пиластри, които са се издигали до стрехите на страничните кораби. Със своите обеми те са раздвижвали гладката повърхност на стените чрез сложната игра на полусенките, които хвърляли в различно време на деня.

Извън църквата бяха открити и проучени още няколко гроба, отнасящи се към XIII-XIV в. Интерес представлява тухлената гробница, разположена между централната и южната апсиди и врязана отчасти в зида. Това обстоятелство дава основание тя да бъде отнесена към времето на преустройството на базиликата в X в., когато е бил изграден екзонартекса. Първоначалното погребение в нея е нарушено, гробницата бе изпълнена с насип от трошляк и разбъркани кости на възрастен индивид. По-късно този насип е бил заравнен и върху него е извършено погребение на дете.

Във вътрешността на базиликата бяха направени още няколко сондажа, при които бе установено, че по време на строежа корабите са били изпълвани последователно с чиста пръст за да се постигне необходимото нивелиране на терена. При разчистването на една изкопана сравнително по-късно яма в южната апсида бяха намерени два медни позлатени пандантива, представляващи архангели. Иконографски те се отнасят към края на XI-XII в. и свидетелствуват, че към края на XII в. църквата претърпява някакво разрушение или основно преустройство.

В екзонартекса бяха заложени частични сондажи за да се установи неговия план, който в общи черти повтаря тричленното деление на по-ранната църква. Окончателното му проучване ще продължи през следващите години.

Разкопките през изтеклия сезон не промениха предложената датировка на сградата: изграждането й като трикорабна базилика в края на IX в., добавянето на екзонартекса и мраморната подова настилка в началото на X в. и основното й преизграждане в първата половина на XIII в.

Тотю Тотев

РАЗКОПКИ ПО ТЕМАТА "ЦЪРКВИ И МАНАСТИРИ" В ПРЕСЛАВ

Теренните проучвания на църкви и манастири в Преслав през 1980 г. имаха сондажен характер и бяха съсредоточени на разкрития в продължение на единадесет интензивни археологически сезона голям столичен манастирски ансамбъл в м."Под Зъбуите". Сондажните проверки имаха за цел да се открие автентичната връзка на манастирския ансамбъл с вътрешния град и по-точно с известните на този етап на проучванията в него улични платна с каменна настилка. В същото време трябваше да се внесе по-голяма яснота в някои от пукттовете от плановата композиция на ансамбъла и да се изясни характера на външния североизточен манастирски двор. В същност работата по последните две задачи беше завършена в голямата си част през миналия сезон.

От разкопките стана ясно, че този най-голям от откритите до днес в Преслав манастири е бил изграден на два етапа: в края на IX и през първите две десетилетия на X в. С няколкото изкопа в североизточната част на манастира може с по-голяма увереност да се твърди, че в пространството от 3-3,5 дка оформено като външен манастирски двор не са се издигали постройки от ансамбъла.

При изпълнението на главната задача, свързана с установяване връзката на манастирския ансамбъл с вътрешния град се попада на три монументални постройки от столичния период на Преслав, без да може да се реши въпроса за старите му автентични връзки.

Наблюденията при още незавършените проучвания в този сектор на терасата позволяват да заключим, че разкритите части от сгради вероятно се отнасят към значителен по размери ансамбъл, за пространствената планова композиция, на който е още рано да се изказват предположения.

От сондажните проверки произхождат и някои интересни находки: печат на цар Петър, фрагменти от рисувани керамични икони и др.

К.Попконстантинов

РАЗКОПКИ НА "ГРАЖДАНСКИ КОМПЛЕКС" В М. "СЕЛИЩЕ" В ПРЕСЛАВ

В продължение на десет дни се довърши проучването на пространството между църквата и двата двора в Гражданския комплекс в м.Селище. В резултат на това бяха открити 5 гроба. Погребаните са без инвентар.

Стойчо Бонев

РАЗКОПКИ ВЪВ ВЪТРЕШНИЯ ГРАД НА ПРЕСЛАВ

Археологическите проучвания бяха наложени от изискванията на НИПК за прокарване на пешеходни подходи до някои обекти включени в програмата за експониране. Проучванията се проведоха в два участъка:

1. РАЗКОПКИ МЕЖДУ ИЗТОЧНАТА ДВОРЦОВА СГРАДА И ЦЪРКВА

Проучването доведе до разкриването на обширен плочник северно от базиликата, както и на ограден зид на 4 м пред северната й фасада. Той е с ширина 1 м, плитко фундиран, граден от ломени, плочести камъни споени с бял хоросан. Проведоха се и някои сондажни проверки в определения сектор, които предоставиха интересни резултати. На дълбочина 1,30 м под нивото на плочника южно от Двореца се попадна на зидове от монументална постройка, която се е развивала с надлъжната си ос по посока север-юг и е отстояла на 4-5 м от оградния зид. Ширината на разкритото в южната й част помещение е 7,70 м. Проверките ввъв втори сондаж предложиха данни за западния ъгъл на това помещение и отчасти на цялата сграда. Най-долният ред от градежа лежи на 1,70 м под нивото на плочника. Състои се от ломени камъни на бял хоросан, положени върху здравата пръст. Ширината на зидовете е 1 м. Пред южната фасада на постройката се разкри плочник, който се отнася към нея. В по-късна епоха той е бил засипан с хоросанов трошлек и нивото южно от сградата е било повдигнато с 0,30-0,40 м.

2. РАЗКОПКИ СЕВЕРНО ОТ ЮЖНАТА ПОРТА НА ВЪТРЕШНИЯ ГРАД

Резултат от проучването на този сектор е разкриването за първи път в Преслав на водно съоръжение с особен план. Според устройството и предназначението си то е било свързано с водоснабдяването, а може би и с благоустройството на Вътрешния град. То отстои на 20,50 м северно от източната кула на портата. Външните му очертания са с кръгла форма. Изградено е от дялани варовикови блокове споени с бял хоросан. Вътрешността му е облицовата с тухли, като фугите помежду им са били запълнени с хоросан, съдържащ счукана червена тухла.Облицовката оформя съоръжението като правилен осмостен. Дъното му е обмазано със същия водоустойчив червен хоросан. Диаметърът на басейна при ъглите сключчени от отделните страни е 2,75 м, а през средата на стените – 2,60 м. Запазената му дълбочина е 0,80 м. Интересна особеност в неговото устройство е наличието на отточен канал, вместен на 0,10 м от пода, в средата на южната стена. Датировката на съоръжението при сегашния етап на проучванията може с основание да се отнесе в X в.

Атанас Попов

РАЗКОПКИ НА "ВЕЛИКАТА ЛАВРА" ВЪВ В.ТЪРНОВО

Проучванията през 1980 г. обхващат северозападния и североизточния участък със задача да се проникне в дълбочина и южния участък със задача да се разшири терена. Общо се работи на 1200 кв.м площ.

В северозападния участък бяха разкрити турски гробове и край тях бяха намерени късове от битова керамика от този период и глинени лули. Под тях беше разкопана двуделна сграда. В едното помещение се установиха легла от гредоред. Зидарията е от ломени камъни, споени с бял хоросан . Градежът във височина оформя сводова конструкция. Под гредореда бяха намерени разбъркани човешки кости. Може би в приземния етаж да е била криптата на манастирската църква-гробница. Край южния зид беше намерен къс от стенна мозайка с 24 мраморни цветни блокчета, които са положени върху влагоустойчива хоросанова замазка. Зидарията на северната стена е по-дебела - 1,30 м и е била ограда на манастирския комплекс от север. Край стените беше намерена битова керамика от XII-XIV в.

В североизточния участък бяха установени огнища и една пещ от епохата на османското господство. В едно от огнищата имаше стопилка от олово. Под този пласт беше разкопан културен пласт от българското средновековие. В него имаше фрагменти от битова керамика отнасяща се към XII - XIV в., монети: латински емитации, от имп.Андроник II, Михаил Шишман, Константин Асен и Иван Шишман. Намерена беше каменна икона с изображения от двете страни и една фрагментирана стеатинова икона. Интересна находка представлява бронзов печат с изображение на хералдично животно подобно на това на Калояновия пръстен-печат. Разкопана беше разрушена металургична пещ за добив на черни метали, в която имаше дървесна пепел и въглени.

В южния участък продължи разкриването на крепостната стена, която прави извивка към реката. Разкопана беше още една бойна кула с фронт към Янтра. Тя е конструктивно свързана, вградена в дебелината на крепостната стена и се издава навън. Открити бяха две сгради построени към стената в по-късно време. Намерени бяха фрагменти от битова керамика - кухненска и сграфито. Върху къс от монохромна глазирана керамика е запазена част от подглазурен надпис с името на патриарх Теодосий.

Разкопани бяха 30 гроба към по-рано разкритите некрополи в северната част на двора и южно от църквата "Четиридесет мъченици". От тях 5 са християнски, а 25 турски.

Мария Долмова-Лукановска

РАЗКОПКИ НА СЕКТОР XXVIII - ЦАРЕВЕЦ

През изминалия археологически сезон продължи проучването на сектор XXVIII, намиращ се в началото на южния склон на Царевец. Работният участък има 450 кв.м и е успореден на крепостната стена. Под триметровите съвременни насипи от началото на века, се достигна до турски културен пласт, дебелината на който достигна 2 м без да бъде изчерпана докрай. В пласта се откриват много части от градени , зидани ями и канали, които макар и неразкрити напълно бележат няколко строителни периода и говорят за интензивно строителство през тази епоха по южния склон на Царевец.

Архитектурно средновековния културен пласт от XII-XIV в. е слабо изразен на тая дълбочина и за него съдим единствено по намерените материали. Те включват голям брой битова керамика - кухненска и сграфито, свещници,прешлени за вретено, накити и др. Интерес представляват откритите глинена тринога за изпичане на съдове, фрагмент от тухла с надпис, подглазурен монограм от сграфито паница и други.

През новия археологически сезон проучването на обекта ще продължи до окончателното му завършване.

Т.Овчаров

РАЗКОПКИ НА ЦАРЕВЕЦ - СЕКТОР XXII

Секторът се намира на 25 м югоизточно от Малката порта на хълма Царевец. Проучването му започна през 1977 г. През 1980 г. е работено в северната и югоизточната част. Разкопават се културни пластове от времето на османското владичество и от Второто българско царство /XII-XIV в./.

Пластът от османското владичество е с различна дебелина и достига до 1,40 м. В него са разкрити още 11 частично запазени сгради. Те са едноделни, зидани от ломени камъни и кал, с керемиден покрив. Някои от тях принадлежат на I строителен период от турско време / № 35, 36, 39 и 40/. Построени са върху разрушените български постройки и са нарушили средновековния пласт. Запазени са частично. Сградите 29, 30, 32 и 34 отнасяме към II турски строителен период, а № 31, 33 и 38 към III период, като обитателите им са ги напуснали през 1877 г.

Керамиката и другите битови предмети определят тези сгради като жилища на бедно турско население.

Този сравнително равен терен на Царевец е гъсто застроен през турско време. Къщите са малки, еднoделни, с един, рядко с два етажа. Между тях има тесни, криви, настлани с калдаръм улици. За мръсната вода са направени зидани ями или канали.

Средновековният културен пласт се изявява по всички разкопавани квадрати. Сравнително добре е запазен в югоизточната част на обекта.

Към проучваните по-рано три средновековни български сгради сега бе разкопана още една - № 37. Тя е разположена в югоизточния район на разкопавания терен. Има силно издължена форма и ориентация югозапад-серевоизток и е двуетажна, вероятно двуделна. Основите са й солидни, зидани от ломени камъни с кал и сантрачи. Етажът имал под от дървени талпи наредени плътно една до друга, стъпили върху напречни дебели греди. Отворена е към плочника.

Четирите средновековни български сгради са разположени около малък вътрешен двор, настлан с пясъчни плочи. Незастроените места са оградени с дебела стена. Оформени са две входно-изходни съоръжения, съответно към североизток и към северозапад. На север от този оригинален архитектурен комплекс минава улица с чакълеста настилка по посока на Малката порта.

Целият комплекс е опожарен изцяло при влизането на турците в града. Кръговото разполагане на сградите около вътрешен двор, големите размери на помещенията, солидните основи на стените и допълнителното укрепяване на незастроените места и входовете повтарят принципа на изграждането на царския дворец, на патриаршеския комплекс и на болярските замъци.

Ив. Джамбов

РАЗКОПКИ НА ЦАРЕВЕЦ - СЕКТОР XXIII

Разкопките през изминалия сезон имаха за цел проучване на западния сектор и окончателното му завършване. Установи се, че и в тази част е имало интензивен живот през Средновековието / XIII-XIV в./ и през османския период /XV-XVIII в/. Строителството от втория период е унищожило почти напълно средновековните постройки. Независимо от това изобилният керамичен материал от обикновени и сграфито съдове, големият брой български и византийски монети, различни предмети на бита и домашните занаяти и пр. дават основание да се установи осезаемо българското присъствие тук по време на Втората българска държава.

От тракийско време продължиха да се намират само еди нични находки и главно керамика, бронзова фибула и др.

От турските строежи бе разчистено още едно помещение на голяма двуетажна сграда, чийто под е настлан с червени плочести камъни, както и северния и част от западния зид на друга постройка. Попадна се също така и на няколко фрагмента от каменни настилки. Едната минава успоредно на Малката порта, а другата води към нея. Паралелно с настилките се разкриха и два градени каменни канала покрити с плочести камъни за отточни води.

От находките прави впечатление наличието на значително количество полуобработен и обработен костен материал. Открити бяха също и много цели и фрагментирани глинени съдове, накити, медни и сребърни турски монети и др. С това секторът бе окончателно проучен и предаден за експониране.

П.Славчев

РАЗКОПКИ НА ЦАРЕВЕЦ - СЕКТОР XXII

Разкопките през 1980 г. имаха довършителен характер и продължиха в западния участък с проучване на терасата и склона към нея. В обстановка на значително архитектулно вмешателство, особено от последния период, в живота на Царевец се разграничиха строителни останки и битови предмети от няколко исторически епохи.

В най-долния хоризонт на културния пласт имаше единични фрагменти от глинени съдове на ранната и късножелязната епоха, без да се констатира ясно обособен тракийски културен пласт. В централната част се разкри крушовидна яма, вкопана в стерилния жълтоглинест терен, с опалени при висока температура стени.

От ранното българско средновековие бяха намерени единични фрагменти на съдове, изработени от песъклива глина със сивочер цвят и врязани вълнисти линии по повърхността, характерни за украсата по керамиката от IX-X в.

Периодът на Втората българска държава е представен от останките на пет сгради, от две строителни нива, в хронологическите граници на XII-XIV в. Те са разположени по естествените хоризонтали на склона, като върху разрушените сгради от първия период е заложено по-късното строителство. Всички са разрушени при пожар. Строителните и битовите находки ги определят като жилища на обикновеното столично население. Суперструкцията на две от сградите е използува при строежите от следващия период /XV - XVII в./.

Зл.Генова

РАЗКОПКИ НА ЦАРЕВЕЦ - СЕКТОР XXVI

След изчерпване на културното напластяване по склона започна разкопаването на западната част на обекта. Проучена е площ от 400 кв.м.

Дебелината на напластяването е различна и варира от 0,50 м до 3,50 м.

По открития и на места стратиграфски отложен материал се откриха следи от живот през късно желязната, ранно византийската и старобългарска епоха.

От XII-XIV в. датират няколко лошо запазени зида , неизползувано хоросаново бъркало близо до крепостната стена, горели петна и малко битови материали. Значителното строителство през XV-XIX в. е унищожило средновековните градежи, а пластът от разрушения почти навсякъде е бил изчистен.

От времето на Османското владичество са установени три етапа на строителство: XV-XVI в., края на XVII, началото на XVIII и втората половина на XVIII-XIX в. Интересна е керамиката от първите векове на робството, която притежава редица белези на керамиката от XIII-XIV в.

Към 20-те години на XX в. върху разрушенията на най късните градежи, е било изхвърлено голямо количество пръст произхождаща от близките терени.

Л.Квинто

РАЗКОПКИ НА ЦАРЕВЕЦ - СЕКТОР XXVII

Проучената площ от 500 кв.м е в югозападната част на западния склон на Царевец.

След отстраняване на 4 метров насип, направен през 1921 г., се разкри калдаръмена улица с посока към Малката порта, прокарана през средата на XIX в. Под нея има подпорни зидове, сгради, кладенци и ями от още два строителни периода: XV.XVI в. и от края на XVIII до средата на XIX в.

Интерес представлява керамичният материал от периода XV–XVI в., в който има белези на средновековната българска керамика.

Средновековният културен пласт е почти унищожен и са запазени само две огнища и сграда с неясно производствено предназначение, с опожарен скален под, в който е изсечен канал.

От ранновизантийската епоха е една двуделна сграда със стълбище, голяма отоплителна пещ, градени през VI в. и част от подпорен зид от V в.

От тракийския културен пласт са останали отделни петна.

Въпреки лошото състояние на архитектурните паметници, намерените 282 разновременни монети, находките от бита на населението и значителният масов материал показват интензивен живот в тази част на хълма през всички посочени епохи.

Р.Анчева

РАЗКОПКИ НА ЦАРЕВЕЦ – СЕКТОР XXXI

Проучванията през този сезон бяха разширени на изток и достигнаха до западния ограден зид на църква № 12. Общата площ на разкопания терен достигна 400 кв.м. След отнемането на насипа в източната част на обекта се установиха следните културни пластове:

1. Културен пласт от османската епоха. Дебелината на културното напластяване достигна от 0,80 до 1,00 м. Установени са три етапа на жилищно строителство, датирани от XVII до края на XIX в. Към ранния принадлежат северозападният ъгъл на сградата и пасаж от калдаръмена настилка край западния зид. Към втория етап отнасяме северното помещение на сграда, запазена в основи и калдаръмена настилка с посока изток-запад. От последния етап на турското строителство са запазени единични градежи от камък на калова спойка, както и голяма част от околовръстна калдаръмена улица, ориентирана изток-запад. Към южния ѝ ограден зид е долепена голяма двуетажна битова пещ с отвор от юг.

Откритите находки са разнообразни. Преобладава кухненската керамика, срещат се и отделни предмети изработени от стъкло, кост и метал.

2. Средновековен културен пласт. Той не е повсеместно изчерпан. Има дебелина от 1,00 до 1,40 м. На много места е нарушен от основите на турски постройки. След демонтирането на голямо хоросаново бъркало, свързано с изграждането на крепостна стена, се очертаха основите на три постройки градени с ломен камък на калова спойка. Те имат правоъгълна форма и са ориентирани с надлъжната си ос - север-юг. Проучването им ще продължи.

А.Писарев

РАЗКОПКИ НА ЦАРЕВЕЦ - СЕКТОР XXXII

Проучването е разширение на разкопките от 1979 г. След отстраняването на съвременната калдаръмена настилка се оказа пласт с дебелина от 0,50 до 1 м образуван от насип, дошъл при строежа на туристическия дом. Под насипа се разкри най-късния строителен период на хълма. Той е образуван от основите на пет сгради, каменна настилка около тях със стълбище и два оградни зида на калдаръмена улица.

След демонтирането на турските градежи и отнемането на културните наслоявания се откриха основите на 6 сгради и калдаръмена настилка на улица строени през времето на Втората българска държава. Три от сградите са използували вътрешното лице на крепостната стена за южен преграден зид, а останалите три са ориентирани към улицата. От северната страна всички сгради достигат до оформения площад между Третата порта и северозападната крепостна стена. Сградите са били двуделни и тределни на два етажа опожарени непосредствено след превземането на хълна от турците. На 0,80 м от подовото ниво зидовете са подравнени от плочести камъни, върху който са били поставени дървени греди. Какви са били точно техните обитатели все още категорично становище не може да се даде, тъй като обекта не е напълно проучен. Все пак може да се предположи, че тук е живеело част от превилигированото население на хълма, обитавало доста големите по размер сгради.

Й.Алексиев

РАЗКОПКИ НА ЦАРЕВЕЦ - СЕКТОР XXXIV

Секторът обхваща площ от 425 кв.м, като през 1980г. бе разширен на юг и изток с още 150 кв.м. Работата започна през м.юли и продължи до средата на октомври. Площта е разделена на две тераси от подпорен еднолицев зид, изграден от средноголеми ломени камъни. Установиха се архитектурни останки и материали от следните епохи:

1. Пласт от турската епоха. Останките от архитектура са разположени на долната тераса /южно от подпорния зид/ където се разкриха части от две жилищни сгради и плочникова настилка. Западно от едната сграда върху настилката се откроиха огромно количество ковани железни гвоздеи с различна големина /образуваха пласт с дебелина около 10-12 см/. Намериха се значително количество битова техника, части от фаянсови съдове, глинени лули, кахли и две монети /едната от XV в., а другата - от Абдул Хамид I/.

2. Средновековен културен пласт. Разкриха се части на две сгради, разположени на горната тераса, където културните напластявания са изчерпани. Разкри се яма с подковообразна форма, долепена до скалата, запълнена със средновековна керамика - гърнета, стомни и кани,които по форма и украса се отнасят към втората половина на XIV в. /в ямата бе открита и монета на цар Иван Шишман/. От средновековния културен пласт произхождат и железен косер, части от железни катинари, ножица и фрагменти от сграфито керамика с надписи и части от името на патриарх Теодосий. Намерени са и гла-

зирани облицовъчни тухли, нападали вероятно от разкопките на Патриаршията.

Я.Николова

РАЗКОПКИ НА КИЛИФАРЕВСКИЯ МАНАСТИР

През 1980 г. продължиха археологическите проучвания в три сектора: северно от игуменарницата, в посока към източната порта, по протежение на крепостната стена; северно и източно от т.н. скрипторий и югозападно от малката еднокорабна църква.

Северно от игуменарницата бе разкрит и проучен комплекс от седем верижно подредени помещения, за източен зид на които е служела самата крепостна стена. Тяхното разположение и подреждане, приблизително еднаквата им големина и сравнително големите им размери ни дават основание да бъдат определени като помещения свързани с Теодосиевата школа. Тази констатация се подкрепя и с намереното в едно от помещенията писало–метален инструмент предназначен за обучение в буквопис върху восък, познат още от древността.

Верижната сграда е разположена между игуменарницата и пътя, водещ от западната към източната порта на крепостта. Северно от пътя беше проучена сграда, свързана вероятно функционално с школния комплекс.

Две нови помещения, свързани в двуделна сграда, бяха разкрити източно от крипторния, като със своите размери и разположение те се включват в него и не нарушават хармонията на останалите му сгради. Новооткритите помещения представляват една добавка към скриптория, за да се задоволи нарастналата нужда от такива, породена от разширяване мащабите на книжовно-просветната дейност. Функционално свързани с този комплекс са вероятно и допълнително проучените северно от него две помещения. Те са отделени от скриптория с тесен коридор, обрамчен от вертикално поставени плочи, опрени на външните стени на помещенията.

Югозападно от еднокорабната църква бяха разчистени две помещения, датиращи от ранновизантийската епоха /V-VI в./.

В сравнение с изминалите археологически кампании, броят на находките през отчетната година е относително най голям. Между тях е една златна халка, ранновизантийски и средновековни монети, предмети на бита, оръжие и т.н.

Ж.Въжарова

СРЕДНОВЕКОВНО СЕЛИЩЕ В М."СТАРЕЦА", С.ГАРВАН, СИЛИСТРЕНСКИ ОКРЪГ

С разкопките на селището през 1980 г. се целеше да се уточнят границите му в северната и южната му част. Проучена бе обща площ около 730 кв.м. Открити са 8 полуземлянки и каменно съоръжение - култово. Полуземлянките, според стратиграфското разположение и материала намерен в тях, са от края на XVIII-XIX в. Отоплителните им съоръжения са пещи /вкопани в здравата земя/ и печки - градени от камъни. Само в едно от жилищата има две отоплителни съоръжения- пещ и печка. Бе открита и пещ-печка, т.е. вкопана в земята, а покривът от камъни. На пода на тази печка бяха намерени фрагменти от гърнета, изработени на ръка. За първи път в това селище /по-точно в неговия горен културен пласт - IX-XI в./ бе открита сграда от големи и средни камъни. Тя е с три лъча, като остриетата им са в южната им част. Размерите на сградата са: 3 х 4,20 м и височина 0,35-0,40 м. В северната й част се проследява зид с дължина 0,80 м и широчина 0,25 м. В насипа на тази сграда са намерени малко количество части от гърнета IX-X век и една бронзова обеца - отворена халка с пръстенчета. Може да се допусне, че тя е култова - езическо светилище, тъй като има подобен план с езическото светилище в г.Владимир край Житомир с Новгородския храм на Перун и др.

В жилищата, проучени през 1980 г. най-голямо количество са керамичните съдове - фрагментирани и цяло гърне с врязан орнамент, следвани от прешлените за вретена, ножчета, върхове за стрела, длета, тяжести за риболовни мрежи, брусове, костени шила, бойни топки и др. Сред прешлените за вретена се отделя един, върху който има издраскани знаци и сред тях е цъвтящ кръст. В едно от жилищата бе почистена част от овъглена греда и разчупено гърне, останало в печката, пълно с кости от пиле. Тези данни свидетелствуват, че това жилище е загинало при пожар и то при особени обстоятелства. Освен находки, които несъмнено са принадлежали на средновековния пласт и през този сезон, бяха намерени голям брой части от съдове /гърнета/ прешлени за вретена и др., които са от късножелязната и бронзовата епоха. Това показва, че в тази местност несъмнено е имало живот и през тези епохи.

Разкопките на средновековното селище, които се водеха в продължение на 16 години завършиха. То е заемало площ около 6 хектара. В него бяха открити над 120 жилища - землянки, полуземлянки и наземни, които според стратиграфски и други данни са от края на VI до началото на IX век. Добре запазени са няколко грънчарски пещи /между тях две от началото на VIII в./. В тях са изпичани гърнета - славянски, изработени на ръка и подправени на ръчно колело. Върху дъната на някои от тях има релефен знак. От този период са и няколко помещения с производствено предназначение: в четири от тях бяха намерени тигли за изливане на метал, а в едно от тях са открити златарски клещи.

В помещения в културния пласт от IX-X в., вероятно производствени са: намерени каменни корита и много железни предмети. Сред находките от особено значение е каменният идол, забит в пода на една полуземлянка, за който може да се предположи, че е бога на огъня - Сварог.

Свързани с това селище са проучените два некропола, които се намират на 500 м извън него. Те са с трупоизгаряне и трупополагане /по християнски начин/. В границите на селището бяха открити 16 гроба по християнски начин, чиито гробни ями са разрушили някои от пещите на жилища. Инвентарът /обеци, пръстени и др./ намерен при скелетите е от IX-XI в., което показва, че в тях са погребвани жители от населението при особени условия, преди то да прекрати своя живот - началото на IX в.

Н.Въжарова, Р.Василев

СРЕДНОВЕКОВНО СЕЛИЩЕ НАД АНТИЧЕН ЯТРУС - С.КРИВИНА, РУСЕНСКИ ОКРЪГ

Продължиха проучванията на средновековното селище над античния Ятрус - с.Кривина, Русенски окръг. Разкопките се водеха в неговата североизточна част. Бе изследвана 325 кв.м площ. Културните пластове от VI-XIV в. са силно смесени. В отделни сектори на изкопа отчетливо се отделя средновековния пласт от IX-XI в. с голям брой находки: прешлени за вретена, тяжести за риболовна мрежа, тежести за стан, железни предмети: ножчета, върхове за стрели, въдици, длето, ножици и др. Най-многобройни са гърнетата - със средни и малки размери, изработени на грънчарско колело с врязан орнамент. В два от квадратите на изкопа бяха намерени голям брой части от паници със "сграфито" украса и от свещници /XIII-XIV в./. Голям е броят на котлите с вътрешни дръжки подобни на съвременните метални котли /XI в./. Сред находките от ранновизантийския пласт е сребърен пръстен с гема /воин държащ копие в ръката си/.

През тази година се установи, че след разрушаването на късноантичния кастел е съществувало голямо средновековно селище от края VIII- IX в. През XIII-XIV в. животът на това място е продължил. В него се улавят и следи от набезите и живота на печенезите.

Бяха намерени голям брой каменни блокове без да се очертае каквото да е съоръжение. В няколко от квадратите се проследяват отделни зидове, но не се откриват помещения.

Най-голямо е количеството на керамични фрагменти от съдове с врязан орнамент със средни размери, малки амфори и паници, както и такива със зелена глеч и един съд със златиста ангоба, котли подобни на съвременните котли с вътрешни дръжки и съдове /главно паници/ "сграфито".

Открит бе малък къс от дъно с ниско столче на бело глинен съд от "преславската" рисувана керамика, външната страна на който е покрита с жълта глазура, а върху вътрешната е изобразена птица.

Р.Катинчаров, Б.Борисов

РАЗКОПКИ НА СРЕДНОВЕКОВНО СЕЛИЩЕ И НЕКРОПОЛ ВЪРХУ СЕЛИЩНАТА МОГИЛА ДО С.ДЯДОВО, СЛИВЕНСКИ ОКРЪГ

През 1980 г. продължиха археологическите проучвания на българо-холандската експедиция на средновековното селище върху селищната могила до с.Дядово. Проучваната площ бе разширена с нови 250 кв.м, с което общата площ достигна 5750 кв.м. Установено бе, че средновековното селище е заемало най-горната част на могилата. Основание за това дава фактът, че по склона на могилата под хумусния пласт започва направо праисторически културен пласт.

През изминалата година се установи, че средновековното селище е било неукрепено. Това се потвърждава на първо място от направените стратиграфски наблюдения на профила на сондажа от 1977-78 г., където се вижда, че средновековният културен пласт лежи върху пласт от хоросан, примесен с дребни късчета чукана тухла и ломени камъни, с как вито е била построена ранновизантийската крепостна стена. На второ място откритото в западния край на селището жилище № 7 лежи стратиграфски върху вече разрушената крепостна стена от V–VI в.

През 1980 г. бяха проучени нови три жилища. Две от тях №№ 6 и 7 са наземни. Подовете им са много добре измазани със сивобелезникава глина. Стените им са били изградени вероятно от забити в земята дървени колове, преплетени с пръти и измазани от двете страни с дебел слой глина. В първото от жилищата огнището е било изградено в изкопана под пода яма, а във второто се откри петно от разрушена основа на пещ.

Жилище № 5 е полувкопано. Стените на вкопаната му част са облицовани с еднолицев каменен градеж. Надземната му част е била изградена вероятно от плет измазан с глина. В североизточния му ъгъл се откри пещ, изградена от дребни и средни ломени камъни и кал.

Интерес представлява фактът, че източната стена на жилището лежи стратиграфски под западната стена на проученото през 1979 г. помещение № 2, на пода на което се намери монета от Исак II Ангел / 1185–1195 г./. Това показва , че жилище № 5 е от една страна по-ранно от помещение № 2 и трябва да се отнесе вероятно към периода на възникване на средновековното селище върху могилата до с.Дядово.

През 1980 г. продължи проучването на некропола на селището, който е съсредоточен в североизточната четвърт на могилата. Откриха се нови 54 гроба. Погребенията са извършени по християнски обичай. Те са ориентирани с глава на запад и крака на изток. Ръцете обикновено са кръстосани върху гърдите, но се срещат случаи, когато едната ръка е на гърдите, а другата опъната до тялото.

Погребенията са бедни на инвентар. Той е представен изключително от накитни предмети - обици, мъниста от огърлици, стъклени, бронзови и железни гривни, пръстени и други.

Интерес представляват откритите две хокерни погребения. Едното от тях е извършено в кръгла яма. При него мъртвецът е положен по гръб с кръстовани върху гърдите ръце и свити крака. И двете погребения са ориентирани запад - изток. Те се откриха на едно и също ниво с всички останали погребения сред средновековния пласт и техния средновековен произход не буди съмнение.

Въз основа на архитектурния тип на откритите съоръжения, намерените материали, накити от некропола и монети, селището и некропола му, могат да се отнесат към периода на византийското владичество в нашите земи / XI-XII в./.

Ал.Кузев, К.Константинов, П.Георгиев

РАЗКОПКИ НА МАНАСТИРА ПРИ С.РАВНА, ПРОВАДИЙСКО

През 1980 г. беше проучена напълно църквата и започ на разкриването на сградите от голям манастир, разположен непосредствено около църковната постройка.

По своя архитектурен тип църквата е базилика със скъсени пропорции на наоса. От запад, пред притвора й се издават две помещения, които фланкират широк 2 м проход. В приземната им част бяха открити крипти-костници за вторично погребване на монаси. В едноставния притвор е запазен къс от фигурна каменна настилка, съставена от квадратни и триъгълни плочи. В наоса настилката е била от мраморна мозайка "опус сектиле", съставена от правоъгълни, квадратни и триъгълни плочи. Пространствата между корабите са били отделени от двойки мраморни колони. Олтарът на църквата е триставен и е разположен в тристенни отвън и полукръгли отвътре апсиди. Архитектурната украса на църквата: подови настилки, колонада, олтарна преграда и др. са изцяло от шлифован бял мрамор.

При проучванията беше установено, че църквата има две строителни нива, отделени от изкуствен насип. Върху изкуствен насип лежи и запазеното подово ниво. Първоначално църквата е имала по-дълъг наос и апсидите й се откриват на около 1,30 м, източно от запазените сега. В хода на изграждането си обаче тя е била скъсена от изток, което довело до изоставянето на основите за първоначалните апсиди и промяната местата на пиластрите в източната половина на надлъжните стени. В западната част църквата не била преустроена. Направените в хода на работата наблюдения показват, че изграждането на църквата се отнася в рамките на два основни етапа.

По своята планова схема, начин на градеж и архитектурна декорация църквата при Равна намира близки аналогии сред паметниците на ранното българско църковно строителство в Плиска и отчасти в Преслав. Това дава основание да насо -

чим датировката й във втората половина на IX в. Този извод се потвърждава и открития в хода на разкопките археологически материал.

От манастирските сгради изцяло бяха разкрити две помещения, разположени симетрично отстрани на църковния притвор. Започна проследяването и на две дълги постройки, които се развиват на запад от църквата. Особен интерес представлява една сграда с верижен план и триделно разпределение на изток от апсидите. Грижливо оформената й подова настилка лежи върху висок изкуствен насип, положен във вътрешността на сградата. От околния терен към нея водят няколко зидани стълби. Съществува голяма възможност това да е била игуменарницата на манастира.

На север от църквата започва проучването на жилища-полуземлянки. Изцяло беше разкрито само едно. Изграждането му засега се отнася след появата на църковната постройка.

Откритата при разкопките битова керамика е изцяло старобългарска. Представени са всички нейни типове. Специален интерес заслужават формите на покритата с червена ангоба съдове: паници и гърнета. На нивото на стария хумус, под строителните нива на църквата и встрани от нея се намират и отделни фрагменти от сива тракийска керамика с шнуровидна украса. Последната изглежда е от разположено наблизо селище или некропол.

От находките особено важни са откритите от север на църквата три метални писала, меден кръст-енколпион и други.

В хода на проучванията бяха установени десетки нови надписи и рисунки. С това броят на надписите нарастна на около 100, а на рисунките до към 360. Важно е да отбележим, че те се откриват не само върху блокчета от стените на църквата, но и от градежа на манастирските помещения.

Кина Койчева, Симеон Симеонов

РАЗКОПКИ КРАЙ ГР.СЕВЛИЕВО

През 1980 г. продължиха археологическите разкопки на средновековния некропол, открит и частично проучен при спасителни разкопки на м.Джевезли бунар през 1979 г. Некрополът е разположен около църква №2, със значителни преустройства, характерни за късното средновековие /XVI-XVII в./. Некрополът и останките от църквата лежат върху разрушената до основи раннохристиянска църква от V.VI в. /№ 1/.

Разкрити са общо 53 погребения. Не се наблюдава някакъв ред в разположението им. Някои от гробовете са подградени с плочи, открити са и останки от дъски. При част от гробовете има наслояване, следствие продължителната експлоатация на терена. Начинът на погребение е християнски с незначителни отклонения от посоката изток-запад. Ръцете са скръстени върху коремната област или опънати край тялото. Ръстът на погребаните се определя към висок. Сред израстналите индивиди преобладават женските погребения /70%/, а детските са 40% от целия некропол.

Намерените в погребенията накити /гривни, пръстени, обеци, мъниста, апликации към облеклото и др./ се отнасят към IX–X в. и XI–XIII в. Керамичният материал, придобит при работата повтаря тази датировка. Намерени са също 68 медни монети от Мануил I Комнин, Исак II и Алекси III, Теодор I Ласкарис /XII–XIII в./ и две златни монети от Йоан III Ватаци.

На 320 м източно от некропола и църквите бе разкрита още една малка църква № 3/, която се отнася към късното средновековие /XVI–XVII в./.

Ат.Милчев, П.Димитров, Ю.Шюлекова

РАЗКОПКИ НА КРЕПОСТТА "ПРЕЧИСТА" ПРИ С.ГРАДНИЦА, ГАБРОВСКИ ОКРЪГ

Доразкрити бяха напълно производствените помещения открити през миналите кампании. Беше разкрита пещ, която се свързва с производствената дейност на помещението. Оформи се и северозападният ъгъл на късноантичната част на крепостта. Работи се в североизточната част между двете крепостни стени. Изяснена беше връзката на късноантичната крепостна стена и на най-високата част на хълма, източна кула, така наречен бастион.

Интерес представляват монетите, които бяха открити тук и още един път потвърждават датировката на крепостта през различните епохи. Бяха открити особено много фрагменти сграфито керамика, бронзови апликации, почти напълно запазени глинена кана, чаша и др. Средновековната крепост в м. "Пречиста" е била една от важните крепости от веригата, която от юг е охранявала Царевград Търново и Русалийския проход, подобно на крепостите при с.Батошево, Дебнево и на връх Голям Острец.

В края на м.юли и през целия м.август се работи в м. "Казанджийската лъка". Целта бе да продължи проучването на започналите преди няколко години и открити тук занаятчийски и стопански квартали на крепостта "Пречиста". Откриха се културни напластявания от късната античност, ранното Средновековие, византийското робство и Втората българска държава.

Общо в м."Казанджийската лъка" досега е разкопана и проучена над 2000 кв.м площ. Бяха разкрити през миналогодишната кампания едно силно разрушено с правоъгълна форма помещение "А" с приблизителни размери 5,30 на 2 м. Зидовете са изградени от ломени, правилно подредени камъни на калов разтвор. Материалите показват, че това вероятно е било жилище от късната античност.

След разрушаването му, почти на същото място е изградено друго помещение с правоъгълна форма- помещение "Б". От него също е запазен само югозападният му ъгъл. Стените, които го затварят се свързват чрез долепване и надстрояване. Помещението е ориентирано на югоизток с приблизителни размери 5,30 х 4,50 м. Помещение "Б" се датира от късната античност и е втори строителен период по отношение помещение "А". То изглежда също е било жилище.

На югозапад от помещение "А" бе разкрито помещение "В", долепено с югоизточния си ъгъл до тях, но почти напълно разрушено. То е с приблизителни размери 4,10 на 5,00 м, правоъгълно и ориентирано на югозапад.

Особеностите на строителния материал на югозападната стена на помещението и нивото на което лежат нейните основи, с намерените там керамични фрагменти показват, че то е строено през Втората българска държава.

Намереният в помещението инвентар е беден, но съотношението между битовата и производствената му част е в полза на последната. Тук преобладава металният шлак и това показва, че помещение "В" може би е било производствено. Изглежда то представя една почти напълно разрушена занаятчийска работилница. Какво е произвеждала, сега е невъзможно да се каже със сигурност. Сред намерените в нея материали преобладават части от метални пластинки и стъклени гривни.

Археологическите разкопки през 1980 г. в м."Казанджийска лъка" доказват, че през периодите на най-интензивен живот в крепостта "Пречиста" - късната античност и Втората българска държава, левият бряг на р.Боазка също е бил гъсто заселен. Както в крепостта така и в "Казанджийска лъка", живот е имало и през византийското владичество. През миналогодишната кампания в м."Пречиста" и "Казанджийската лъка" бяха открити няколко византийски корубести монети с отрязани краища от първата половина на XIII в., малко медно пръстенче, бронзова част от конска амуниция, много парчета от стъклени с кръгло сечение гривни, прешлени за вретено, извънредно много фрагменти от керамика, отнасящи се към късната античност и Втората българска държава.

Ат.Милчев, Ив.Бонева

РАЗКОПКИ В ОКОЛНОСТИТЕ НА С.ОШАНИ И С.БЕЛИЦА, ТРЕВНЕНСКО

1. НАДГРОБНА МОГИЛА ПРИ С.ОШАНИ

Могилата се намира върху ниско хълмообразно възвишение. Според разказите на стари хора в този район е имало още 5 по-малки могилки, които при обработването на нивите преди 1944 г. постепенно са заличени.

Могилата, някога била по-голяма, но постепенно намаляла, защото е била обработена. В момента на започване на разкопките размерите й бяха: ширина в основата - посока изток-запад - около 20 м; посока - север-юг - около 17 м; височина, визуална - около 1,5 м. На северозапад от върха й /където има топографски знак/, имаше следа от иманярски изкоп. В хода на разкопките се оказа, че иманярския изкоп, правен преди 1944 г., с размери: дължина - около 0,80 м и дълбочина 2 м, е направен някога от първоначалния връх на могилата и е достигнал до първичното погребение, като го е пресякъл напречно, диагонално, на две. Иманярите са унищожили върха на могилата, който е хлътнал и станал по-нисък. Оформил се е нов "връх", върху който по-късно е сложен триангуларен знак. Поради това първичното погребение се оказа между ребрата, а не в сегашния център /образуван от пресичането в средата на ребрата/. При разкопките в основата на могилата се разкри каменна елипсовидна могилка, ориентирана север-юг. Във вътрешната страна на каменната могилка се очерта правоъгълна в план гробница. Иманярите са я пресекли почти през средата. В гробницата намериха само въглени и железно копие силно разядено от ръжда. Погребението е извършено чрез трупоизгаряне. Самото изгаряне на мъртвеца е извършено на запад вън от гробницата - петното от огъня /отоплена пръст/, петно от сива пепел, говори за това. Около гробницата, във всички посоки,имаше разпиляни въглени и фрагменти от два вида керамика: със сив цвят тънкостенна и червена, дебелостенна. Правена ръчно и на грънчарско колело. На изток от гробницата се намери малко ритуално съдче и фрагменти от дъна на паница, в която бе поставено съдчето. Единствените сравнително добре запазени находки.

Около гробницата и каменната могила имаше доста добре очертан каменен пръстен, който в южната страна е подсилен, за изравняване на терена, с насип от дребни и средни камъни. В западната и южна страна, може да се допусне очертаване на два пръстена. Нуждата от изравняване на терена на юг и двете оставени ребра не позволяват със сигурност да се каже дали се касае за един или за два околовръстни пръстена. На север от гробницата, извън каменния пръстен в малък каменен кръг се намериха керамични фрагменти и следи от огън, което дава основание да се допусне вторично погребение.

Въз основа на открития материал при погребението в гробницата и въз основа на начина на изграждането на тракийската каменна могилка се установява, че това погребение се отнася към V-IV в.пр.н.е.

2. МОСТ НА РЕКА БЕЛИЦА, ЮЖНО ОТ С.БЕЛИЦА

Насочени от местния краевед, директор на училището в с.Белица, Петър Богданов, отбихме коритото на р.Белица, за да отводним десния й бряг, точно при мястото, откъдето, в южна посока личат следи от стар път, за да можем да вкопаем около показващия се от водата един ред от 3-4 камъка, положени от човешка ръка. Почистването се оказа трудно, защото след разкриването на третия ред камъни, от четирите страни започна непрекъснато да извира вода. Бяхме слезли под нивото на реката. Можахме при бързо изгребване и бърза проверка на дъното да констатираме, че под достигнатата дървена скара няма градеж от камъни.

Беше разкрита "ракла" /"стъпка"/, основа на мост, с леко трапецовидна форма, с широка част към реката. Дължина в североизточната страна 3,60 м, широчина в югозападна - 2 м, дебелина - 0,60 м. Трите страни са с много добре запазени ъглови камъни. Разрушена е само северната страна /към реката/. По отношение на градежа се констатира следното: външният ред камъни, и на трите, запазени страни, е изграден от големи, с различни форми, квадратни и правоъгълни, ломени, средно големи и големи камъни. Вътрешността е пълнеж от различни форми и размери камъни. За спойка е употребяван в изобилие варов разтвор - бял хоросан - без никакви примеси. Южната страна, към брега, в основата си има дървена скара. Тя е направена от две греди, поставени в основата, по дължината, на западната и източната страна на "раклата" и една напречна /по отношение на горните две/ греда. Гредите са от цер /особен вид дъб/, негниещ във водата/ с дебелина от 0,30 м до 0,40 м с много изкусно направени засечки. На цвят са чернокафяви. За находки не може да се говори, защото "раклата" е била все във вода, с много наслагвания. До северозападния ъгъл се намериха следи от огън /въглени и обгоряла пръст/.

Разказите на краеведа П.Богданов и смътният спомен за оголени пилони в средата на реката, подсказаха, преди разкопките, за вероятен мост. Разкритата ракла показа, почти безспорно, посоката на предполагаемия мост север-юг. Като се вземат предвид следите от стар път /наречен"Арнаудски"/, започващ на около 20 м от реката, които водят в южна посока, може да се потърси връзка между този път и предполагаемия мост, т.е. че са функционирали едновременно. Познаването и използуването на сантрачната система /дървената скара/, както и употребата на бял хоросан, дават основание да се приеме, че се касае за мост граден през времето на Втората българска държава /XIII-XIV в./. Това се подкрепя от разпространеното предание, че владенията на Асеновци са били в този край /Дряновско и Тревненско/. Дори по-точно ще бъде, ако се каже, че съществуващите предания се подкрепят от разкриването на основи на мост от времето на Втората българска държава.

3. "АРНАУТСКИЯТ ПЪТ" ПРИ С.БЕЛИЦА

На юг от с.Белица и р.Белица, почти непосредствено от реката и от разкритата основа на мост има следи от стар път. На около 240 м от реката, в най-запазената му част, почистихме едно петно от път с размери - дължина 11 м, ширина 3,80 м. Очерта се съвсем ясно солидно направен, широк път, с еднопластова каменна настилка от различни по форма и големина, необработени, средни и дребни плочести камъни. Пътят се различава от калдаръмените междуселски пътища от турското робство. В средата е с много добре направен /с полегато поставени камъни/ улей за оттичане на водата. В краищата е обрамчен от ивица камъни бордюр поставени различно – вертикално, хоризонтално, вклинени, без особен ред, с една цел да се вкопаят здраво в земята. Извън бордюра и от двете страни има настилка с дребни камъни, която има за задача да запази пътя от пороищата и го е запазила. Макар, че по този начин са правени пътища и през турското робство, имайки предвид, че другите пътища от това време в Трявненския край са били по-тесни и най-вече при разкриването основите на мост в посоката на този път, приема се за възможно, до откриването на нови доказателства или опровержения, че пътят е от времето на Втората българска държава и е бил използуван и през цялото турско робство.

Ст.Михайлов, Л.Дончева-Петкова, Д.Топтанов

РАЗКОПКИ ПРИ С.ОДЪРЦИ, ТОЛБУХИНСКИ ОКРЪГ

През лятото на 1980 г. за десети пореден сезон се проведоха разкопки в м."Калето" при с.Одърци, Толбухински окръг. Поради това, че договорът с ИИМК при ПАН е приключен, разкопките в бъдеще ще продължава само българският екип. Досегашните проучвания бяха съсредоточени при северозападната стена, която е най-уязвима и естествено беше да се очаква, че е най-добре укрепена. При тази стена бяха известни четири кули - една шестостенна, две квадратни и една U -образна. От вътрешното лице в най-западния край на стената се виждаше вход, за който се предполагаше, че води към друга ъглова кула. В този край под огромен 3-метров насип бе разчистена правоъгълна кула. След разрушаването, върху източната ѝ стена е изграден допълнителен зид към северната крепостна стена, която на това място се разширява в източна посока като достига дебелина 3,50 м. По-късно към разрушения западен зид на кулата е била издигната плътна квадратна кула.

Във вътрешността на крепостта бе отчасти разкрита нова сграда /№ 22/ от V - VI в. Тя е аналогична по план на сграда № 15, от която отстои южно само на 0,80 м. Източно от сграда № 15 на дълбочина 1,50 м от съвременно ниво стигнахме до силно опожарен пласт. Под него се попадна на разнообразни и интересни материали - ранновизантийски глинени съдове, тежести за стан, стъклени съдове, метални предмети, бойни топки и др. Намирането на над 40 съда на едно място в затворен комплекс е особено важно, тъй като до голяма степен за изясняване на едновременното съществуване на различни видове и типове съдове, а новите форми обогатяват представата ни за ранновизантийската керамика.

От времето на Първото българско царство са разкрити три нови жилища. По план са правоъгълни, отвътре облицовани с камъни. В тях се намират глинени съдове, костени шила, хромели, апликации, железни предмети. Разчистени са и два гроба от началото на XI в., когато вероятно селището е било унищожено от печенезите.

Д.Аладжов

РАЗКОПКИ В М."ГРАДИЩЕТО" ПРИ ГР.МАРИЦА

През 1980 г. бяха направени няколко малки стратиграфски сондажи в м."Градището", на 2 км северно от гр. Марица. Открити са незначителни предмети, железни селскостопански оръдия и голямо количество фрагментирана средновековна битова керамика. Запазени строителни останки не бяха установени. Сондажите се извършиха на голяма дълбочина / до 1,40 м/ до изчерпване на културния пласт, който на това място принадлежи изцяло към средновековието /X-XIII в./

Много плодотворни се оказаха проучванията на средновековния некропол, на разклона за Гълъбово - на 600 м от сондажите. Тук през 1980 г. са открити 20 гроба, в някои от които бяха намерени богати погребения със стъклени, сребърни, бронзови и медни накити: десетки гривни, обици и стотици стъклени мъниста от няколко огърлици, разнообразни по форма и цвят. Некрополът принадлежи към ранния период на селището установено при сондажното проучване на "Градището", т.е. X-XI в.

Ст.Михайлов, М.Сестримска

РАЗКОПКИ НА ОБЕКТ "КИЛИЙНО УЧИЛИЩЕ", ГР.КЮСТЕНДИЛ

Изследваната площ през 1980 г. се намира южно от предишните разкопки от 1977 г. Разкрит е тухлен зид, принадлежащ на помещение, което се развива на запад. Неговият под е настлан с добре подредени тухли с размери 66 х 66 х 6 см. Зидът е пресечен от аркиран отвор, върха на който достига на 44 см от основата на стената. През него преминава канал, който се свързва с друг отворен канал /ширина 30 см/, изграден от тухли и минаващ плътно до вътрешното лице на тухлената стена. Диаметърът на арката е 40 см, петите й лягат върху тухлен градеж съставен от 4 реда тухли. В канала се откриха облегнати в зида два камъка от хромел, а върху настилката фрагменти от ранновизантийска керамика.

Разкрит е зид с посока изток-запад, който се прилепва към тухления. Това е южният зид на ранновизантийска сграда, открита през 1977 година. Планът на сградата все още не е изяснен. Към северното лице на надлъжния южен зид се долепят два долепени един до друг зида. Източният е с надстройка от камък и кал и груби каменни блокове. Над -

стройката на южния зид на ранновизантийската сграда е от камъни и парчета тухли на кална спойка. Г-образен зид се вмества към него и към тухления. Изграден е от тухли и камък. Градежът е небрежен, без правилни редове, от грубо подредени разнородни материали. Забелязват се отвесно поставени каменни плочи.

Върху северната стена на ранновизантийската сграда има строеж от големи неправилно издялани блокове, несвързани помежду си. Запазени са два реда блокове. Северната стена на градежа е с размери 6,5 м. Тази стена, както и разкритите западна и източна стени лежат върху също такива блокове, наредени като настилка. Все още няма сигурни данни за датиране. Върху настилката във вътрешността се намери дъно от паница - сграфито керамика.

Между находките от ранновизантийския културен пласт има части от дебелостенни амфори, на които стените са украсени с вълнообразно и са покрити с бяла ангоба. В средновековния културен пласт са открити гърнета със сплеснато и силно издуто тяло, с декоративен елемент - врязани прави линии; фрагменти от глинени тави; фрагменти от съдове с леко профилирано навън устие и единична вълнообразна линия.

Ст.Михайлов, М.Сестримска

РАЗКОПКИ НА ОБЕКТ "ХУДОЖЕСТВЕНА ГАЛЕРИЯ", ГР.КЮСТЕНДИЛ

През 1980 година продължи проучването на обект

"Художествена галерия" в източна посока. Разкрита е част от ранновизантийска сграда № 3. Североизточният й ъгъл е изграден от тухли, спойката - червен хоросан. Тази особеност, използуването на тухли при оформянето на ъгли, се забелязва и при другите две ранновизантийски сгради. Към външното лице на северния зид е изградена допълнително груба каменна зидария. На 80 см западно от нея към северната стена на сградата е долепен пиластър с размери 70 x 40 см от 6 реда тухли. В основите на североизточния ъгъл се забелязват два гранитни блока. В ранновизантийската сграда № 2 са запазени също два зида с големи каменни блокове, употребени за оформяне на югоизточния ъгъл.

Допроучи се еднoделното жилище, изградено върху основите на ранновизантийската сграда. То се намира на 5 см от северната крепостна стена на Пауталия, вътре в укрепената площ. Това е правоъгълна полуземлянка с огнище от камъни /дължина 5,20 м и ширина 2,75 м/. На 45 см от северната му стена е разположено огнище с ширина 35 см. Запазен е входът на жилището. Той е на южната стена до югоизточния ъгъл. Жилището е отчасти вкопано в земята, отвътре облицовано с каменен зид. В него са открити фрагменти от гърне изработено на ръка от грубо тесто с примеси от глина. Заедно с раннославянска керамика се намират и съдове направени на грънчарско колело с линейна украса. Срещат се фрагменти от паници по форма приличащи на пресечен конус - устието им е широко, завършва със заоблено и надебелено венче, стените са покрити с успоредни хоризонтални линии . До огнището се намери прешлен за вретено украсен с 3 кон -

центрични кръга около дупката и два в края. Прешленът има сплесната полусферична форма и плоско изравнена една страна. Върху нея са гравирани 13 кръгчета с отбелязан център. По-добри костени прешлени са известни от Преслав.

Разкрито е и второ вкопано помещение с еднолицева зидария, долепено с гръб към първото до неговата източна стена.

Марин П.Димитров

АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ПРОУЧВАНИЯ В ГР.БАЛЧИК

През 1980 година продължиха изследванията в сектори IX и XI, чиято площ надхвърля 2000 кв.м. Работи се на откритият през 1979 година голям жилищен комплекс. Върху по-старите зидове бяха открити жилища, с еднолицеви основи на каменни зидове и останки от каменни отоплителни печки, разположени във вътрешните части на споменатите помещения, които се отнасят към ранобългарската епоха.

Направени бяха и някои последни проверки на структурата, характерът на градежа и периодизацията в изграждането на крепостта. Установени бяха няколко исторически етапа:

а/. Първи етап от края на V и първото десетилетие на VI век, когато започва да се осъществява голямата строителна програма: жилищни сгради, стопански постройки, улици, водоизточници, но по-значителни постижения се получили при Източната крепостна стена.

б/. Вторият строителен период се отнася към времето на имп.Юстиниан I Велики и се засвидетелствува главно от еднаквите и познатите от онова време строителни прийоми, монети, глинени съдове и т.н.

в/. Третият строителен период може да се свърже с присъствието на Аспаруховите българи в земите на северозападното Черноморие и се определя от дългия 1.100 л.м. окоп. Валът на места е бил облицован от немного дебел каменен зид.

г/. През първите тридесет години на IX век крепостта претърпява някои изменения. Построени били нови кошеровидни кули №№ 6, 10, 11 и 25, както и четириъгълната № 12, с размери 6,20 х 6,20 м., разположена северно от Западната порта, тъй като на това място отсечката твърде дълго време не е била защитавана добре.

По трасето на източната крепостна стена беше разкрита и кула № 30, която е идентична с познатата вече кула № 3.

В северната част на виждащата се добре днес отсечка от Източната крепостна стена на античния Дионисополис , беше разкрита клоаката на античния град.

В широката площ, която представлява източната част на сегашния град са оцелели още няколко, наслоени един върху друг строежи. Най-долният от тях е от елинистическата епоха. Над него личат останките на още два зида, които са долепени един до друг. По вида на по-дребните камъни, в градеж биндерлойфер, може да се приеме, че това са останки от крепостните зидове на средновековния град Карвуна, възникнал след втората половина на XI в.

Н.Танчева-Василева, Сл.Чолаков

ПРОУЧВАНИЯ НА СРЕДНОВЕКОВНИЯ НИКРОПОЛ НАД АНТИЧНИЯ ГРАД КАБИЛЕ

Некрополът е разположен във и върху зидовете на двете верижни сгради при северозападната порта на античния град Кабиле. По време на археологическите проучвания през 1980 г. бяха открити нови 25 погребения в северната част на некропола. От тях 10 са на мъже, 9 на жени, 6 на деца . Общият брой на разкритите досега погребения достигна 280 с ориентация запад-изток. Общата структура на населението по пол и възраст е следната: 110 погребения на деца, 12 на юноши, 80 на жени, 78 на мъже. Посоченото разпределение на смъртността дава основание да предположим, че некрополът е ползуван в мирновременна обстановка.

Антропологическият анализ показва пъстър етнически състав на населението. Срещат се различни варианти на европеидната раса, както грациални медитерански расови типове, така и по-груби северни и проевропеидни форми. Характерно е и наличието на контактни расови типове между европеидната и монголоидната раси, като монголоидните примеси са слабо изразени.

Инвентарът към погребенията - копчета, мъниста, токи, гривни /стъклени и метални/, пръстени, сърмен накит за глава, фрагменти от забрадка,енколпиони и други се състои главно от предмети, които са съставна част от облеклото на погребаните

Според инвентара и обряда некрополът се датира XII - XIV век.

П.Гатев, Д.Янков, К.Стефанова

РАЗКОПКИ НА СРЕДНОВЕКОВНИЯ ГРАД КРЪН

През 1980 г. / от 3 юни до 7 август/ продължи проучването на некропол А. Бяха разкрити още 36 гроба / общо 78/. В някои от гробовете са били поставени по една или две византийски медни корубести монети /рязани/ от началото и средата на XIII в. В един гроб на момиченце имаше две кръстчета, едно голямо крушообразно стъклено мънисто, една розета от фаянс, покрита със синьозелена глазура и фрагменти от железна верижка и брадвичка-амулет. В южната част на некропола се долавят следи от наземни жилища, някои от които са били изградени от ломени камъни, споени с кал. В очертанията на едно такова жилище бе открит един предмет , който вероятно е служил за окачалка на икона. Изкован е от желязо - на коничен шип, завършващ със затворена халка с провряна по-малка свободна халка със следи от занитване на двете места / обща дължина 3,5 см/.

Продължи разкопаването на църквата, отчасти разкрита от иманяри през 1912 г. Заложихме сондаж / сектор В / в лавандуловите насаждения, намиращи се непосредствено до хълма под крепостта "Калето". Откриха се следи от напълно разрушени зидове / малки ломени камъни, примесени с разложен хоросан/. Годния за използуване материал, включително и камъните от субструкцията на сградата са били извадени от местните жители още в края на XIX и нач. на XX в. Между камъните и разложения хоросан бяха намерени десетина къса от стенописи. Северно и южно от останките на църквата бяха разкрити 7 гроба. Мъртвите са били погребвани в гробни ями, по християнски обряд. В четири от гробовете имаше накити / обици и гривни/, които се отнасят към края на XIII – началото на XIV в.

С оглед издирването на замъка на Елтимир започна разчистването на руините в северната част на крепостта "Градовете". Оказа се, че крепостта разположена на изравнената част на билото на висок хълм, изградена от ломени камъни, споени с бял хоросан и с прилагането на сантрачна система не е средновековна, а антична. Тя има правоъгълна форма и заема площ от 3,5 дка. В северната й част бе разкрит крепостния зид и една правоъгълна кула, която е запазена на височина до 5 – 6 м. Отчасти е запазена и бойницата от втория й етож. В направения сондаж в средата на крепостта се намери керамика от елинистичния и от римския период, както и една медна посребрена монета от Елагабал 218 – 222 г. От северната страна крепостта е била разширена през ранновизантийския период / V – VI в./.

През периода на Втората българска държава може би крепостта е била отчасти обитавана, но засега е намерен само един фрагмент от сграфито керамика, който може да се свърже с това време.

През 1981 г. разкопките ще продължат, като крепостта "Градовете" ще се изследва от специалисти по антична археология.

Екатерина Манова

РАЗКОПКИ В ГР. НИКОПОЛ

Работата на "Калето" в Никопол през 1980 г. бе съобразена с провежданите укрепителни работи по стените от страна на НИПК. Съсредоточена бе по укрепителната система, главно по II и малко от I укрепителен пояс. Въпреки по-малкия обсег /в сравнение с други години/, резултатите са добри, интересни и в известен смисъл изненадващи.

Голямо разнообразие и гъстота на напластяванията ни даде разчистването на бастиона с допълнителни прибавки в VII в, където още съществуват неизяснени моменти /отнася се за късен период от строителството на жилища/.

Проследяването на останки и пластове по протежението на крепостната стена от II укрепителен пояс в XXV, XVIII, XVI, XV, IX, VII даде възможност да попаднем на следи от жилища от неопределения период на османския феодализъм и неговия упадък. Отличаващи се със слъб строителен материал, принадлежащи на население със скромни икономически възможности, те все пак разкриват някои страни на бита на тогавашното общество. Ползуването на стените на крепостния обръч, дори и над самия бастион в XIX е често срещано явление. Характерно е и настилането на пространство край жилището с плочи или с калдъръм. Може да се допусне ползуването на ями за хранителни продукти в приземни или полуподземни помещения от жилища. Останалите материали от бита не са особено обилни. В задоволително количество са керамичните фрагменти, части или цели метални

метални предмети, гвоздеи, тухли, керемиди, глинени тръби за водопровод, стъклени гривни, глинени накрайници за лули, прозоречно стъкло, малко глинена мазилка от стени, малко прешлени, единични хромелни камъни, костени кънки, много животински кости от храна, тежест за рибарска мрежа, няколко каменни бойни топки, гюллета, подкови от домашни животни и др.

Новото за този сезон бе малката колекция от фрагменти порцелан и фаянс, принадлежащи главно на филджани и чинийки за филджани. По дълбочината на намирането им може да се смята, че те са от времето на напредналия османски феодализъм. Благоприятно обстоятелство бе при тях, че между порцелановите късчета, освен характерното оцветяване на орнаментите има и такива със запазени знаци по дъната на производствения център. Това е Саксонският град Майсен. Съгласно изработена хронологическа таблица в завода на град Майсен, фрагментите от порцеланови съдове, намерени в Никопол, се отнасят до тяхно производство от XVII и XVIII в. Косвено това ни уведомява за съществували постоянни и продължителни търговски връзки със Саксония посредством водната артерия Дунав. За такива далечно териториални връзки трябва само да се приеме, че е имало поддържано и удобно пристанище.

Друг неочакван резултат бе разкриването на основите на бастион в XVIII. Под правоъгълната му в план основа, над която се издига призмовидното му тяло, с основание отнасяно към XIII - XIV в, открихме в дълбочина друга, многоъгълна основа с продължаваща на североизток от него стена - трета успоредна на двете излизащи от правоъгълната основа.

От този многоъгълен план се спуска надолу по склона на хълма Калето в южна посока мощен контрафорс. Изясняването на цялостния корпус на контрафорса не е завършено. В долния му край бе открит вторично употребен в градежа частично отчупен в долния ляв ъгъл латински надгробен надпис на прокуратор/съгласно предварително мнение на н.с. В.Герасимова/.

Росица Морева

БАЧКОВСКИ МАНАСТИР

Извършваната реставрационна дейност на Бачковски манастир наложи през 1980 г. да се направи един археологически сондаж на запад и север от църквата "Св.Архангели", за да се установи средновековното ниво на манастира. Сондажът беше заложен непосредствено на запад от двата стълба, които носят притвора на църквата. Църквата е двуетажна, повдигната на две сводести арки. При разкриване на покрива й се оказа, че притвора е допълнително пристроен към църквата, вероятно в началото на XVII век, когато в манастира се предприема голямо строителство. Тогава е построена голямата съборна църква "Св.Богородица", трапезарията и жилищните крила. Притворът на църквата се свързвал с покрит проход със западното жилищно крило. При направения сондаж се откриха основите на два стълба, които са носели конструкцията на покрития проход. На 0,70 м дълбочина се попадна на средновековното ниво – дворната настилка дворната настилка от големи каменни плочи, датирано в периода XII-XIV век.

Под дворната настилка и основите на стълбовете се откри каменна стена с посока север-юг, изградена от ломен камък на кален разтвор. Тя е част от правоъгълно помещение, чиято дълга страна е на запад. От вътрешната страна стената е измазана с хоросанова мазилка, по която има запазени стенописи в лошо състояние. Поради това, че помещението се развива под съвременното жилищно крило, не беше възможно неговото проучване. Датирането му се затруднява и от това, че не беше открит никакъв материал, а пластовете около стената са разбъркани от по-късни строежи. Все пак като предварително мнение може да се приеме, че новооткритото помещение е по-ранно от църквата, чиято датировка е края на XI и началото на XII в., т.е. времето на основаване на манастира от грузинеца Григорий Бакуриани.

Росица Морева

СРЕДНОВЕКОВНА КРЕПОСТ СТЕНИМАХОС

През 1976 г. при изкопи за жилищен блок на ул."Д. Петров" в Асеновград се попадна на крепостна стена с принадлежащата към нея порта. Според откритите материали тя беше датирана в XII в. През 1980 г. беше разчистен от жилищни сгради терена на север от откритата стена, което на ложи неговото проучване. Откри се, че западната страница на портата чупи под прав ъгъл на север и продължава в тази посока. На 40 м от чупката стената завива на изток и опира в западния скалист склон на хълма "А.Кънчев". Стената има дебелина 2 м, изградена е от ломени камъни на сивобял твърд хоросан, примесен с дребни камъчета. Фундирана е направо в скалата. По начин на изграждане и според откритите находки тя е едновременна с откритата през 1976 година.

Проучванията показаха, че е открита част от укрепителната стена на средновековния град Стенимахос. Това е малко укрепление /крепост/, изградено на хълма, което охранявало северната порта на града. Средновековният строител е използувал природната даденост - стратегически удобен хълм по трасето на крепостната стена и го е укрепил. Плана на укреплението се очертава като правоъгълен. За сега по-нанатъшни проучвания не са възможни, поради съвременното строителство.

При разчистването на терена се попадна на част от трако-ремски некропол - II-IV век. Гробните ями са изградени от римски тегули. Ориентацията е изток-запад. Погребален инвентар липсва, с изключение на един гроб, играден от каменни плочи, в който се откри монета на Константин Велики.

Открита беше фрагментирана керамика от V-VI век , както и такава от ранножелязната епоха, което потвърждава по-ранни наблюдения, че селището е основано през халщата, в самото подножие на Родопите, на левия бряг на реката.

Д.Димитрова

РАЗКОПКИ НА УКРЕПИТЕЛНАТА СИСТЕМА НА СРЕДНОВЕКОВНА КРЕПОСТ В ГР.ЯМБОЛ

Разкриването на останки от средновековната крепостна система в гр.Ямбол продължи и през 1980 година.Проученият участък показва, че южната крепостна стена има два средновековни периода на изграждане. Разкрити са останки - подова, стенна мазилка, керамика от съдове - от две жилища долепени до южната страница на южния крепостен зид; останки от едно жилище до северната страница на южния крепостен зид и останки от жилище в северната част на крепостта. Анализът на архитектурните останки и голямото количество керамичен материал - строителна, битова керамика, железни предмети и др. - датират проучвания терен от периода X-XI в. и XII-XIV в. Известна част от дребните находки естествено бележат и по-късни епохи.

Ив.Крайчев

РАЗКОПКИ В ЮГОЗАПАДНИЯ СЕКТОР НА СРЕДНОВЕКОВНАТА КРЕПОСТ В ГР. ЯМБОЛ

Задачата през 1980 година беше да се проследи и проучи откритият през предшествуващата година крепостен зид и участъка около него.

След разчистването на стената от съвременния насип се разкри почти квадратна кула със запазена височина

0,70 м. Изградена е от големи ломени местни камъни, запълнени с по-дребни, споени с бял хоросан, със слаби примеси от счукани тухли. Фугите около камъните на външната и вътрешната страна са обилно измазани с хоросан. Подът на кулата е от жълта трамбована пръст /глина/.

До южната стена на кулата се разкриха основите на две правоъгълни по план сгради. В изграждането на първата, която е по-добре запазена, заедно с плочести камъни са използувани и големи отломъци с пояси от тухли от по-ранни постройки. Намерени бяха фрагменти от битова керамика, предимно сграфито керамика от XII-XIV век.

Източно е непосредствено до сградите се откриха зид с две надлъжни кухини в него и порта, фланкирана от две малки квадратни кули. При изграждането им са използувани червени цепени камъни със спойка от глина и хоросан.

Различната техника, използуваните материали и намерените находки свидетелствуват още веднъж за наличието на два строителни периода, които са най-ярко изявени в тези комплекси от съоръжения.

Ив.Крайчев

СПАСИТЕЛНИ РАЗКОПКИ НА СРЕДНОВЕКОВЕН НЕКРОПОЛ В ГР.ЯМБОЛ

През месец октомври 1980 година, в продължение на 20 дни бяха проведени спасителни археологически разкопки на един от некрополите на средновековната крепост в гр.Ямбол.

Некрополът заема източната част на полуострова , образуван от р.Тунджа, в квартал "Любен Караиванов". На дълбочина 0,60 м от повърхността на терена се разкриха основите на две тухлени сгради с многоброен битов материал от XVI-XVII век. По южната част на изкопа се попадна на два водопровода, които са водоснабдявали града през периода на османското владичество.

На дълбочина от 0,60-0,90 м се разкриха останките на три жилища от периода XIII-XIV век. В тях се намериха остатъци от храна, кости от диви и домашни животни и много фрагменти от битова керамика, сред които и на такива изработени в техника сграфито.

На дълбочина от 0,60 до 1,90 м бяха открити 32 гроба - 21 на възрастни и 11 на деца. Погребаните са с глава на запад и крака - на изток. Отклонения имаше само в четири гроба. Самите гробове не са наредени в определен ред. Някои от тях са близо един до друг, други доста отдалечени, а някои се застъпват. Мъртъвците са били поставяни в гробна яма. До тях са забити един или няколко камъка, а до един от детските скелети, освен забитите отстрани, имаше и камък поставен под черепа му.

Докато краката на погребаните бяха изпънати, то ръцете им са в различно положение. Така на 15 от погребаните са поставени на корема, а при останалите - на гърдите, на таза, спуснати до тялото, обърнати към брадата или към раменния пояс. Отрязване на ходилата имаше само на скелета в гроб 26.

Успоредно с тази езическа реминисценция, каквато се забелязва при положението на ръцете се констатира и друга – наличието на въглени, дребни фрагменти от съдове и животински кости в някои от гробовете.

Открито бе съоръжение с правоъгълен план, ориентирано с дългите си страни в посока изток-запад, изградено от различни по големина, но почти еднакви по дебелина червени цепени камъни. В него имаше три гроба. В първият от тях имаше напълно запазен скелет, а в останалите липсваха черепите и част от костите на скелетите. В съоръжението се намериха значително количество въглени и пепел.

Инвентар беше намерен само в пет от гробовете:две медни монети от Мануил I Комнин /1143–1180/, обица от бронз, медно сферично копче, халка от желязо и глинен прешлен за вретено.

Проучванията ще продължат и през настоящата година.

Цв.Дремсизова, Д.Димитрова

РАЗКОПКИ НА СРЕДНОВЕКОВНАТА КРЕПОСТ "КАЛЕТО" В ГР.МЕЗДРА

Продължава разкриването на античните, ранновизантийските и средновековните останки на крепостта "Калето " в гр.Мездра. Разкрита е двуделна и триделна сграда с улица пред тях с ширина 1 м върху северозападния проучван терен. Окончателно е изяснена като градоустройство и архи тектура югоизточната част на крепостта. Разчистени са северни и южни останки от сгради, които силуетно са оформяли улица през средновековието с посока изток–запад. Изяснена е сграда с верижен план от античността градена солидно с широки зидове на спойка от бял хоросан. В дълбочина продължават да излизат наситени пластове с праисторически материали, включително няколко цели съдове. Продължава и локализирането на раннобългарски жилищни останки с характерната архитектура и материали от това време. Застроена върху останки от античната, средновековна архитектура и градоустройство показват самобитност, собствени изисквания, решени свободно и независимо от завареното наследство.

В.Антонова

РАЗКОПКИ НА ШУМЕНСКАТА КРЕПОСТ

Работи се по проблемите на фортификацията на крепостта, по гражданската й архитектура и по икономиката на средновековния град.

В югоизточния ъгъл на крепостта продължи откриването на крепостната стена № V, с която конструктивно са свързани двете малки кули "Ж" и "И". Тъй като на това място крепоста е силно уязвима, освен четирите кули, редуващи се на еднакви разстояния една от другата, стената е била укрепена с допълнителен зид. Строителната техника и материалите датират крепостната стена и кула от Второто царство. Установи се, че външният крепостен зид № V обикаля хълма и от изток.

В пространството между крепостните стени № IV и № V се доуточниха плановете на 7 сгради. Откриха се още две пещи за кухненска керамика и три съоръжения за добив на желязо. Утвърди се становището, че това място е един от производствените райони на крепостта.

При смъкване на дебелият насип от външната страна на крепостната стена в югоизточния ъгъл и по източната крепостна стена до самата скала се попадна на заровени с пръст скални килии на обширен скален манастир. Една та от килиите била използувана за църква. В нея се откри отделение за гробницата, за олтар и ниша за икони. Тук в скалата сред други врязани графити се чете името ШУМН .

Едни от скитовете са ицзяло вдълбани в скалата, други били двуетажни - полувдлъбнати в скалата. От към юг и помежду си те били преградени с паянтови зидове.

За развитието на скалния манастир около Шуменската крепост имало нужните условия: висок мъчнодостъпен масив, варовик, удобен за обработка, близки гори. Лавра на манастира е била църквата "Св.Богородица" открита в миналото в южното подградие на крепостта. Манастирът функционирал до края на XIV в., когато настъпило османското робство.

И за Стария град Шумен може да се каже, че епохата на величие през Първото и през Второто царство, е била сменена още в навечерието и с падане на България под турско робство, с една контрастна епоха, видно място , в кое то има отшелничеството организирано в манастири, така многолюдни в Шуменския край.

В.Василев, М.Михайлов, Г.Радичков, М.Нейкова,
д-р Сл.Чолаков, д-р Н.Кондова-Чолакова, инж.М.Михайлов

РАЗКОПКИ НА НОС "ЧИРАКМАН" ПРИ ГР.КАВАРНА

През археологическия сезон 1980 г. вниманието беше съсредоточено върху секторите "Цитадела" и "Късносредновековен некропол".

В сектор "Цитадела" бяха проучени седем работни квадрата. Представлява интерес разкритата двуделна сграда с размери 8,75 м на 3,20 м, ориентирана по надлъжната ос с посока изток-запад. В помещение № 1 се попадна на находки от метал, керамика и животинска кост. Има основание да се допусне, че помещението е използвано за производствена дейност. Доказателства за това са голямото количество шлака, обработени, полуобработени и необработени животински кости, между които преобладават рогата от благороден елен.

В къснosредновековния некропол бяха проучени нови 90 гроба, с което броя на проучените до сега погребения достигна 560. Археологическите и антропологическите изследвания потвърждават досегашните данни за датирането на некропола и за етническата принадлежност на средновековните популации.

Д.Топтанов, Г.Абдулов, П.Горбанов

АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ПРОУЧВАНИЯ НА КРЕПОСТТА "КРАСЕН" КРАЙ ГР. ПАНАГЮРИЩЕ

През 1980 г. разкопките бяха насочени към доразкриване на сграда № 1, разположена в северозападния ъгъл на крепостта. От нея през миналите археологически кампании бяха разкрити напълно три помещения, както и части от северната и западната крепостна стена. Сградата, с дължина 15,60 м. при западната страна, опира на фуга към северния отбранителен пояс. При разчистването на вътрешното лице на северната крепостна стена бе проучено четвърто по ред помещение. Както и останалите, то е с неправилна чeтириъгълна форма. Неговите зидове с широчина 0,65 м са градени от камъни и тухли, споени с бял хоросан. Входът с широчина 1,20 м. се е намирал от юг. В северния зид е вградена ниша с правоъгълна форма, със старателно измазани стени. От югозападния ъгъл на помещението, ограден с малък дъговиден зид, започва отходен канал облицован с цели и фрагменти от тухли. Чрез дълъг вътрешен коридор с хоросанов под се е осъществявала връзката между останалите части на сградата. По всяка вероятност помещение № 4 е имало сервизно предназначение, а за обитаване е бил използуван втория етаж на помещение 1, 2 и 3. Долният етаж е служил за склад, което се потвърждава и от откритите в него вкопани питоси. Керамичният материал,фибули, монета от Тиберий Константин с жена му / 578–582 г./ декоративни тухли с врязани изображения на птици или с геометричен орнамент и най-после начинът на градеж, датират сградата в V - VI в. Тази доста представителна постройка с площ около 130 кв.м., с интересен план и оригинално архитектурно решение по всяка вероятност е била резиденция на кастрофилакса.

В насипа над сградата бяха проучени нови седем средновековни гроба. Погребаните са положени направо в земята с посока запад-изток, с ръце обикновено поставени върху коремната област или гърдите. Четири от тях са с погребален инвентар. При гроб № 1 бяха открити 36 посребрени сферични копчета. Тяхното разположение показва , че погребаният е бил с дълга дреха стигаща под коленете и закопчана при шията. Четири посребрени обици, по две при всяко ухо, 14 мъниста и 7 раковини бяха намерени в гроб № 2. В областта на лявата ключица при скелета на погребаното дете в гроб № 4 са поставени сребърна ампула, продупчена, напълно изтрита монета, малка железна култова брадвичка, цилиндрично мънисто и железна топка. Откритите находки потвърждават досегашното мнение, че некрополът се отнася към времето на Второто българско царство XII - XIV в. Възникването на некропола на това място показва , че в споменатия период, поясът между външната и вътрешна крепостни стени не е бил обитаван, а животът се е съсредоточил в цитаделата на крепостта.

В.Василев, Д.Топтанов, М.Михайлов, Т.Борисова

РАЗКОПКИ НА БОЖЕНИШКИ УРВИЧ

Беше проследено трасето на крепостната стена в североизточна посока. Начинът на изграждане /ломен камък и хоросан/ не се отличава от разкритите до сега сектори от северната крепостна стена. Откритият многоброен археологически материал /керамика, оръдия на труда, накити, оръжия, монети и др./ потвърждават досегашната датировка на крепостта - V-VI в. и XII-XIV в.

Продължи проучването на култовия комплекс и некропола в сектор Юг. Установи се, че църквата е от един и същ строителен период и в нейната планова схема се разграничават наос, нартекс и екзонартекс. Разкрити бяха нови 10 гроба от средновековния некропол, с което общият им брой нарастна на 42. Погребенията са извършени по изяснения християнски ритуал. При три от гробовете бяха открити следи от дървени ковчези. Намерените в гробовете монети на Ив.Александър с Михаил и накити, датират некропола от XIII-XIV в.

Източно от църквата беше разкрит неизвестен до сега крепостен зид, което внесе нови представи за мащабите и значението на крепостта през средновековието.

Виолета Димова, Дим.Иванов

АРХЕОЛОГИЧЕСКИ РАЗКОПКИ В ЧЕРВЕН

През 1980 година завърши проучването на северната крепостна стена на цитаделата в средновековния град Червен.

Разкопан беше участъкът между църква № 7 и източната крепостна порта с обща дължина 150 м.

Крепостната стена е строена на самия ръб на скалния масив и следва извивките на терена. Запазена е в основи – при външното лице в един до три реда, където стъпва навсякъде върху скалната основа. Отвътре стената е облицовала дебел насип със средновековни останки, поради което вътрешното лице липсва с изключение на тесен участък в източната половина. Северната крепостна стена се свързва с източната чрез лека извивка, т.е. те са конструктивно свързани и градени заедно. Пред източната порта от север се разкри трети бастион.

Северната крепостна стена преминава над северния край на ранновизантийската крепостна стена, в която се забелязват две преустройства. Те са извършени, когато крепостната стена на ранновизантийската крепост е използвана за защита на ранносредновековното селище. В основата на северната крепостна стена при източната порта са открити фрагменти от съдове – сграфито и кухненска керамика, които са доказателство за времето, когато е градена тази стена , а именно началото на XIII в.

Непосредствена на север от главната улица на цитаделата са разкрити основите на 16 средновековни сгради. Основите им са вкопани в скалния масив. По начин на градеж , по разположението им съобразно общия градоустройствен замисъл, тези сгради са напълно идентични със сградите от южната страна на главната улица. Две от тези сгради са строени след разрушаването на Червен в края на XIV в.

С разкопаването на северната крепостна стена през 1980 г. завърши напълно цялостното археологическо проучване на цитаделата на средновековния град Червен, чието начало беше положено през 1961 г. В него участвува колектив специалисти от София и Русе - Виолета Димова, ст.н.с. Соня Георгиева, Димитър Иванов, Стоян Йорданов и др.

Ст.Йорданов

ПРОУЧВАНЕ НА "СЪБОРЕНАТА" ЦЪРКВА ОТ СКАЛНИЯ МАНАСТИР ПРИ С.ИВАНОВО, РУСЕНСКИ ОКРЪГ

Целта на проучването бе да се намери трасето на средновековния подстъп към комплекса, обособен около т.нар. "Съборена" църква, като същевременно бяха уточнени и подробности за архитектурния облик на комплекса. Установи се, че през XIV в., когато църквата е функционирала, е била използвана единствено съществуващата и днес пътека, като трасето и ходовото й ниво са без съществени промени.

Помещенията на комплекса са били разположени на пет етажни нива и до всички /с изключение на първия етаж/ се е достигало през централното помещение, където е разположена църквата. Достъпът се е осъществявал чрез система от дървени стълби и площадки. В комплекса се е влизало през широкия тунел югоизточно от църквата, което е позволявало пълно изолиране на помещенията при нужда.

Няма данни за характера на външната преградна стена на помещенията.

Комплексът при затрупаната църква е бил унищожен от силен пожар. По-късно се е съборил и таванът на църковното помещение.

С.Георгиева, Д.Серафимова, В.Нешева, Б.Цветков,
Д.Димитрова, Г.Стоянов

РАЗКОПКИ В МЕЛНИК

През 1980 г. в изпълнение на Договора на БАН с Благоевградски окръг и на Програмата на Комитета за култура за гр.Мелник археологически проучвания се проведоха на пет обекта:

1. Югозападен сектор на Славчова крепост. /Д.Серафимова/

Разчистени са останки от голям архитектурен комплекс, в чийто североизточен ъгъл е открит главният вход на укреплението, оформен като дълъг коридор. За дясна страница на този коридор е използвана фасадата на по-ранна крепостна стена с псевдоопус и елементи на клетъчен градеж.

При чупката на южната крепостна стена са разчистени останки от квадратна кула с потерна. Кулата е свързвала Цитаделата с водна кула в подножието на хълма.

В ъгъла между южната и западна крепостни стени при сондажи са разкрити части на значителен архитектурен комплекс със сантрачи и елементи на клетъчен градеж по фасадите.

Очертаващата се планова схема на тази част на Славчовата крепост твърде много наподобява дворцовия комплекс на Царевец във В.Търново и феодалните замъци в др.центрове на Второто българско царство. Вероятно укреплението е било изградено отначало като феодален замък, а по-късно е обслужвало военния гарнизон на Мелнишката крепост, в която животът прекъсва с установяването на османското владичество по българските земи.

2. Манастир "Св.Богородица Спелеотиса" /В.Нешева/

В най-северната част на манастира са разкрити архитектурни останки на две еднокорабни едноапсидни църкви.Части от тях попадат под основите на съвременния параклис "Св Зона". Първата /от север на параклиса/ може да се идентифицира с известната по писмени сведения Славова църква "Св. Борогодица Спелеотиса", строена като заедно с манастира в нач.на XIII в. и с неколкократни преустройства просъществувала до нач. на XX в. Втората /от изток на параклиса/ по градеж може да се отнесе към XIV-XVII в. и да се идентифицира с известната църква "Св.Спиридон", съществувала също до XX в.

Разчистени са значителни пространства от манастирския двор. В северната му част, отделена от южната с ограден зид с порта през XVII-XVIII в., се намира манастирското водохранилище - най-добре запазеното сред многобройните водохранилища на крепостта, със сводово покритие. Калдаръмената настилка на двора тук се свързва по време с оградния зид. В южната част, наред с архитектурни останки от възрожденски строежи, са разкрити, засега до 2 м запазена височина, масивните оградни стени на Славчовия манастир градени от речен камък на бял хоросан, със сантрачи и бяла мазилка отвътре.

Установени са три входа на манастира - два от запад и един от изток.

3. Архитектурен комплекс южно от църквата "Св.Никола" /Б.Цветков/

Проучено е жилище, вкопано на неголяма дълбочина в пясъчника. То е било двуетажно. Подът на долния етаж, който е служил за стопански нужди, е бил покрит с тънък слой глина. На различни места - покрай стените, в централната и югозападната част, са разчистени общо 16 легла за греди на носещата дървена конструкция, както и 3 ями. Намерени са 240 монети и различни др. находки, между които и вносна керамика. Маркират се 3 строителни периода. Жилището е издигнато в началото на XIII в. изцяло от дърво, като стените му са били измазани с глина. По-късно, вероятно към втората четвърт на XIII в., са направени някои преустройства, като северозападната стена е била изградена от камък на кал. Към края на 50-те години на същия век жилището е било опожарено, а върху останките му е изградена постройка с неизвестно предназначение, която е частично запазена. Градежът е от камък на кал.

4. Крепостна стена източно от църквата "Св.Никола" /Г.Стоянов/

Разкрита е в запазената си дължина /90 м/ крепостна стена, охранявала югозападната част на Цитаделата на средновековния град и подхода към нея от север, а едновременно, спускайки се по възвишението - и долната част или т.н. Външен град. Тази стена, запазена в неголяма височина, с дебелина 2 м, от която е разчистено изцяло външното, източно лице, е изградена върху стръмен терен, следвайки очертанията и естествената посока на рида /югоизток-северозапад/. Тя е от речен камък на бял хоросан, направо върху пясъчника, без фундиране и без банкет. Според досегашните наблюдения, тя е построена през втората четвърт на XIII в. на обитавано дотогава място, за което свидетелстват застъпената от нея яма, датирана с монета от нач. на XIII в. и жилище от същото време на около 2 м от южния й, горен край, преустроено по-късно като сграда за охраняващите войници. Разрушаването на стената може да се свърже с въстанието на болярина Драгота през 1255 г., потушено жестоко от византийските войски.

5. Архитектурен комплекс източно от църквата "Св.Николай Чудотворец" /Д.Димитрова/

Продължи разкриването и изясняването на териториално-градоустройствено изграждане през различните исторически епохи на терена южно и източно от митрополитската черква "Св.Николай Чудотворец". Разкриват се улични нива, жилищни сгради, комуникационни съоръжения. Проучваният терен сме разделили условно на южен и северен сектор.

В южния сектор се работи около останки от южен зид на сграда от ломени и полуобработени камъни свързани с бял хоросан примесен с баластра. В зида се разкри арковиден отвор. Горната му част е оформена с радиално разположени полуобработени камъни. Ширина на арката 1,60 м; дълбочина на извивката 0,35 м. Арковидният отвор е запълнен с глинеста скала примесена с баластра.Не ще съмнение, че арката носи конструктивен характер - облекчителна. Разчистеният зид е с дължина 9 м и очевидно принадлежи на голямо помещение /или сграда?/. Западно, до облекчителната арка, с размери 1,5 х 1 м, се разчисти зид, който вероятно е поддържал дървено стълбище. Западно от него, разрушения терен дава възможност за уточняване на две калдъръмени нива. Доуточняването на плана и преправките на сградата за сега предстои. Под зида с облекчителна арка се разчистиха останки от зид от по-ранна сграда.

Южно от тези останки, след смъкването на културния насип, се очартаха останки - основи от жилищни сгради от три строителни периода. Сградите са били развити на изток т.е. върху пътеката "подход" към крепостта. Уточнявания и изяснявания на архитектурни и градоустройствени планови схеми в тази част на обекта предстоят. Находките от насипа са главно керамични парчета от съдове, метални предмети и монети. Те свидетелстват за един продължителен,непрекъснат живот от XIII-XIV в. до XIX в.включително.

В северния сектор се работи серевно и източно от най-ранната сграда на хоросан. До северозападния й ъгъл се разчисти помещение, северният зид на което е на фуга към източен, заоблен в североизточната си част, по-ранен зид. Материалите от проучването на помещението - керамика от съдове, железни предмети, резбарски инструмент и др. - дават основание да определим предназначението му като работилница. Съдейки от градежа, дребните находки и цялостната ситуация на сградата на кал /докладвана миналата година/ тя се явява елемент от сложния план на четириделната жилищна постройка. Умело са използувани теренните особености и по ранните архитектурни останки. Материалите датират работилницата /и жилищната сграда/ от XVI-XVII в. До северния зид на работилницата се разчисти проход с дълбочина 2 м и средна ширина 1,43 м.

Започна слизането в дълбочина и разчистването на ската източно от най-ранната сграда, над калдъръмената улица с посока серев-юг. Очертават се останки - основи на двуделна сграда, която предстои да бъде изяснена.

Макар и проучването да не е приключило, от досегашните резултати става ясно, че средновековният подход към платното с крепостта и манастира трябва да се търсят другаде - за сега най-вероятно пътеката над проучвания източен терен, която в югозападна посока се слива с пътя водещ нагоре.

В.Вълов

РАЗКОПКИ НА СРЕДНОВЕКОВНИЯ БЪЛГАРСКИ ЗАМЪК "БАБА ВИДА", ГР.ВИДИН

Археологическите разкопки във вътрешността на замъка "Баба Вида" продължиха и през 1980 г. Разкопките се извършиха със средношколска бригада от 4.VII до 2.VIII . 1980 г., като обхванаха предимно вътрешните помещения покрай югозападния крепостен зид на замъка. В тях бе достигната около 1,00 м максимална дълбочина. Копаенето по на -

правлението на църковните зидове, открити през 1978 и 1979 г. не даде положителен резултат, поради достигането на долното ниво на основите на късните строежи /пом. 30/ и дебелина около 1,50 м "бетонна" основа в пом.28. Сами по себе си разкопките в останалите участъци през отчетната година са в начална фаза, но те позволиха да се разграничат по-добре строителните периоди във вътрешността. Тук видимата днес застройка е от два строителни периода. Помещенията около вътрешния двор, заедно с тунела за извеждане на оръдията към горната тераса са издигнати върху "бетонна" основа, представляваща пълнеж от дребни камъни облети обилно с хоросан в мрежа от шахматно сковани греди и вертикално забити пилони. Помещенията покрай северозападната и югозападната стена на замъка с №№ 9, 12, 14, 16 , 18, 20, 21, 23, 25, 27, 29 и 30, нямат такава основа и са издигнати върху самостоятелни, вкопани в терена зидове.Те са надстроявани по-късно, както откъм челните страни на сводовете, така и по надлъжните стени, където сводовете са били възстановени. Разликата в праговите нива на двете редица помещения варира от коти 36, 14 до 36,68 м.

Пространството, незасегнато от "бетонните" основи, съдържа още две по-долни строителни нива. По наличните данни те се определят също като средновековни. По-долното лежи на кота 34,20 м, а по-горното на кота 35.00 м . Опорните точки за всички известни ни останки от средновековното строителство сме избрали от запазените две функционални нива на откритата през миналите сезони църковна постройка. Сравнени помежду им, нивата показват по-чувствителна промяна между първите три периода / 0,80-1,00 м/, а последният бележи по-малка разлика - 0,55 м максимално.

За сега е невъзможно да направим точна реконструкция на плановата схема на долните две нива. Надяваме се , че при пълното проучване на вътрешния терен и топографското фиксиране на всички известни ни останки тази схема ще добие поне приблизително верен изглед.

По-различно стои въпросът с третото ниво. Вижда се, че то е имало една периферна застройка от допряни до крепостния зид помещения, някои от които са запазени до тухлените сводове. Характера на градежа на носещите странични зидове е много близък с градежа на крепостните зидове, независимо от липсата на конструктивна връзка между тях. Тези белези са направили доста предпазливи предишните изследвачи при определянето на хронологическата им принадлежност. Ние се солидаризираме с тях, като считаме за необходимо да изтъкнем, че при по-обхватно изследване на замъка, вероятността да бъдат причислени към средновековното българско строителство е твърде голяма.

За четвъртото ниво само ще напомним, че по добре известни и сигурни данни то принадлежи към турските строежи от края на XVII и началото на XVIII вв.

Ара Маргос

СРЕДНОВЕКОВНИ СКАЛНИ МАНАСТИРИ ПРИ С.КОШОВ,РУСЕНСКО

Проучването на скалните манастири по басейна на р. Русенски Лом във връзка с издирването на неизвестни средновековни надписи, знаци и рисунки, продължи през 1980 г. по течението на р.Черни Лом в землището на с.Кошов, Русенско. Проучени бяха скални манастири от м.Кошута до стока на р.Черни Лом с р.Бели Лом в м.Смесите.

Работната група се състоеше от един археолог и четирима алпинисти и пещерняци.

"Кошута манастир" е разположен край десния бряг на реката, между средновековната крепост Червен и с.Кошов. Състои се от добре оформена църквичка с две отделения – притвор и наос, до която се отива по хубаво оформена в скалата пътечка с широчина до 1,40 м и дълга 15,70 м.

Скалните манастири "Големия подмол" и "Гюзлийца " са разположени в огромни канари, край левия бряг на р.Черни Лом, съответно в южния и северозападния край на с.Кошов. Особеното при тях е, че в южния им край има множество изкуствено обработени скални помещения, а в северния си край представляват гладки стени обработени с шило, по които има издълбани в правилни редове и шахматно разположени кръгли дупки – легла за дървени колове /на места още запазени/, които са служили за подпори на дървени многоетажни тераси с помещения.

В м.Кучията, на север от с.Кошов, се намират естествени пещери със следи от изкуствена обработка. Едната от тях, наречена "Църквата", представлява широк и висок , дълъг около 50 м тунел с две странични помещения, а в дъното завършва с апсидообразна част, стените на която са изпъстрени с изкуствено издълбани кръгли дупки, а на юг с широк отвор към фасадата на скалния масив.

Манастирският комплекс "Грамовец" се състои от голям брой помещения - килии, ниши и две църкви: "Берберницата" и "Църквата". В "Църквата" все още има запазени части от вече съвсем избледнели стенописи. В някои от килиите има изсечени легла, седалки, ниши.

В "Грамовец" бяха открити три надписи. Първият се състои от шест издълбани букви с вис. 3-4 см в надписно поле с дълж. 0,32 м. Вторият надпис се намира на скална стена под "Църквата". Представлява криптограма - около патриаршески кръст са изсечени гръцки, глаголически и кирилски букви. Третият надпис е изсечен при основата на западната стена на една килия северно от "Църквата". Надписът се състои от дълбоко изсечени с шило букви, в един ред, с дължина на надписното поле 1,43 м.

В м.Смесите, срещу манастирския комплекс "Грамовец", близо до развалините на вероятно средновековна църква, е намерен оброчен кръс с изсечен между раменете му кирилски надпис посветен на Св.Стефан. Надписът може да бъде датиран от XV - XVI в.

Л.Кавгазова-Христова, П.Боев, Цв.Минков

АНТРОПОЛОГИЧЕСКО ПРОУЧВАНЕ НА СРЕДНОВЕКОВЕН НЕКРОПОЛ КРАЙ С.БОРИНО, СМОЛЯНСКИ ОКРЪГ

Проучват се 39 скелета от средновековен некропол край с.Борино, Смолянски окръг, разкопан под ръководството на Н.Дамянов - Директор на ОИМ, Смолян. В разкопките взе участие антрополога Л.Кавгазова-Христова. Антропологичното проучване е извършено по съветски методи, а расовата класификация - по методиката на Боев за европеидната раса и по съветските методики - за контактните раси. Серията е предимно европеидна като преобладават северните расови типове, по-груби или по-грациални, характерни за славяните. Срещат се и медитерано - динарски расови типове, характерни за траките. В три от черепите са намерени контактни расови типове между европеидната и монголоидна раса, с преобладаване на европеидните белези, характерни за прабългарите. Интерес представлява изен изкуствено деформиран череп "лежаща форма" /форм декуше/, характерен също за прабългарите.

Л.Слокоска, В.Илинкина

АРХЕОЛОГИЧЕСКИ НАБЛЮДЕНИЯ НА ОБЕКТ "ПАРТИЕН ДОМ"- СЕВЕР, ГР.КЮСТЕНДИЛ

Археологическите наблюдения са извършени във връзка с вертикална планировка на терена, намиращ се межде Партиен дом, Художествена галерия и кино "Вл.Заимов".

Работено бе в 6 квадрата на площ 35 кв.м. Сондажът бе с цел - проверка на културен пласт.

Очертава се следната стратиграфия:

1. от I-ви до IV пласт - VI /0,20-120/ - насип пръст изпъстрена със съвременни строителни отпадъци , тъй като до това ниво се разкриват основите на разрушените съ

временни сгради - ломени камъни и спойка бял хоросан.

- На дълбочина 0,60 в кв. А-6 се разкри част от помещение, фрагменти, керамика от османския период - 18 - 19 век, паници, гърнета, ибрици, битова по предназначение.

2. От VI-ти до VII-ми пласт ниво до 1,70 м - части от четири помещения, от сгради - от ранновизантийската и късноантична епохи.

- В пласт VII-ми се откриха фрагменти от средновековна керамика - IX-X в. и XI-XII век, както и една бронзова монета от X-XI век.

3. VIII пласт - около 1,80 м около разкритите помещения се намериха фрагменти от ранновизантийска и късноантична керамика V-VI век, 9 броя късноантични медни монети от началото и от втората половина на IV в. Разкри се 1 бр. монета, вероятно от III век.

От направените наблюдения се прави следния извод:

Животът в Пауталия от късната античност и ранновизантийската епоха продължава и по време на Първата българска държава, регистрирано засега с находки - фрагменти,керамика и монета. Този факт се потвърждава от проучените обекти на Партиен дом - 1970-1972 г., както и на Художествената галерия.

СЪДЪРЖАНИЕ

I. ПРАИСТОРИЯ

И.Сираков, С.Иванова, С.Сиракова, Ив.Гацов
Разкопки на Муселиевското палеолитно находище, Плевенски окръг 1

С.Иванова, Н.Сираков, Ив.Гацов, Д.Райчев, Г.Райчев
Теренни обхождания и сондажни проучвания в района на хижа "Орфей", с.Борино, Смолянски окръг 3

Ив.Гацов, С.Иванова, С.Сиракова, М.Сираков
Теренни обхождания и сондажни проучвания във Варненски и Силистренски окръзи..... 4

К.Кънчев
Издирване на работилници за кремъчни оръдия на труда 5

Г.Георгиев, К.Кънчев
Разкопки на неолитното селище край с.Чавдар, Софийски окръг 6

Г.Георгиев, В.Николов
Разкопки на неолитното селище Кременик край гр.Сапарева баня, Кюстендилски окръг 9

М.Чохаджиев

Разкопки на праисторическото селище до с.Гълъбник, Пернишки окръг 12

П.Станев

Разкопки на неолитното селище до с.Самоводене,Великотърновски окръг 13

Л.Перничева, И.Кулов

Разкопки на праисторическото селище край с.Българчево, Благоевградски окръг...... 15

М.Кънчев, Т.Кънчева

Разкопки на праисторическото селище от късния неолит западно от Нова Загора ... 16

Х.Тодорова, Т.Димов, Ив.Вайсов

Археологическо проучване на праисторическия некропол при с.Дуранкулак, Толбухински окръг 17

Илка Ангелова

Разкопки на селищна могила Търговище, Търговищки окръг 18

Ст.Чохаждиев

Разкопки на происторическото селище в чашата на язовир "Дяково", Кюстендилски окръг 19

Т.Г.Иванов

Археологически проучвания на селищната могила и некропол при с.Радинград, Разградски окръг 21

М.Кънчев, Т.Кънчева

Разкопки на селищната могила до с.Съдиево, Сливенски окръг .... 23 ✓

Ив.Иванов

Археологически разкопки на Варненския халколитен некропол 25

М.Чохаджиев

Разкопки на праисторическото селище в кв."Ленин" на гр.Перник .... 26 ✓

Л.Перничева

Сондажни проучвания на происторическото селище край с.Коларово,Благоевградски окръг 27

В.Гергов

Археологически разкопки на праисторическото селище в м."Редутите" при с.Телиш, Плевенски окръг 29

В.Илчева

Археологически разкопки на праисторическо селище в м."Водопада" край с.Хотница, Великотърновски окръг 30

Ив.Панайтов

Разкопки на могилен некропол от бронзовата епоха при с.Плачидол,Толбухински окръг 31

Р.Катинчаров, В.Мацанова

Разкопки на селищна могила при с.Юнаците, Пазарджишки окръг 32

Р.Катинчаров, М.Кънчев, Т.Кънчев

Разкопки на селищна могила в гр. Нова Загора 34

Р.Катинчаров, А.Йоцова

Разкопки на селище от късната бронзова епоха до с.Балей, Видински окръг 36

Х.Тодорова

Археологически разкопки на големия остров край с.Дуранкулак, Толбухински окръг 39

II. АНТИЧНОСТ

Ат.Пейков

Археологически разкопки на Небеттепе в Пловдив 41

В.Найденова

Могилен некропол до гр.Троян 42

П.Делев

Разкопки на надгробна могила в м."Тулпан" при с.Заберново, Малкотърновско ... 43

Г.Гинев

Разкопки на могила № 3 при с.Кралево, Търговищки окръг 44

Г.Китов, П.Теодосиев, П.Павлов

Надгробни могили в селищна система Ловеч 44

В.Любенова

Тракийска крепост в местността "Големия кръст", с.Боснек, Пернишки окръг..... 46

М.Чичикова, В.Найденова

Римски и ранновизантийски град Нове - източен сектор 47

Ст.Парницки-Пуделко с колектив

Римският и ранновизантийски град Нове-западен сектор 48

Л.Русева-Слокоска, Л.Стайкова

Разкопки в Пауталия 49

В.Левков, Л.Гетов,М.Доморадски,Д.Гергова-Домарадска, Г.Лазов,Н.Танчева-Василева,д-р Сл.Чолаков,Ил.Кръстев, арх. Д.Съселов

Разкопки в Кабиле 50

Л.Ботушавора, Е.Кесякова

Разкопки до площад "Цар Шишман" в Пловдив 54

Е.Кесякова

Разкопки на улица "Мали Богдан" в Пловдив 55

М.Станчева

Археологически проучвания на западната порта на сердика /София/ 56

Т.Иванов, А.Балканска,Т.Ковачева,Г.Кабакчиева, Хр.Попова

Разкопките в Улпия Ескус 57

Т.Иванов, Л.Русева-Слокоска, Л.Стайкова
Разкопки в Германия /дн.Сапарева баня/.. 58

Т.Иванов, М.Цочев, Н.Недялков
Разкопки в Никополис ад Иструм 59

Я.Младенова, Й.Атанасова с колектив
Разкопки в Рациария 61

Ал.Димитрова-Милчева, М.Ваклинова, Г.Кузманов,
арх.К.Вачева
Разкопки по Никополис ад Нестум 63

Сп.Машов
Крепост Августа при с.Хърлец,Врачански окръг 64

Г.Александров
Разкопки на крепостта Монтана /Михайловград/ 65

М.Кънчев, Б.Борисов
Разкопки на надгробната "Гонова" могила в землището на бившото с.Търговище, Сливенски окръг 67

М.Кънчев, Б.Борисов

Разкопки на надгробната "Мартева" могила до с.Караново, Сливенски окръг... 68

М.Цанева, Т.Стоянов

Спасителни разкопки в Созопол, обект "Културен дом" 69

Г.Кузманов

Разкопки на късноантичния кастел Ятрус при с.Кривина, Русенски окръг 71

Д.Джонова, В.Миланов

Разкопки на късноантичната крепост "Калето" в Берковица 73

Д.Джонова, М.Радева

Разкопки на късноантичната крепост "Хърсул град" при с.Кипилово,Сливенски окръг 73

Д.Митова-Джонова

Разкопки на късноантичната крепост "Маркова механа" от Траянова врата – Ихтиманско 74

К.Маджарова, М.Маджаров, И.Йовчев

Разкопки в Диоклецианопол /Хисар/ 75

К.Койчева

Разкопки на къснoантична крепост на м.Градище, Габрово 77

Н.Танчева-Василева

Разкопки на раннохристиянска църква при с.Воден, Ямболски окръг 79

М.Станчева, К.Шалганов

Спасителни разкопки на некропола около базиликата "Света София" в София 81

Ив.Венедиков, Г.Лазов

Разкопки в м."Спасовица" при гр.Белово 82

М.Домарадски с колектив

Теренни обхождания в долината на средна Струма 83

К.Порожанов

Подводни археологически експедиции по Черноморието 85

М.Лазаров, Г.Вилке, А.Кола

Подводни археологически проучвания при фар Шабла 85

III. СРЕДНОВЕКОВИЕ

П.Георгиев, Ст.Витлянов

Сондажни проучвания в Голямата базилика в Плиска 87

Р.Василев

Разкопки в североизточния ъгъл на южния манастирски двор при Голямата базилика в Плиска 87

Т.Балабанов

Разкопки западно от Тронната палата 88

Т.Михайлова

Обобщителни разкопки на терена западно от Крумовия дворец 90

М.Ваклинова, Ир.Щерева

Разкопки на дворцовия комплекс в Преслав 93

Д.Овчаров, Ж.Аладжов, Н.Овчаров

Дворцовата църква в Преслав 94

Тотю Тотев

Разкопки по темата "Църкви и манастири" в Преслав 96

К.Попконстантинов

Разкопки на "Граждански комплекс" в м."Селище" в Преслав 98

Стойчо Бонев

Разкопки във вътрешния град на Преслав... 98

Атанас Попов

Разкопки на "Великата лавра" във В. Търново 101

Мария Долмова-Лукановска

Разкопки на сектор XXVIII – Царевец 102

Т.Овчаров

Разкопки на Царевец – сектор XXII....... 103

Ив.Джамбов

Разкопки на Царевец – сектор XXIII..... 105

П.Славчев

Разкопки на Царевец – сектор XXII 106

Зл.Генова

Разкопки на Царевец – сектор XXVI 107

Л.Квинто

Разкопки на Царевец – сектор XXVII 108

Р.Анчева

Разкопки на Царевец - сектор XXXI 109

А.Писарев

Разкопки на Царевец - сектор XXXII..... 111

Й.Алексиев

Разкопки на Царевец - сектор XXXIV..... 112

Я.Николова

Разкопки на Килифаревския манастир 113

Ж.Въжарова

Средновековно селище в м."Стареца",
сГарван, Силистренски окръг 114

Н.Въжарова, Р.Василева

Средновековно селище над античния Ятрус -
с.Кривина, Русенски окръг 117

Р.Катинчаров, Б.Борисов

Разкопки на средновековно селище и некропол върху селищната могила до с.Дядово,
Сливенски окръг 118

Ал.Кузев, К.Константинов, П.Георгиев

Разкопки на манастира при с.Равна,
Провадийско 120

Кина Койчева, Симеон Симеонов
Разкопки край гр.Севлиево 123

Ат.Милчев, П.Димитров, Ю.Шюлекова
Разкопки на крепостта "Пречиста" при с.Градница, Габровски окръг 124

Ат.Милчев, Ив.Бонева
Разкопки в околностите на с.Ошани и с.Белица, Трevненско 127

Ст.Михайлов, Л.Дончева-Петкова, Д.Топтанов
Разкопки при с.Одърци, Толбухински окръг 132

Д.Аладжов
Разкопки в м."Градището" при гр.Марица... 133

Ст.Михайлов, М.Сестримска
Разкопки на обект "Килийно училище", гр.Кюстендил 134

Ст.Михайлов, М.Сестримска
Разкопки на обект "Художествена галерия", гр.Кюстендил 135

Марин П.Димитров
Археологически проучвания в гр.Балчик .. 137

Н.Танчева-Василева, Сл.Чолаков
Проучвания на средновековния некропол над античния град Кабиле 139

П.Гатев, Д.Янков, К.Стефанова
Разкопки на средновековния град Крън... 140

Екатерина Манова
Разкопки в гр.Никопол 142

Росица Морева
Бачковски манастир 144

Росица Морева
Средновековна крепост Стенимахос 145

Д.Димитрова
Разкопки на укрепителната система на средновековна крепост в гр.Ямбол 147

Ив.Крайчев
Разкопки в югозападния сектор на средновековната крепост в гр.Ямбол

Ив.Крайчев
Спасителни разкопки на средновековен некропол в гр.Ямбол .... 148 ~

Цв.Дремсизова, Д.Димитрова

Разкопки на средновековната крепост "Калето" в гр.Мездра 150

В.Антонова

Разкопки на Шуменската крепост 151

В.Василев, М.Михайлов, Г.Радичков, М.Нейкова, д-р Сл.Чолаков, д-р Н.Кондова-Чолакова,инж. М.Михайлов

Разкопки на нос "Чиракман" при гр. Каварна 153

Д.Топтанов, Г.Абдулов, П.Горбанов

Археологически проучвания на крепостта "Красен" край гр.Панагюрище 154

В.Василев, Д.Топтанов, М.Михайлов,Т.Борисова

Разкопки на Боженишки Урвич 156

Виолета Димова, Дим.Иванов

Археологически разкопки в Червен 156

Ст.Йорданов

Проучване на "Съборената" църква от скалния манастир при с.Иваново,Русенски окръг 158

С.Георгиева, Д.Серафимова, В.Нешева,Б.Цветков, Д.Димитрова, Г.Стоянов
Разкопки в Мелник 159

В.Вълов
Разкопки на средновековния български замък "Баба Вида", гр.Видин 164

Ара Маргос
Средновековни скални манастири при с.Кошов, Русенско 166

Л.Кавгазова-Христова, П.Боев, Цв.Минков
Антропологическо проучване на средновековен некропол край с.Борино,Смолянски окръг 168

Л.Слокоска, В.Илинкина
Археологически наблюдения на обект "Партиен дом" - север,гр.Кюстендил..... 169